

Közigazgatási kutatások megvalósítása a TÁMOP-5.4.1-12. számú projekt keretében

**A családi csődeljárás bevezetésének lehetőségei a hazai jog- és
közigazgatási rendszerben: elméleti megfontolások, kritikus
tényezők, valószínűsíthető működés**

Kutatási zárójelentés

Készült a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet megbízásából

Készítette:

Csötte András, PhD
Mike Károly, PhD (kutatásvezető)
Piross Antal
Puskás Fruzsina (5. fejezet)
Szabó Lúdia (4. fejezet)
Szalai Ákos, PhD (3. fejezet)

Budapest
2015. június 20.

„A használható tudásért”
HÉTFA Elemző Központ
H-1051 Budapest Október 6. utca 19. IV/2
E-mail: info@hetfa.hu
Tel.: +36-30/730-6668
Fax.: +36-1 /700-2257
www.hetfa.hu

Tartalomjegyzék

1. Vezetői összefoglaló	4
2. Bevezetés	10
3. Támogató és ellenző társadalomtudományos kutatási eredmények, elméleti megfontolások szintetizálása	12
3.1. Mi a csőd (a magáncsőd, illetve a reorganizáció cégek esetén)?.....	13
3.2. Célok.....	15
3.2.1. Mit és miért akarunk tenni a szerződéseiket teljesíteni nem tudó magánszemélyekkel?.....	16
3.2.2. Alternatívák mit nem tudnak?.....	20
3.3. Szabályozás, policy kérdések.....	24
3.3.1. Mekkora a csődben szétosztható vagyon, mekkora a torta?.....	24
3.3.2. A torta elosztása.....	35
3.3.3. Ki jogosult?.....	43
3.3.4. Eljárás	46
4. A családi csődvédelem közigazgatási működésének modellezése, a kritikus tényezők feltárása	53
4.1. A magáncsőd-eljárás közigazgatási tapasztalatai Európában – összehasonlító elemzés	53
4.1.1. Skandináv modell - Svédország.....	55
4.1.2. Kontinentális modell - Németország	58
4.1.3. Francia modell - Franciaország.....	60
4.1.4. Angolszász modell – Nagy-Britannia	62
4.1.5. Összehasonlító elemzés összefoglalása	65
4.1.6. Esettanulmányok.....	66
4.2. Hazai szakértői várakozások.....	82
4.2.1. Jogosultsági követelmények, lehetséges igénybevevők köre.....	83
4.2.2. Eljárás kérelmezése	84
4.2.3. Bíróságon kívüli adósságrendezés.....	85
4.2.4. Családi vagyonfelügyelők működése	86
4.2.5. Bírósági adósságrendezés, hitelezők kielégítése.....	87
4.2.6. Egyéb végrehajtási szempontok	88

5. A jogintézmény feltételezett működésének vizsgálata egy vidéki magyar megyében	89
5.1. Az esettanulmány célja, módszere.....	89
5.2. Az interjúalanyok köre	89
5.3. Az esettanulmány eredményei.....	90
5.3.1. Várható társadalmi igények, érintett csoportok.....	90
5.3.2. Szabályozás megítélése.....	90
5.3.3. Az eljárásrend és a szervezeti keretek értékelése.....	91
5.3.4. Kockázatok, javaslatok	94
6. Mellékletek.....	96
6.1. Melléklet: Szakértői interjúk listája	96
6.2. Melléklet: Nem teljesíthető kölcsönök területi eloszlása	97
6.3. Melléklet: Szakértői interjúk kérdéslistája	99

1. Vezetői összefoglaló

0. A HÉTFA Elemző Központ 2015 májusában és júniusában a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet megbízásából a „Közigazgatási kutatások megvalósítása a TÁMOP-5.4.1-12. számú projekt keretében” azt vizsgálta, hogy a családi csőd intézményének bevezetésére potenciálisan milyen lehetőségek vannak a hazai jog- és közigazgatási rendszerben, mik a bevezetés kockázati elemei, és milyen alternatív megoldási javaslatok lehetségesek. A HÉTFA Elemző Központ által elvégzettek három részből tevődtek össze: (I.) a támogató és ellenző társadalomtudományos kutatási eredmények, elméleti megfontolások szintetizálása (*elméleti megfontolások*), (II.) a családi csődvédelem közigazgatási működésének modellezése, a kritikus tényezők feltárása (*kritikus tényezők*), (III.) a jogintézmény feltételezett működésének vizsgálata egy vidéki megyében az ottani kormányhivatal munkatársainak bevonásával (*valószínűsíthető működés*). A vizsgálat alapját az Országgyűlésnek 2015 májusában benyújtott, „A természetes személyek adósságrendezéséről” szóló törvényjavaslat, illetve annak előzetes munkaanyagai képezték. A jelen vezetői összefoglalóban szintetizáltan tekintjük át a háromelemű kutatási feladat elvégzése során feltártakat.

I. Elméleti megfontolások: a magáncsőd helye a fogyasztói hitelek szabályozásában

1. A fogyasztói hitelezés elterjedése minden országban összetett, több elemű kormányzati szabályozást hív életre. Ennek sokhelyütt fontos eleme a magáncsőd, avagy családi csőd jogintézménye, amelynek célja a tartósan és általában több hitelező felé fizetéseképtelenné vált háztartások helyzetének rendezése. **A családi csőd** egy olyan „szabályozási rést” tölthet be, amelyet más jogi és hatósági eszközökkel nem vagy csak nehezen lenne lehetséges betölteni. Ez egyben azt is jelenti, hogy csak **a fogyasztói hitelezést érintő többi regulációs elemmel együtt, azokkal összhangban töltheti be a funkcióját.**

2. Az eladósodás sokszor a hitelszerződés megkötése körüli anomáliákból fakad. A tájékozatlanság, pénzügyi inkompetencia, uzsora, jóerkölsbe ütközés, tisztességtelenség stb. problémáira azonban nem a csődszabályozás jelenti a megoldást, hanem a fogyasztóvédelem. A csőd ugyanis az eladósodás utáni helyzetre fókuszál, az adósságfelhalmozás eredendő okaitól függetlenül. A családi csőd **arra lehet alkalmas, hogy a jól működő fogyasztóvédelem ellenére eladósodó háztartások egy részének problémáit kezelje.** A pénzügyi rendszer akut stabilitási problémáinak kezelésére önmagában szintén nem alkalmas, az eljárások időigénye és adminisztratív okokból korlátozott száma miatt.

3. A háztartások adósságrendezését részben más eszközökkel is meg lehet valósítani. Ha csak egy hitelező van, a végrehajtási eljárás – beleértve a megélhetéshez szükséges vagyontárgyak, jövedelmek mentesítését – elvileg alkalmas lehet az adósság rendezett felszámolására. Azonban az adósság alóli mentesítés és az adósnak nyújtott egyéb segítség ellentétes a végrehajtás „behajtási” logikájával. A hitelezők és az adós közötti önkéntes, illetve bírósági szerződésmódosítások bizonyos esetekben szintén megoldást jelenthetnek. Itt is nehézséget jelenthet azonban, ha sok szerződést kell egyszerre módosítani. Továbbá a tapasztalatok szerint a hitelezők reputációs okokból, a bíróságok pedig a *pacta sunt servanda* elvéhez való ragaszkodás miatt általában tartózkodnak a mentesítéstől. A családi csőd intézményére eszerint **elsősorban olyan esetekben van szükség, ahol sok hitelező van és az adósság részleges elengedése nélkül a háztartás nem tud kikerülni az „adósságcsapdából”.**

4. A csődeljárás **adminisztratív költségei** jelentősek. Ezeket elsősorban **akkor érdemes felvállalni, ha az eljárás az adósság érdemi részének visszafizetését eredményezi**, vagyis ha az adósnak van vagyona vagy a megélhetési minimumnál magasabb jövedelme. Vagyontalan adósok esetében a mentesítés más, egyszerűbb módja lehet megoldás, szociális segítségnyújtással kombinálva. A magyar rendszerben az ingatlanok Nemzeti Eszközkezelő általi felvásárlása, majd kedvezményes visszabérlése jelentheti az egyik ilyen módszert.

II. A magáncsőd szabályozásának kritikus tényezői

5. A szabályozásnak **kettős célt kell szem előtt tartania: (i) a háztartásokat felelős hitelfelvételre, gazdálkodásra kell ösztönöznie *ex ante*, vagyis az esetleges eladósodás előtt; (ii) a már súlyosan eladósodott háztartásoknak *ex post* biztosítania kell az „új kezdet” lehetőségét.** A csődszabályozás francia és kontinentális modelljeiben az *ex ante*, az angolszászban az *ex post* szemponton van a hangsúly. Minél kevesebben jogosultak bekerülni az eljárásba, minél szigorúbban vizsgálják az előzetes felelős gazdálkodást, és minél nagyobb terhet ró az adósra az eljárás akár a szigorú és hosszú csődgondnoki felügyelet, akár a mentesítés alacsony aránya miatt, annál erősebb az *ex ante* ösztönzés, és annál gyengébb az *ex post* segítségnyújtás funkciója.

6. A két ellentétes szempont együttes érvényesítése nehéz. Ez magyarázza, hogy nincsen egy „legjobb gyakorlat” a nemzetközi tapasztalatok alapján; továbbá azt is, hogy egyetlen európai országban sem találunk stabil, kiforrott szabályozást. Ehelyett folyamatos szabályozási változtatások, finomítások figyelhetők meg. Még fejlett szabályozási-közigazgatási és pénzügyi kultúrájú országokban sem lehetséges tehát egyből „eltalálni” a jó szabályozást; ehelyett

érdeemes egy **hosszú távú tanulási folyamat**ként tekinteni rá. Magyarországon is biztosítani kell, hogy olyan rendszer jöjjön létre, amely keretet ad ennek az intézményi tanulási folyamatnak. A **világos mandátumú szakpolitikai „kormányzás”** (*governance*) elengedhetetlen. Ez pedig csak a végrehajtási folyamat résztvevőitől rendszeresen beérkező visszajelzéseken, ezeket becsatornázó **kommunikációs rendszeren** alapulhat.

7. A tanulási folyamat elején érdemes szűkre szabni a jogosulti kört és alacsonyan tartani az esetszámot. Az *ex ante* és *ex post* szempontok közötti választás alapvetően értékrend és politikai döntés kérdése. Ugyanakkor ésszerűnek tűnik, hogy a jogintézmény bevezetésekor az ösztönzési elem erős legyen, mivel egyrészt az eleve megengedő szabályozás későbbi „keményítése” politikailag nehezebben átvihető, másrészt jelentős hitelpiaci zavarokhoz vezethet. Nőhet a felelőtlenül hitelt felvevők és ezzel a jövőbeli csődöt igénylők száma, illetve a rosszabb várható megtérülés miatt visszaeshet a hitelkínálat, különösen a szegény, kockázatos háztartások számára.

8. A csődszabályozás politikailag reális alternatíváját nem e szabályozás hiánya képezi, hanem az *ad hoc* „adósmentő” beavatkozások. Bár a legjobb csődszabályozás is folyamatos revízióra szorul, mégis **kiszámíthatóbb intézményi keretet jelenthet mind az adósok, mind a hitelezők számára.** A kiépülő intézményrendszerben felhalmozódó tényszerű információk és szakmai tapasztalatok pedig elősegíthetik, hogy a fogyasztói hitelpiacok időről-időre jelentkező „válságaira” megalapozottabb válaszok szülessenek.

III. Az intézményrendszer kialakítása, a végrehajtás modellezése

9. A családi csődeljárás jelentős intézményi kapacitást igényel, amelyet az egyes országokban eltérő kombinációkban a bíróság és a csődgondnok elégít ki. **Trendként figyelhető meg a bíróság szerepének minimalizálása, és helyette a hatósági koordináció előtérbe kerülése.** Ez összefügg azzal, hogy az egyedi mérlegelés lehetősége általában csökken, generálklauzulák helyett szabályokon alapuló rendszert dolgoznak ki. A tervezett hazai szabályozás fontos szerepet szán a bíróságoknak. Ennek előnye lehet, hogy az eljárások kezdetben számos tisztázandó jogi kérdést fognak felvetni, illetve eleinte érdemes nagyobb döntési rugalmasságot biztosítani a jó szabályok megtalálásához. Ugyanakkor kezdettől célszerű törekedni az eseti mérlegelés szűkítésére és egyszerű, adminisztratív szabályokkal való felváltására.

10. A csődgondnoki szerep összetett és részekre osztható. Például az angol és a német rendszer különválasztja az adósságrendezési döntés előkészítésével és végrehajtásával járó feladatokat (bár lehetővé teszi, hogy ugyanaz a személy lássa el őket). A magyar javaslat minden

feladatot a „családi vagyonfelügyelőhöz” rendel. Ennek előnye, hogy csak egy funkciót hoz létre, hátránya a specializáció hiánya. Természetesen a funkció kettéosztására a tapasztalatok alapján a jövőben még lehetőség nyílhat. A csődgondnok „nevelő” funkciója nehezen egyeztethető össze a felügyelői szerepével. Ezért megfontolandó külön tanácsadók alkalmazása, akik az eljárás kezdetétől a lezárásáig segítik az adósokat.

11. Erős érvek szólnak amellett, hogy a családi vagyonfelügyelő kormánytisztviselő legyen. Mivel a hitelezők és az adós érdekeit is képviselnie kell, így nem lehet az egyik fél megbízottja. A szakmai kontroll, a jogszerűség és a pártatlanság a hazai szakértői vélemények alapján egyértelműen akkor biztosítható legjobban, ha a családi vagyonfelügyelő a hivatal tisztviselő (nem külső megbízott) munkatársa. Létezik külföldi példa a kiszervezésre a vállalati csődgondnokságra szakosodott könyvelői/ügyvédi praxisokhoz (pl. Németországgal), de nálunk a cégcsődök alacsony száma miatt ezek nem terjedtek el.

IV. A működés modellezése: várható kapacitásigények

12. A régebb óta működő nyugat-európai rendszerekben 10 millió lakosra 20–60 000 közötti esetszám jut. **A magyar tervezethez talán legközelebb álló német szisztémában kb. 35 000 eset. A hazai szakértői becslések 20-25 ezres esetszámot valószínűsítene**k, de hangsúlyozni kell, hogy egy teljesen új jogintézmény esetében a jogosultak reakcióit rendkívül nehéz előre jelezni. Valójában az egyik legfontosabb kormányzati kihívás az lesz, hogy ésszerű keretek között tartsa az induló eljárások számát, és szükség esetén módosítsa a jogosultsági feltételeket. A tervezett átmeneti korlátozások e szempontból mindenképpen indokoltak.

13. Az egy csődgondnok által elvállalható esetek száma nagyban függ a végrehajtás részletszabályaitól és attól, hogy az eljárások mekkora része jut el a bíróság előtti kényszeregyezés, illetve az adósságtörlesztés szakaszába. **Támpontul szolgálhat a német tapasztalat, miszerint egy csődgondnok kb. 250 ügyet képes vállalni évente.** Ez 25 000-es országos esetszámnál 100 családi vagyonfelügyelőnek felelne meg. A kapacitásigény előrejelzéséhez a háztartások eladósodását megyei szinten követő adatbázisra lenne szükség. Ez jelenleg hiányzik, de alapjainak lerakását az MNB megkezdte a jelenleg folyó adatbekéréssel a kereskedelmi bankoktól.

14. A családi vagyonfelügyelőktől jogi vagy közgazdasági végzettséget érdemes elvárni. Célszerű, hogy az Igazságügyi Hivatal **célzott (3-6 hónapos) képzést** dolgozzon ki, megfontolva, hogy a résztvevők a hivatalokban **mentorrendszer** keretében adják tovább a tudásukat. Fontos lenne **módszertani kézikönyvek, protokollok megalkotása** is. Reálisan szemlélve a

kormányhivataloknak **új munkatársakat** kell felvenniük, új irodai férőhelyeket és tárgyalókat kell kialakítaniuk.

15. A járásbíróságoknak jelentős ügyteher-növekedéssel kell számolniuk, amelyet az Országos Bírószági Hivatalnak koordinálnia kell. A tervezet szerint a bírósági titkár is eljárhat első fokon, ami az első időszakban problémát jelenthet, amennyiben az eljárás folyamatában valódi bírói mérlegelésre lesz szükség. **A jogegység megteremtésére a Kúriának kiemelt figyelmet kell fordítania.** Fontos az Igazságügyi Hivatal, az OBH és a Kúria közötti szakmai egyeztetés.

V. A szabályozás és az eljárásrend főbb kockázatai

16. Részletszabályok a törvényben. A törvényjavaslat igen a csődeljárás szabályait nagy részletességgel adja meg. Mivel várhatóan a tapasztalatok alapján a szabályozás (több lépcsős) finomítására lesz szükség, megfontolandó, hogy a törvény csak a szabályozás sarokpontjait rögzítse, és a részleteket a jövőben könnyebben módosítható végrehajtási rendelet körébe utalja.

17. Adósok támogatása. A csődöt igénylő adós kognitív és adminisztratív terhe is igen nagy, ami sok jogosultat elrettenthet. **Már a kezdeti szakaszban célszerű lenne az adósok számára tanácsadás jellegű szolgáltatást nyújtani,** segítséget adni a tájékozódásban, adminisztrációban és a pénzügyekkel való egyezség során felmerülő kérdések értelmezésében is.

18. Egyezségkötés elvárása. Ha ez adós kérelmezi az eljárást, már az elején vállalnia kell, hogy egyezség hiányában vállalja a csődgondnok felügyelete melletti adósságtörlesztést. Ez elrettenti azokat, akik csak a több hitelező felé fennálló adósságuk átstrukturálását szeretnék. **Megfontolandó, hogy az egyezség kudarca után még dönthessen az adós arról, hogy folytatni akarja-e az eljárást.** Másfelől, kérdéses, hogy a bírósági egyezségkeresés hány esetben jár majd sikerrel. Több országban megszüntették a kötelező egyezkedést, illetve fontolgatják az eltörlését. Mivel a hitelezők jelentős csoportjait (közműveket, magánhitelezőket) hátrányos helyzetbe hozza a szabályozás és a kollektív cselekvésük költségei jelentősek lehetnek, kérdéses, hogy milyen gyakran tud létrejönni kényszeregyezség. **A tapasztalatok fényében a jövőben érdemes lehet opcionálissá tenni a egyezségkeresést.**

19. Fekete jövedelem. A fekete és szürke jövedelmek, vagyontárgyak számbavétele komoly kihívást jelent a családi vagyonfelügyelőnek, és a szakértői vélemények szerint jelentős

korupciós kockázatot hordoz. **„Kifehérítő” hatás a csődeljárástól nem várható**, nem lehet reális célja az állam elől rejtegetett vagyon feltárása. **A vagyonfelügyelő ellenőrzési tevékenységét ezért a könnyen ellenőrizhető, igazolható, szubjektív mérlegelést nem igénylő vagyonelemekre célszerű korlátozni.**

20. *Vagyonfelügyelői mérlegelés és korupció.* A **megélhetési költségek, méltányolható lakásigények, illetve az előre nem látott, negatív események miatti könnyítési kérelmek** megítélése viták és korupció forrása lehet, ha a vagyonfelügyelőnek jelentős mérlegelési jogköre van. Ezeket a lehető legnagyobb mértékben **célszerű standardizálni**, pl. KSH-indexek, világos számszerű mércék felhasználásával.

21. *Vagyonelemek értékesítése.* A jelzáloggal terhelt **ingatlanok értékesítési módja nagyban befolyásolhatja a folyamat hatékonyságát.** Megfontolandó, hogy az ingatlanokat ne központi aukciókon, hanem a banki gyakorlatot követve nagy ingatlanközvetítőkön keresztül értékeztessék. A tervezet az ingóságok részletes vagyonleltárát írja elő. Az ellenőrzés és értékelés jelentős adminisztratív terhet jelenthet, miközben az ingóságokból általában igen szerény megtérülés várható. Célszerű a könnyen ellenőrizhető és jelentős értékű vagyonelemekre szorítkozni.

22. *Adós visszas ösztönzői.* (i) A 90 napos lejárt tartozás elvárásra az adóst halogatásra ösztönözheti. Megfontolandó, hogy hitelezői egyetértéssel előbb is megindulhasson az eljárás. (ii) Az eljárás folyamán az adósnak a megélhetésen túl minden pluszjövedelmét törlesztésre kell fordítania, ami nem ösztönöz a jövedelemtermelő képesség kihasználására. Ösztönzött jelent az álláskeresés és képzés elvárása, de megfontolandó a pénzügyi érdekelttség megteremtése is. (iii) **Adóstársak közötti érdekellentét az adósságrendezést sok esetben megnehezítheti.** Ha nincs jelen aktívan és együttműködően minden adóstárs egy egyeztetési folyamatban, akkor jóval kevésbé valószínű, hogy sikerül egy adósság átstrukturálása.

23. *Jegyzők szerepe.* A tervezet szerint a **környezettanulmányokat** a települési jegyzők készítik el. **A szociális tapasztalatuk e mellett szól, de gördülékenyebb lehet, ha a járási hivatalok ügysegédei végzik el e feladatot.**

24. *Információs rendszer.* Az eljárásnak igen nagy az információs igénye. Meggyorsítaná a folyamatokat, ha létrejönne egy közös, **hiteles adatbázis, ahol a bíróságok, bankok és a kormányhivatal kijelölt munkatársai tudnának adatokat rögzíteni és adatokat lehívni a folyamatban lévő ügyekről**, illetve ha a résztvevők rendelkeznének elektromos aláírással.

2. Bevezetés

A kutatás annak felmérésére irányult, hogy a családi csőd intézményének bevezetésére potenciálisan milyen lehetőségek vannak a hazai jog- és közigazgatási rendszerben, mik a kockázati tényezők és a lehetséges alternatív megoldási javaslatok. A kutatás további célja volt, hogy a nemzetközi tapasztalatokat, alternatív szabályozás-intézményi megoldásokat javaslatokat bemutassa.

A HÉTFA Elemző Központ által elvégzett kutatási feladatok az alábbiak voltak:

- I. 1. Támogató és ellenző társadalomtudományos kutatási eredmények, elméleti megfontolások szintetizálása (3. fejezet)
- I. 2. A családi csődvédelem közigazgatási működésének modellezése, a kritikus tényezők feltárása (4. fejezet)
- I. 3. A jogintézmény feltételezett működésének vizsgálata egy vidéki megyében, az ottani kormányhivatal munkatársainak bevonásával (5. fejezet)

Mindegyik kutatási feladat eredményeként egy-egy elemző tanulmány készült, amelyek a kutatási jelentés fejezeteit képezik.

A 3. fejezet mutatja be a magáncsőd jogintézményével kapcsolatos elméleti, tudományos megfontolásokat. A fejezet a közgazdaságtani és jogi szakirodalom segítségével járja körbe a jogintézmény lehetséges szakpolitikai céljait, szabályozási és intézményrendszeri alapkérdéseit és az ezekre adható, elméletileg megalapozott válaszlehetőségeket. A fejezet ilyen módon a jogintézmény általános analitikus modelljét állítja fel. A fejezeten belül szövegbetétek jelzik, hogy a hazai törvényjavaslat az elméletileg lehetséges alternatívák közül melyek mellett teszi le a voksát; így a tervezett szabályozás értelmezhető válik az általános modell keretei között.

A 3. fejezet általános modellje világossá teszi azokat az alapvető kihívásokat, amelyekkel az igazságszolgáltatás és a közigazgatás a magáncsődeljárás működtetése során szembesül. A 4. fejezet a közigazgatási működésre fókuszál, ennek részletesebb modelljét dolgozza ki. Első lépésben a már létező megoldásokkal kapcsolatos európai empirikus tapasztalatokat tekinti át komparatív elemzés és esettanulmányok segítségével. Második lépésben pedig a magyar törvénytervezet végrehajtásával kapcsolatos szakértői várakozásokat összegzi, a témában járatos szakértőkkel és érintett szereplőkkel folytatott interjúk alapján.

Az 5. fejezet a feladat-meghatározásnak megfelelően egy vidéki megyére vonatkozóan vizsgálja meg a végrehajtás várható működését. Ehhez Baranya megyében folytattunk interjúkat a helyi

kormányhivatal és egy kiválasztott önkormányzat munkatársaival, valamint egy helyi pénzintézettel. Ezek alapján mértük fel, hogyan láthatják a végrehajtás helyi szereplői az új jogintézmény működését.

3. Támogató és ellenző társadalomtudományos kutatási eredmények, elméleti megfontolások szintetizálása

A csőd magyar jogi és köznyelvi (illetve időnként a jogi irodalomban is megjelenő) fogalma erősen eltér egymástól.¹ A magyar magáncsödről való beszédet is megnehezíti ez az eltérés. A mi mostani fogalmaink szerint magáncsődön egy olyan

(a) törvény által megszabott (és nem a felek közös akaratától, vagy a bíróság eseti döntésétől függő; gyakorlatilag az adós – vagy ritkábban – a hitelező által bizonyos körülmények fennállása esetén egyoldalúan kezdeményezhető)

(b) szabályozott szerződésmódosítási folyamatot fogunk érteni,

(c) amelynek lezárultáig az adós különböző fizetési kedvezményekben, vagy más típusú védelemben (például végrehajtások, nemteljesítés miatti szerződésbontás tilalma) részesül, és amelynek sikertelensége esetén

(d) az adós amennyiben teljesít bizonyos elvárásokat (például vagyona egy részét értékesíti, jövedelme egy részét meghatározott ideig hiteltörlesztésre fordítja), akkor

(e) fizetési kedvezményekben részesül (például bizonyos még fennálló tartozásait teljes mértékben elengedik).

A továbbiakban az első szakaszt, a szerződés módosításáról, a fizetési feltételekről szóló tárgyalást szerződésmódosítási szakasznak, a sikeres lezárásával létrejövő megállapodást szerződésmódosításnak/egyezségnek fogjuk nevezni, az annak sikertelenségét követő időszakot törlesztési/vagyonfelosztási folyamatnak (az annak szabályait rögzítő tervet törlesztési/vagyonfelosztási tervnek, míg annak végét, a fizetési kedvezményeket jelentő lezárást mentesítésnek (*fresh start*nak) fogjuk nevezni.

Tegyük hozzá: ez a megfogalmazás erősen eltér attól, amely a magáncsöddel foglalkozó irodalomban megszokott. Ott az eljárás lényegének eleve a mentesítést tekintik.² Ebben a megközelítésben minden más lépést csak az ehhez vezető folyamat részeként – ha tetszik az ahhoz szükségképpen végigjárt folyamatként, annak „áraként” – fognak fel. A mi mostani megközelítésünk azért tér el ettől, mert hangsúlyozni szeretnénk, hogy a csődeljárás alapvető hatása nem az, hogy mentesítést ad, hanem az, hogy megváltoztatja a felek szerződésmódosítási

¹ A magyar jog a csődöt szűk értelemben egy vállalat – csődtörvényben szabályozott módszerekkel történő – reorganizációjára tartja fenn. Ezzel szemben a köznap értelemben vett csődeljárás másik formáját, a felszámolást nem tekinti csődeljárasnak. A köznyelvben, és más jogrendszerek nyelvén is, a csőd a kétféle eljárás összefoglaló neve, és ami magyarul a csődeljárás, az ott a reorganizációs eljárás. (Tajti [2015] 2-3, 13-14. Juhász [2014] 30.)

² Világbank [2013] 5-6. Tajti [2015]

motivációit: a törlesztési/vagyonfelosztási terv lehetősége (annak végén a mentesítéssel) az adósnak egy elég egyértelmű kilépési, szerződésszegési, nemteljesítési opciót ad. Ezt a hitelezőknek is figyelembe kell venniük, amikor az adós fizetési nehézségeivel szembesülnek.

Előre kell bocsátani, hogy a mi mostani definíciónk nem foglalkozik azzal, hogy hány hitelezője van egy adósnak. Ez a szabályozás fontos szempontja lehet (megengedjük-e, hogy egyetlen tartozás esetén is csődeljárás kezdődjön). A csődeljárás irodalma elsősorban persze a sok hitelezővel szemben álló adósok helyzetét vizsgálja – így teszünk majd mi is, de mindig hangsúlyozva, hogy mely érvek érvényesek csak akkor, ha sok hitelező felé fennálló tartozások kollektív rendezése a probléma.

3.1. Mi a csőd (a magáncsőd, illetve a reorganizáció cégek esetén)?

A csődöt tehát egy olyan (a) törvény által megszabott (b) szabályozott szerződésmódosítási folyamatként értelmezzük, (c) amelynek lezárultáig az adós különböző fizetési kedvezményekben, vagy más típusú védelemben részesül, és amelynek sikertelensége esetén (d) amennyiben teljesít bizonyos elvárásokat, akkor (e) fizetési kedvezményekben részesül. Lássuk először a definíció egyes elemeit!

Törvény által biztosított... A rendszer tehát egy lehetőséget teremt meg, amellyel az egyes felek egyoldalú döntéssel élhetnek (de sok jogrendszerben egyedül az adós kezdeményezhet ilyen eljárást, a hitelező nem – illetve majd látjuk, hogy neki általában akkor sem éri ez meg, ha a lehetősége elvileg adott). A törvényi szabályozás e tekintetben általában három elemre terjed ki. Egyrészt megszabja, hogy mely adós esetén lehet ezt kezdeményezni. Másrészt meghatározza az eljárás folyamatát is: például kényszeregyezséget írhat elő, vagyis amennyiben a hitelezők megfelelő csoportja számára egy tervzet elfogadható, akkor a megállapodás az azt nem támogató hitelezőkre is kiterjed. De ide sorolható a csődeljárás megkezdésével automatikusan életbe lépő fizetési rend – tipikusan bizonyos fizetések, illetve végrehajtási eljárások felfüggesztése. Harmadrészt, a törvény határozza meg azt is, hogy mi a „kilépési opció”, vagyis mik a törlesztési/vagyonfelosztási terv sarokpontjai.

...kollektív szerződésmódosítási folyamat, ... Magát a szerződésmódosítási folyamatát az eljárási szabályok általában részleteiben meghatározzák. Így például meghatározzák, hogy ki készíti elő a szerződésmódosítási/egyezségi javaslatot. Meghatározzák, hogy a hitelezők milyen szavazási szabályok szerint fogadják el azt – egy ilyen elfogadás, mint láttuk a kisebbségre nézve is érvényes szerződésmódosítást jelent. Meghatározzák annak sarokpontjait, vagyis azokat a kógens szabályokat, amelyek között kell maradni. Rendelkezhetnek arról, hogy az egyezés betartását ki felügyeli. (Ez utóbbi azért fontos, mert *sok hitelező esetén* kialakulhat a képviseleti és a kollektív cselekvési probléma. A képviseleti probléma abból fakad, hogy a sok hitelező

mindegyikét érintő ügyekben nem egyszerű az összes hitelező közös fellépése. A kollektív cselekvési probléma lényege pedig a potyázás: ha minden hitelezőnek érdeke is lenne a felülvizsgálat kérése, akkor is könnyen lehet, hogy mindegyikük kivárára játszik – a többiekre vár.)

... amelynek lezárultáig az adós védelmet kap... A csődeljárás általában moratóriumot jelent egyes olyan lépésekre, amelyeket az adós szerződésszegése esetén szankcióként meg lehetne lépni. Fizetési haladékokat, fizetési könnyítéseket, végrehajtási, zálogeljárás alóli időleges mentesítést lehet kimondani – a törvényben. Minél szélesebb ez a lista természetesen a hitelezők annál inkább érdekeltek a minél előbbi megállapodásban.

... és amely sikertelensége esetén különböző fizetési kedvezményekben részesül,... Ez a mentesítés, a fent említett kilépési opció. Ezt általában úgy írják le, mint teljes hitelengedést – *fresh start*. Ez azonban két szempontból sem pontos. Bizonyos tartozásokat (például gyerektartás) szinte egyetlen rendszer sem enged el. Másrészt, az elengedés sokszor csak részleges: például a hitelek megfelelő arányának törlesztése után a többit fogják majd elengedni. Ez a kilépési opció, amely tehát csak arra az esetre vonatkozik, ha nem sikerül a tárgyalásos szakaszban szerződést módosítani, tartalmazza a különböző hitelezői csoportok közötti prioritási sorrendet.

...amelyért cserébe különböző kötelezettségeket vállal magára. A fizetési kedvezmény nem feltétlenül (általában nem) azonnali, valamiféle törlesztési/vagyonfelosztási folyamat után következik be. A szabály általában meghatározza, hogy milyen jövedelmeket és vagyont tarthat meg a kötelezett – és azt is, hogy az e fölötti elemeket a törlesztésre kell fordítani. (Ennek a folyamatnak az ellenőrzése ugyanolyan problémákat vet fel, mint az egyezség betartásának ellenőrzése.) Ha tetszik: a csődszabályozás két fontos kérdésre ad választ: mekkora összeg lesz elérhető a hitelezők számára (ez nevezhetjük úgy, hogy meghatározza a *torta nagyságát*) és azt, hogy ezt az összeget kik között, hogyan osztják el (ez a *torta elosztása*).

Általában fontos eleme a csődszabályozásnak, hogy a mentesítéssel véget érő eljárás (de esetleg a szerződésmódosítás/egyezség végrehajtásával végződő is) az azt követő évekre kizárja a csődeljárás ismételt kezdeményezését. Azt sem felejtethetjük azonban el, hogy a csődeljárás, az adósság-elengedés feltételei és szankciói nem csak a törvényből fakadnak. Fontos piaci hatásokkal is járhat ugyanis egy ilyen eljárás: az adós nem csak annak a lehetőségétől esik el egy időre, hogy újra ilyen eljárást kérjen, hanem a piaci reputációját is elveszti. Vélhetően a következő időszakban nehezebben, vagy egyáltalán nem fog tudni olyan szerződéseket kötni, amelyekből tartozást halmozhatna fel. Nem csak kifejezetten hitel- és kölcsönszerződésekre kell itt gondolni. Vélhetően minden olyan szolgáltatáshoz is nehezen fog hozzájutni, amelyeket a szolgáltató (jogi vagy fizikai okokból) nehezen állíthat csak le nemfizetés esetén. De ugyanígy

nehezebben kap majd olyan szerződéseket is, amelyek nem azonnali fizetést követelnek. Érdeemes kiemelni, hogy ezek a szankciók adott esetben sokkal súlyosabbak lehetnek, mint az elengedett adósság terhei. Ezek a mechanizmusok azonban nem automatikusan érvényesülnek. Amennyiben adott szolgáltatóval akarna az adós a továbbiakban együttműködni, akkor az ilyen – ún. ismétlődő szerződésekkel³ összefüggő hatás – szinte elkerülhetetlen. Ezzel szemben a többi piaci szereplő szemében csak akkor rontja a reputációját, ha az információ közismertté válik.⁴ A csődjogi irodalomban ezek a nem jogi szankciók mind nagyobb szerepet kapnak – általában csődstigma hatásként hivatkoznak rá.⁵

A magyar rendszer egy két, illetve három lépcsőből álló rendszer. A végén a vagyonfelosztási, adósságtörlesztési tervvel, amelyet a bíróság fogad el. Ezt a hitelezők megelőzhetik, ha előtte egyezsége jutnak az adóssal – illetve, amennyiben az adós (adóstárs, családtag, vagy más zálogkötelezett) lakásán jelzálog lenne, akkor még a bírósági eljárás (az egyezés) megkezdése előtt meg kell próbálni a bíróságon kívüli egyezséget. Ebben a szakaszban a főszereplő a főhitelező – akinek ezen az ingatlanon első helyen bejegyzett jelzálogjoga van. Ő készíti elő, és menedzseli az egyezségkötést. Ennek sikertelensége esetén jut az eljárás a bírósági szakaszba, majd, ha ott a csődgondnok által kidolgozott egyezés sikertelen, akkor a vagyonfelosztási szakaszba. A bírósági szakaszban kötött egyezés kényszeregyezés (az 58. § 4. bekezdése értelmében).

3.2. Célok

A magáncsődről szóló viták nagy része abból fakad, hogy az egymással egyet nem értő felek a sok az eljárással szemben megfogalmazható elvárás, cél közül másnak adnak prioritást. Lássuk ezért mindenekelőtt: milyen célokat fogalmazhatunk meg egy csődeljárás, így a magáncsőd kapcsán is! A két fontos megközelítési forma az *ex post* és az *ex ante*. Előbbi a csődhelyzet minél kisebb (az adósokra, a hitelezőkre, a társadalom többi tagjára – vagy a három csoport valamilyen kombinációjára - rakott) teherrel való feloldását tekinti célnak. Az *ex ante* megközelítés sokkal fontosabbnak tekinti azt, hogy a csődeljárás léte a csődhelyzetek kialakulását, a túlzott eladósodást is befolyásolja. Durván fogalmazva: az *ex ante* szemlélet nem a már kialakult terheket akarja „igazságosan” elosztani, hanem azt keresi, hogy az ilyen problémák jövőbeli

³ Ismétlődő szerződések problémájáról lásd: Szalai [2013] 26. Cooter – Ulen [2004] 245-250

⁴ A reputációs folyamat megértéséhez lásd: Szalai [2013] 27. Baird et al [1994] 178-186

⁵ Tajti [2015], Világbank [2013] 43-44,

Lásd még *Az üzleti kudarc miatti megbélyegzés ellen – az újrakezdés politikájáért (A lisszaboni növekedési és foglalkoztatási partnerség megvalósítása)* (az Európai Községek Bizottságának közleménye a Tanácsnak, az Európai Parlamentnek, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának, 2007. május 5.).

újratermelődését hogyan akadályozhatja, nehezítheti meg a szabályozás. Utóbbi a joggazdaságtan klasszikus megközelítismódja.

Az azonban, hogy a magáncsőd céljaival esetleg egyetértünk, még nem jelenti azt, hogy annak bevezetését is támogatnunk kell. El kell ugyanis gondolkodni azon, hogy más eszközökkel nem lehetne-e (pontosabban milyen nemkívánatos hatásokkal együtt lehet csak elérni) az adott célokat.

3.2.1. Mit és miért akarunk tenni a szerződéseiket teljesíteni nem tudó magánszemélyekkel?

A két megközelítés tehát az *ex post* és az *ex ante* érvelés. Ha élhetünk azzal a leegyszerűsítéssel, hogy a csődjog fő hatása – azon keresztül, hogy definiálja a maximálisan a hiteltörlesztésre fordítható vagyon és jövedelem nagyságát, a többit pedig mentesíti – az adósok helyzetének javulása, akkor az *ex post* érvek inkább támogatják, az *ex ante* érvek inkább a rendszer ellen szólnak.

Ex post megközelítés. A már alakult helyzetet minél kisebb társadalmi problémák árán kezelni akaró megközelítés általában hat fontos érvet hoz fel.

Egyrészt a csődjog miatti adósságcsökkenés védheti az adósokat a túlzott elszegényedéstől. A túladóssodás, az elszegényedés igazságossági problémákon túl a társadalom hatékony működését is fenyegeti: a túl magas hiteltörlesztés miatt *visszaesik* a fogyasztás, és emiatt (esetleg, amennyiben a befolyt bevételeket a hitelezők nem hazai termékek vásárlására fordítják) a hazai termékek, szolgáltatások iránti *kereslet* is. Ez a fluktuáció pedig erősítheti a gazdasági ciklusokat, kiszámíthatatlanabbá teheti a gazdaság működését.⁶

Ezen makrohatáson túl mikroszintű hatásai is jelentősek: az elszegényedő, vagy az elszegényedéstől fenyegetett adós közvetlen környezete (például családtagjai, barátai) is megcsúszlik a vissza nem fizetett adósság következményeit. A közgazdaságtan fogalomrendszerében ezt nevezzük *extern hatásnak*.⁷

Harmadrészt, az adósság közgazdasági értelemben szegénységi csapdához vezet. *Szegénységi csapda* alatt a közgazdaságtan azt a helyzetet érti, amikor a bruttó (az adók és egyéb kötelezettségek, illetve támogatások előtti) jövedelem növekedése nem jelenti az elkölthető jövedelem emelkedését – vagy csak minimális mértékben. A megkeresett jövedelem nem az azt megkereső fél elkölthető jövedelme lesz, hanem valaki másnak (adó esetén az államnak, tartozás

⁶ Világbank [2013] 39-40.

⁷ Az *extern hatás* olyan nem szándékolt, a döntéshozón kívül külső szereplőre gyakorolt hatás, amelyet a piaci folyamat (elsősorban az ármechanizmus, illetve a szerződések egyéb feltételei) nem hárítanak vissza a döntéshozóra. Az *externália*-fogalom pontos kifejtéséért, és problémáitól lásd Bartus – Szalai [2014] 59-72.

esetén törlesztésként a hitelezőnek) kell átadni.⁸ Ilyen körülmények között a jövedelem növelésére kevés ösztönzője marad az adósnak. Az adósság elengedésével, vagy legalábbis az aktuális törlesztésnek a megkeresett jövedelem meghatározott százalékában való maximálásával ez a jövedelemszerzési ösztönző nő: a jövedelem kisebb része kerül máshoz, több marad az adósnál. (A probléma speciális formája a fekete illetve a szürkegazdaság kérdése: ilyenkor az adós ugyan növeli a jövedelmét, attól nem riasztja el az, hogy annak nagy részét másoknak kell adnia, de ezt az illegalitásba, féllegalitásba menekülve éri el.)

A negyedik érv a nevelésé. Ennek lényege, hogy a csőd folyamatában az adóst szembesíteni kell rossz pénzügyi döntéseivel, amelyek az eladósodásához vezettek: Ezek azonosítása segíthet neki abban, hogy ezeket a jövőben elkerülhesse. De maga a csődeljárás is kapcsolhat be olyan szereplőket (tanácsadókat, vagy éppen a csődgondnokot láthatja el ilyen feladattal), akik az adós gazdálkodását folyamatos ellenőrzés alatt tartva segíthetnek, nevelhetnek a felelősebb gazdálkodásra.

Az ötödik érv a hitelezői oldalra koncentrál: a mentesítés azt jelenti, hogy a hitelezők (elsősorban cégek, bankok felé fennálló) tartozása megszűnik. Ezt a hitelezők várható bevételként, követelésként nem szerepeltethetik a könyveikben. Ezzel a könyvelésük „tisztul”: a csődtörvény azzal, hogy ezeket a – nagy valószínűség szerint egyébként sem megfizetett tartozásokat „le kell írni”, elősegíti azt, hogy a *könyvek, a könyvelés a valós helyzetet* tükrözzék. Az ezzel érvelők azt hangsúlyozzák, hogy a tartozások nem a csőd miatt behajthatatlanok, hanem a csőd csak az egyébként is behajthatatlan tartozások eltűnését segíti elő.⁹

Míg az első öt pont akkor is fontos, ha egyetlen hitelező felé adósodik el a magánszemély, addig ez a hatodik a sok hitelező miatti speciális probléma kezelésére irányítja rá a figyelmet: le kell küzdeni a hitelezők közötti káros versengést. *Káros versengésnek* nevezzük azt, amikor a verseny végeredménye csak az, hogy a versenytársak egymás elől viszik el a vagyont. Míg a klasszikus piaci verseny (ahol szintén egymás legyőzése, megelőzése a cél) értéket hoz létre, jobb áruk, szolgáltatások kifejlesztéséhez vezet, addig az ún. káros verseny ilyet nem hoz létre – ez csak azt befolyásolja, hogy az amúgy is elérhető jólét, vagyon kihez kerül¹⁰. Konkrétan a sokfelé tartozó adós esetében: a korábban érkező hitelező képes lehet elvinni a vagyont a többiek elől. És ezzel nem az a probléma, hogy az ő hitele – és nem másé – térül meg. A gond az, hogy a gyors behajtás – „lépni kell, még mielőtt a többiek észbe kapnak” – egyben azt is jelenti, hogy az adós teljes törlesztési kapacitása, a teljes felosztható vagyona (a torta) is zsugorodik: a saját megtérülésük érdekében a hitelezők olyan vagyontárgyakat is lefoglalhatnak, amely az adós jövedelemtermelő

⁸ A szegényégi csapda kifejtéséért lásd: Barr [2009] 361-363, Cullis – Jones [2003] 361-362

⁹ Világbank [2013] 27-29.

¹⁰ White [2007] 1018.

képességét, és ezzel a további (a többiek felé fennálló) tartozás megtérítésének valószínűségét növelné.

Az irodalom a torta csökkenését a magas tranzakciós költséggel is magyarázza: kollektív adósságprobléma esetén meglehetősen drága mindenkivel külön-külön tárgyalni, megegyezni – a csődeljárásban egységes szerződésmódosítási, egyezségi javaslat kerül minden hitelező elé. Az egyéni tárgyalások maguk is csökkentenék a hitelezők számára elérhető vagyont – illetve maguknak a hitelezőknek is drágább lenne. Másrészt a szavazási eljárás és a kényszeregyezés miatt nincs akadályozási [hold up] probléma sem: az egyes hitelezők nem tudják „vétójukkal” zsarolni az egyezés elfogadására hajló többieket. Ha a sok hitelezőt egyetlen közös eljárásban tudjuk kezelni, akkor az csökkenti a döntéshozatal költségeit. Adódik ugyanakkor az analógia a máshol (akár a politikában) ismert szavazási eljárásokkal: miközben a döntéshozatal költsége csökken, aközben a kisebbségre rótt költségek jelentősen nőhetnek – egy számukra kifejezetten hátrányos megállapodás ellen sem tehetnek semmit. Ők ki lehetnek szolgáltatva a többség zsarnokságának. A feladat a két költség (a döntéshozatal és a kisebbség költségének) összevetése – közgazdaságilag: összegük minimalizálása.¹¹

Ex ante megközelítés. A szabályozás nem csak arra hat, hogy a már kialakult eladósodást hogyan kezeljük, hanem arra is, hogy a jövőben kialakul-e ilyen túladósodás. A hatás annak köszönhető, hogy a magáncsőd a hitelezőkre tolja (az *eddiginél nagyobb részt* rájuk terheli) az adós fizetési gondjaiból fakadó problémák kockázatát.

Ettől az újfajta kockázatelosztástól az irodalom két ellentétes hatást vár. Egyrészt, mivel a mentesítés, illetve az amiatti tartozást enyhítő egyezés lehetőségével számolhat, ezért adott hitel terhe csökken. Emiatt nőhet a *morális kockázat*, vagyis valószínűbb, hogy felesleges hiteleket is felvesz – felelőtlenebb lehet, hiszen annak káros következményeit a magáncsőd csökkenti.¹² A morális kockázat speciális formája a *nyílt hazugság*: az adós ugyan tudna fizetni, de éppen a csődeljárás miatti kedvezményekre várva tagadja le fizetőképességét, vagyonát, menekíti jövedelmét a fekete-, szürkegazdaságba. Tehát a magáncsőd az adósok ösztönzőit úgy módosítja, hogy azok miatt nő a túladósodás, illetve a fizetési problémák jövőbeli esélye. Ezzel ellentétes hatást várhatunk a kínálati oldalon: a hitelezők tudva, hogy a csőd miatt kisebb megtérülésre számíthatnak, visszafogják hitelkínálatukat. Pontosabban (ami közgazdasági szempontból ugyanaz): a hiteleket keményebb kamat- és egyéb feltételekhez kötik. Ez utóbbi többen örömmel is veszik: „a kínálatnak viselnie kell a megfontolatlan hitelezés terhét.”¹³

¹¹ A kollektív döntéshozatal költségeinek elemzéséhez lásd Cullis – Jones [2003] 124-126.

¹² Kérdés persze, hogy a törlesztési, vagyonfelosztási időszakban tapasztalt kemény feltételek, például a meghatározott ideig tartó ellenőrzés nem jár-e megfelelő, ezt ellentételező visszatartó hatással.

¹³ Lásd erről: London Economics [2012] 9-10., Világbank [2013] 31-33.

A kockázatok átrendezése lehet közgazdaságilag hatékony. Nem annak alapján ítélné meg azonban ez meg, hogy nő vagy csökken-e a hitelezés volumene. A kérdés az, hogy a jobb kockázatviselő felé toljuk-e a kockázatot, vagyis arra, aki azt jobban képes viselni. Ennek kapcsán két tény is óvatosságra int. Egyrészt, a hitelezők között nem csak kifejezetten hitelnyújtásra specializálódott intézmények vannak. A tartozások jó része nem teljesített szolgáltatásokból (például adóhátralékból, közműhátralékból, bérletdíj-, közös költség elmaradásból) adódik. Másrészt viszont a tudatos hitelezők, például a pénzügyintézetek sem biztos, hogy jobb eszközökkel rendelkeznek arra, hogy megakadályozzák a túlzott eladósodást. Nem biztos, mert a pénzügyintézetek nyilvánvalóan kevésbé ismerik a hitelért folyamodó partnerük valós helyzetét, mint maga az adós.¹⁴

És ezzel el is jutunk a kézenfekvőnek tűnő, az ex post érvelést implicit módon megalapozó igazságossági érvelés („a gyenge, kiszolgáltatott adós meg kell védeni az erős hitelezőtől”) kritikájához is. Amennyiben igaz az, hogy a kockázat átrendezése miatt a kínálati oldal sikerrel fogja visszafogni a hitelek nagyságát, akár a veszélyeztetett csoportokkal kötött szerződések visszafogása árán is, akkor az igazságossági kérdés már nem az, hogy az aktuálisan túladósodott csoportok megsegítése, integrálása érdekében terheljük-e meg a hitelezőket, hanem az, hogy az ő érdekükben *megnehezítsük-e a hasonló helyzetben levők* hitelhez, szolgáltatáshoz jutását a jövőben.¹⁵

Végül, de nem utolsó sorban, az ex ante érvek közül ki kell emelni a *biztosítási érvet*. Ennek lényege, hogy a csőd gyakorlatilag egyfajta kötelező (a hitelező által finanszírozott – de a jövőbeli adósokra a nehezebb szerződési feltételek révén már áthárított) biztosítást jelent: amennyiben az adós balszerencséje folytán elszegényedik, akkor ennek terheit csökkenti a csőd. Ugyanúgy, ahogyan csökkentené egy hasonló helyzetre kötött biztosítás is. Mivel a túlzott eladósodás gyakran olyan élethelyzet következménye, amely nem az adós döntése miatt következik be (például betegség, munkanélküliség, stb.) így ezen „káresemények” esetén amúgy is elszenvedett kárt csökkenti ez a csőd képében megjelenő biztosítás.¹⁶ Figyelembe kell azonban venni azt is, hogy a kockázat nem teljesen exogén. Biztosítás mellett hajlamosak az emberek kockázatosabb tevékenységekre is – láttuk, a morális kockázat éppen erre utal: az adós kockázatosabb hiteleket is hajlandó felvenni. És persze a túlzott kockázatvállalás (például túlzott – különösen fogyasztási célú – hitelfelvétel) ösztönzése vélhetően nem lehet cél.

¹⁴ Tegyük hozzá: az irodalomban vita tárgya, hogy ez az állítás igaz-e. Sokan úgy érvelnek, hogy a pénzügyintézetek, mivel sok adóssal találkoznak, jobban ismerik az átlagos kockázatot, mint az adós – aki viszont a saját speciális, idioszinkratikus jellemzőit ismeri jobban. Lásd erről: Barr-Gill [2010], Epstein [2010]

¹⁵ Cooter – Ulen [2005] 316-319.

¹⁶ White [2007] 1044. Világbank [2013] 11. 33-36

Látszik az ex ante és az ex post megközelítés a célok kapcsán alapvetően ellentétes állásponthez vezet. Az ex ante a morális kockázat növekedését hangsúlyozva inkább a magáncsőd bevezetése elleni érveket kínál – míg az ex post inkább az támogató érveket szolgáltat. Jól látszik a két érvelés közötti eltérés azon, hogy miképpen ítéli meg valaki azt, ha a mentesítés során olyan adósságot enged el a csődeljárás, amely már úgysem folya be a hitelezőhöz. Az ex post megközelítés szerint itt a hitelezőt nem is éri kár – csak rákényszerítjük, hogy „tegye rendbe a könyveit”, ne tartalmazzon az behajthatatlan követeléseket.¹⁷ Ugyanakkor az ex ante megközelítés arra hívja fel a figyelmet: amennyiben a tartozás ezen leértékelése nem a hitelező egyoldalú döntésétől függ, hanem azt az adós idézi elő, és abból ő is hasznot húz (mert nem kell megtérítenie), akkor a morális kockázat emelkedése miatt gyakrabban kerül majd sor ilyen leértékelésre.

A csődeljárások szabályozásakor a kétféle célt próbálják valamiképpen kiegyenlíteni. A gond az, hogy a kétféle hatás nem választható el. Ezt akkor tudnánk megtenni, ha a csőd csak a morális kockázat lehetőségével nem élő jóhiszemű adósokra terjedne ki. Ex post azonban a jóhiszemű és a morális kockázat miatt eladósodott adósok nem választhatóak szét.

3.2.2. Alternatívák mit nem tudnak?

Amennyiben a célok alapján szükségesnek is érezzük, hogy létezzen egy az I. fejezetben definiált magáncsőd, akkor is felmerül a kérdés, hogy e célok megvalósítására miért nem alkalmasak a ma ismert megoldások. Három fontos eszközt kell számba venni: a végrehajtást, a szerződés önkéntes módosítását, és a szerződés bíróság általi felülvizsgálatát.

Alternatíva 1: végrehajtás. A végrehajtás sok elemet meg tud (tudna) oldani a fenti elvárások közül, de nem mindet. Mindenekelőtt a végrehajtás – törvény szerint – egy olyan szabályozott behajtási folyamat, amikor a hitelező nem saját maga jár el, hanem a folyamat a bíróság felügyelete alatt megy végbe; biztosítva ezzel az adós védelmét is. Szintén az adóst védi az értékesítés árveréshez kötése, az értékesítés módjának szabályozása. A rendszer ismeri a fizetési kedvezményeket: nem az adósok ellehetetlenítésére irányul – pontosabban az ilyen tendenciák ellen nagyon egyszerű védekezni, hiszen elegendő a végrehajtás alá nem vonható vagyontárgyak, illetve jövedelmek körét tágítani ehhez. (Ennek speciális formája az időleges kilakoltatási moratórium is.)

Ugyanakkor a végrehajtás gyakorlatával szemben rengeteg (jogos és olykor jogtalan) kritika fogalmazódik meg. Éppen ezért *politikailag* mindenképpen kifizetődő a csődeljárást leválasztani a végrehajtási eljárásról. Ráadásul ma a végrehajtási eljárás logikája sem alkalmas két probléma

¹⁷ Kicsit más megfogalmazásban ugyanez: ha ezeket a követeléseket eladná, engedményezné, faktorálná, és a csődjog akkora megtérülést biztosít neki, amennyit a vevő, az engedményezett, vagy a faktoráló fizetne a tartozásért, akkor a hitelezőt nem éri kár.

kezelésére. Az egyik a tartozás törvényi elengedése – vagyis, amit a csődjog esetében a mentesítés tud. A végrehajtás során erre nem kerülhet sor, hiszen annak célja épp a tartozások behajtása. Hasonlóképp, míg a fizetési moratórium, mint azonnal beálló kedvezmény a csődjognak elengedhetetlen része, addig ez a végrehajtási jogból hiányzik.

Másrészt a végrehajtás alapvetően olyan esetekben optimális, amikor egyetlen hitelező (vagy maximum adott vagyontárgyat záloggal terhelő néhány hitelező áll) szemben az adóssal. A rendszerben a végrehajtó az adott hitelező érdekében kell, hogy eljárjon – figyelemmel persze az előbb említett, adóst védő szociális szempontokra. Ugyanakkor – mint a bevezetőben is említettem – a csődeljárás lényege épp az, hogy sok hitelező esetére, és a hitelezők közötti konfliktusok kezelésére, a sok hitelezőre gyakorolt káros ösztönzők csökkentésére *is alkalmas*. A káros verseny megakadályozása adott hitelező (és nem a hitelezők összességének) érdekeit néző végrehajtótól nem várható.

Alternatíva 2: önkéntes szerződésmódosítás. A magáncsőd, mint láttuk alapvetően egy szerződésmódosítási eljárás, erre ösztönző rendszer. Innentől természetes, hogy meg kell gondolni, hogy a ma létező önkéntes szerződésmódosítási rendszer miért nem elégséges. Először is érdemes megfontolni, hogy ez miért is lehet a hitelezők érdeke: miért adnának engedményeket, miért mondanának le a követeléseik egy részéről. A választ egyrészt a tartozásbehajtás költségeiben, másrészt a reputációs hatásban találhatjuk meg. A megtérülés nem egyenlő azzal, amit az adós fizet: ezt csökkenteni kell a behajtási költségekkel, illetve a kockázat miatt viselt többletköltségekkel. Megérheti olyan szerződésmódosítást kötni, amelyben ugyan az adós kevesebbet fizet be, viszont azt könnyebben be lehet hajtani, biztosabban folyik be. Gyakorlatilag ilyen alapon működő *egyoldalú szerződésmódosítás* az is, ha a hitelező bizonyos behajtási lépéseket nem tesz meg, például a zálogjogot nem érvényesíti, amikor az abból befolyó bevétel (például az alacsony ingatlanárak miatt) alacsony lenne. A reputációs hatás pedig akkor működik, ha a hitelező kemény fellépése rontja a piaci megítélését, és ezért további üzletektől eshet el. Ugyan az egyes adósokkal szembeni hitelbehajtási lépések, vagy éppen a szerződésmódosítása nem valószínű, hogy komoly reputációs hatást váltana ki (bár a kilakoltatások kétségkívül jelentős médiafigyelmet kaphatnak), de egy hitelező átlagos fellépése, az érintettek tömege miatt, már járhat ilyen következményekkel.

Mint az 1. táblázatból látszik, a bankok ma is élnek a szerződésmódosítással. A lakossági hitelállomány körülbelül 12-14%-át érinti ez. (Összehasonlításként a táblázatban szerepel a 90 napon túli tartozások nagysága is.) Ez általában a hitel átütemezését, időleges fizetési kedvezmények adását jelenti. Az adósság-elengedés, vagyis a mentesítés valóban ritka. Ez vélhetően a fenti ex ante célok miatt van: a morális kockázat jelentősen nőhet, ha az adósságot

teljesen elengedik, ezzel szemben az átütemezés általában csak időleges könnyítést ad (ahogy a biztosítási, vagy az ex post célok is megkövetelik – bár arról lehet vitatkozni, hogy ezek a kedvezmények elégségesek-e).

1. táblázat: A lakossági hitelfortfólió, 2012-2014, negyedévente, millió forint

Dátum	Összesen						90 napon túli tartozás			
	összesen		ebből:		átstrukturált		összesen		ebből:	
	bruttó	nettó	bruttó	nettó	bruttó	nettó	bruttó	nettó	bruttó	nettó
2012.03.	7 183 924	6 549 183	1 003 615	824 903	13,97%	12,60%	1 078 413	551 554	276 384	149 255
2012.06.	7 002 555	6 341 744	905 220	716 305	12,93%	11,30%	1 138 237	583 916	299 266	155 875
2012.09.	6 797 243	6 141 817	934 932	730 787	13,75%	11,90%	1 072 607	538 909	304 527	155 352
2012.12.	6 758 215	6 073 133	901 727	675 144	13,34%	11,12%	1 099 179	542 031	340 945	169 221
2013.03.	6 892 163	6 138 997	893 976	645 893	12,97%	10,52%	1 202 777	589 477	384 185	188 310
2013.06.	6 597 189	5 849 810	857 721	610 015	13,00%	10,43%	1 184 606	564 523	397 904	196 100
2013.09.	6 570 518	5 806 604	841 943	584 185	12,81%	10,06%	1 216 402	580 658	413 006	201 186
2013.12.	6 414 266	5 629 014	840 222	566 820	13,10%	10,07%	1 207 662	545 790	423 075	195 754
2014.03.	6 477 475	5 662 092	837 183	555 717	12,92%	9,81%	1 242 259	556 200	432 616	197 063
2014.06.	6 426 102	5 628 519	788 152	516 499	12,26%	9,18%	1 206 707	539 290	408 076	179 680
2014.09.	6 416 277	5 593 165	787 758	506 012	12,28%	9,05%	1 243 951	545 452	419 804	178 404
2014.12.	6 373 664	5 498 248	766 961	475 306	12,03%	8,64%	1 229 393	489 864	417 868	163 026
2015.03.	5 872 500	5 061 380	717 437	456 560	12,22%	9,02%	852 366	294 655	274 657	89 988

Forrás: MNB

Az önkéntes szerződésmódosítás problémája ugyanaz, amit a végrehajtásnál láttunk: alapvetően egy adós és egy hitelező viszonyát tudja rendezni. Ez vezet el az egyik fő kritikához: az önkéntes szerződésmódosítási folyamat drága, hiszen mindenkivel külön-külön tárgyalni, megegyezni. A másik fő problémát is láttuk már: a káros verseny. A szerződésmódosítást, mint az adatok is mutatják, nem a hitelezők adósokkal szembeni fenntartásai akadályozzák, hanem inkább az többi hitelező: az, aki fizetési kedvezményt ad, nem az adóst segíti, hanem a többi hitelezőt abban, hogy többet szerezhessenek az adóstól.

Itt érdemes beszélni az önkéntes szerződésmódosítások egy fontos – a hitelező szempontjából kézenfekvő – alternatívájáról a követelésértékesítésről, engedményezésről, faktoringról. Ez a megoldás ugyanúgy kisebb, biztos bevételhez segíti a hitelezőt, mint a szerződésmódosítás – sőt biztosabb bevételhez is, hiszen itt azonnal megkapja az összeget. Ráadásul, szemben az átstrukturálással, adósság-elengedéssel, itt morális kockázat sem fenyeget, hiszen az adós tartozása továbbra is fennmarad. Éppen ez, vagyis az ex post elvárások nem teljesülése az, ami miatt ezt az eljárást viszonylag sok kritika éri (mint látjuk, ez itt is annak az ára, hogy az ex ante célok viszont teljesüljenek). A hitelezők oldalán viszont ismét megjelenhet a reputációs hatás, ami visszatartathat az ilyen lépéstől.

Alternatíva 3: szerződési jog: bírósági szerződésmódosítás. Az adós kérelmére a polgári jog alapján bekövetkezhet a szerződés bírósági módosítása is. A magyar kommentárirodalom egybehangzó állítása¹⁸ szerint mindkettő akkor kérhető, ha ezt megalapozó körülmény merül fel a szerződéskötés után. Olyan változásnak kell ennek lennie, amellyel a szerződéskötéskor nem kellett számolnia (vagyis előreláthatatlan volt), illetve amit nem maga az erre hivatkozó idézett elő. Az előreláthatatlan körülmények esetén is vizsgálja azonban a bíróság, hogy az nem esik-e az arra hivatkozó fél rendes üzleti kockázatának körébe. Vizsgálja továbbá azt is, hogy a szerződés változatlan formában való fenntartása sértené-e valamelyik fél lényeges jogi érdekét – ennek megvizsgálása azonban Kemenes István szerint a felek jogainak, nyereségeinek, veszteségeinek összevetése alapján végezhető el.¹⁹

Érdemes kiemelni, hogy ez a teszt roppant módon hasonlít a lehetetlenülésnél alkalmazott tesztre: az adós terheinek enyhítésére mind a fizikai, mind a gazdasági, érdekbeli lehetetlenülés esetén sor kerülhet. A mi mostani elemzésük szempontjából roppant fontos, hogy a kommentárirodalom szerint²⁰ a fizikai lehetetlenülés egyik példjaként a szerződő fél személyében és egészségében beállott változásokat. Látszik: ha ezek alapján a szerződést módosítani lehet, akkor ezzel a fenti biztosítási cél elérhető. Az érdekbeli lehetetlenülés kicsit bonyolultabb. A kommentárirodalom az érdekbeli lehetetlenülés egyik fontos példája a keresleti-kínálati viszonyok megváltozása. Amennyiben tehát az adós túladosodásához ilyen, rajta kívül álló folyamatok vezettek elsősorban (és nem a saját túlzott kockázatvállalása), akkor az ex post célokat ezzel az eszközzel szintén el tudjuk érni.²¹

¹⁸ Lásd például: Kemenes István: 6:179. § [A teljesítés lehetetlenné válása] és 6:192§ [Bírósági szerződésmódosítás]. in: Vékás – Gárdos [2014]

¹⁹ Lásd például: Kemenes István: 6:192§ [Bírósági szerződésmódosítás]. in: Vékás – Gárdos [2014] Par 45.146

²⁰ Lásd például: Kemenes István: 6:179. § [A teljesítés lehetetlenné válása] in: Vékás – Gárdos [2014] Par 44.368

²¹ Érdemes ugyanakkor kiemelni, hogy a bírósági szerződésmódosítások kapcsán találunk olyan ítéleteket, amelyek a kereslet és a kínálat megváltozására való hivatkozást elutasították – igaz arra hivatkozva, hogy az az arra hivatkozó fél üzleti kockázatának körébe esett. Ez az üzleti kockázat érv azonban vélhetően csak az üzleti tevékenységet folytató adósok és hitelezők esetében releváns.

Ugyanakkor a bírósági szerződésmódosítás két hátrányára is fel kell hívni a figyelmet – az önálló csődszabályozás bevezetésére ez adhat (némi) indokot. Egyrészt amennyiben az adós több (az összes) szerződését felül kellene vizsgálni, az a bírósági eljárásban meglehetősen bonyolult lenne. (Bár a kollektív kereset intézménye – különös tekintettel annak megállapodásokat ösztönző voltára – csökkentheti ezt a problémát.²²) Ki kell ennek kapcsán emelni azonban azt is, hogy a bírósági eljárás az egyes szerződések elkülönült kezelésével – szemben egy egységes kollektív csődeljárással – képes lehet a jó és rosszhiszeműséget szerződésről szerződésre külön-külön megvizsgálni. Mivel a jóhiszeműség szerződésenként különböző is lehet, így ennyiben a hátrányból előnyt is lehet kovácsolni: szerződésenként eltérő ítéleteket lehet hozni.

Másrészt, az irodalomban gyakori a fenntartás a bíróságok bevonásával szemben. A *London Economics* jelentése például kifejezetten úgy érvel, hogy a magáncsődeljárást azért szerencsés kivonni a bíróságok közvetlen feladatköréből, mert a bíróságok erősen elkötelezettek (elkötelezetteknek kellene lenniük) a *pacta sunt servanda* elve iránt.²³ Vagyis az ő alapállásukkal ellentétes a szerződések alóli mentesítés, ami pedig a csődeljárás mellett (az ex post megközelítés alapján) érvelők szerint az egyik legfontosabb cél.

3.3. Szabályozás, policy kérdések

Miután áttekintettük, hogy milyen célokra is lehet használni a magáncsőd intézményét (különös tekintettel arra, hogy mik azok a célok, amelyeket az alternatív eszközökkel nem lehet elérni), gondoljuk végig, hogy milyen szabályozási kérdéseket is kell megoldani egy esetleges magáncsőd-szabályozáskor. Ezek közül a legfontosabbak: a torta nagyságát és a torta elosztását érintő szabályok, a jogosultság és az eljárásrend.

3.3.1. Mekkora a csődben szétesztható vagyon, mekkora a torta?

A torta nagysága kapcsán fent már láttuk, hogy hat a morális kockázatra. Minél nagyobb az adós számára a vagyonából, jövedeleméből megmaradó rész annál erősebb a morális kockázat veszélye. Ezzel párhuzamosan annál nagyobb vagyon marad az adósnak, annál erősebb a biztosítás, amit a magáncsőd jelent. Minél kisebb a hitelezők számára elérhető vagyon (minél többet garantálunk az adósnak) annál jobban fogja a hitelezőket (szolgáltatókat) távol tartani a szegényebb ügyfelekkel kötött szerződésektől.

Mint láttuk a magáncsőd elsősorban két eszközön keresztül hat a torta nagyságára. Egyrészt már a tárgyalási folyamatban ellenőrzés alá kerül az adós vagyona, viszont a vele szembeni igényérvényesítés jelentősen megnehezül (a szerződésbontás lehetőségét is ki lehet zárni).

²² A kollektív keresetekről lásd: Szalai Ákos [2014a, 2014b]

²³ London Economics [2012] 12.

A javaslat 45. §-a zárja ki, hogy a jelzálogból és a többi dologi biztosítékból kielégítést keressen a hitelező. Sőt, ezért késedelmi kamatot, kötbért sem érvényesíthetnek – a kamat csak az engedélyezett kamat lehet. A 28. § zárja ki, hogy az adós vagyonát bírósági végrehajtáson kívül értékesíteni nem lehet, a biztosítéki célú vételi jog, vételi jog, visszavásárlási és biztosítéki célú engedményezésen alapuló követelésből eredő jog nem gyakorolható – illetve csak az adósságrendezés keretében. Nem élhet a jogosult beszámítással sem a 41. § 8. bek. szerint.

Ugyanez igaz az adóstárssal szemben is – de csak akkor, ha nem lép be a csődeljárásba.

Kivételt képez ez alól az óvadék, amelynek érvényesítését a 27. § engedélyezi.

A javaslat 26. § szerint az adós, adóstárs nemfizetésére vagy késedelmes fizetésére hivatkozással nem mondhatja fel a hiteljogviszonyt, a lízingszerződést, a közműszolgáltatásra kötött szerződést és semmilyen a mindennapi életviteléhez szükséges alapvető szolgáltatások nyújtását tartalmazó szerződéseket. Sőt a 10. bekezdés szerint a szerződés, jogviszony tartalmát és jogcímét sem lehet módosítani – az adós és a hitelező közötti egyetértéssel sem. (Hasonlóan a mindennapi életvitelhez szükséges szerződések felmondhatatlanságát mondja ki a 41. § 6. bek.)

Másrészt, ha a tárgyalások sikertelenül záródnak, akkor a törlesztési, vagyonfelosztási terv feltételei között általában szerepel az, hogy az adós vagyonának egy részét értékesítik, jövedelme egy részét pedig a hitelezők kielégítésére kell fordítania. De létezik ide nem sorolt, mentesített jövedelem és mentesített vagyon. Ha összevetjük a magáncsődöt az egyéb megoldásokkal, akkor mindenekelőtt arra kell választ adnunk, hogy miért is tér el a magáncsődben mentesített vagyon és jövedelem a végrehajtási eljárásban mentesített elemektől. Hiszen – leszámítva azt, hogy a csőd mentesítést enged, míg a végrehajtási folyamat nem ér véget, amíg a teljes összeg meg nem térül – a két folyamat (vagyonértékesítés és a későbbi jövedelem egy részének átengedése) roppant hasonló.

A torta nagyságát meghatározó három legfontosabb elem: a mentesített jövedelmek listája, a mentesített vagyon, és azok a kiadások, amelyeket teljesíteni enged (vagy teljesíteni kötelez) a szabályozás.

Mentesített jövedelem. Mentésített jövedelem alatt azt a jövedelmet értjük, amely ugyan az adós jövedelme, de amelyet nem vonható el a hitelező kielégítése érdekében. A téma kapcsán két kérdést lehet feltenni: mik legyenek ezek a jövedelmek és milyen formában legyenek mentesítve.

Kezdjük a formával: mit jelent az, hogy ez a jövedelem nem fordítható adósságtörlesztésre? Induljunk ki abból az általános szabályozási megoldásból, hogy a mentesített jövedelmek mellett a teljesíthető kiadásokat is meghatározza a jog. Utóbbi legyen egy adott adó esetében a jövedelmétől nem függő összeg (például a családnagyság, bizonyos kiadási tételek – például továbbra törlesztendő adósságok, lakhatási-, rezsiköltségek, stb.)! Innen könnyű belátni, hogy a mentesített jövedelem valójában továbbra is adósságszolgálatot növel. Például tegyük fel, hogy az ilyen módon elfogadott kiadási szint az adott családnál 100.000,- Ft. Ilyen mentesített jövedelem pedig kezdetben 40.000,-Ft. Ez azt jelenti, hogy a többi jövedelem 60.000 Ft-ig a megengedett (megkövetelt) kiadásokra fordítható, az előtti rész pedig megy adósságtörlesztésre. Mi történik, ha megnő a mentesített jövedelem 50.000, Ft-ra? Annyi, hogy az egyéb jövedelmekből most már 10.000,Ft-tal több fordítható adósságtörlesztésre (most 50.000,- Ft lesz az, amit az engedélyezett kiadás visz el, az e fölötti rész megy a hitelezőknek). Vagyis az adósságtörlesztés épp annyival nő, amennyivel a mentesített jövedelem. A mentesített jövedelem növekménye adósságcsökkentésre megy. Az tehát, hogy egy jövedelemtípust mentesítünk, nem jelenti azt, hogy az abból a forrásból befolyó bevétel nem lesz adósságtörlesztést növelő tétel. Egyetlen esetben lesz az: ha a mentesített jövedelem nagysága meghaladja az elismert kiadásokat. Ekkor hiába nő esetleg tovább ez a bevétel, az nem növeli az adósságtörlesztést. Ez persze csak akkor fordulhat elő, ha az ilyen jövedelem meglehetősen magas – és ilyenkor komolyan felmerül a kérdés: miért mentesítjük ezt a jövedelmet?

Természetesen más a helyzet akkor, ha az engedélyezett (megkövetelt) kiadási szintet nem fix összegben határozzák meg. Elképzelhető például, hogy az a *mentesített jövedelmen felül* egy adott összeg. (Ezzel azonos értékű az is, ha az ilyen bevételeket nem számolják be az adós jövedelmébe, és az engedélyezett kiadásokat az ezen kívüli jövedelemmel szembe számítják be: az egyéb jövedelem elismert kiadásokat meghaladó része lesz csak az adósságtörlesztés.)

A mentesítés formája mellett a másik kérdés tehát, hogy mi legyen mentesített jövedelem és miért? A legtöbb országban ilyen mentesített jövedelmek elsősorban szociális támogatások, illetve olyan bevételek, amelyek ugyan az adóshoz folynak be, de másokat – tipikusan a családtagokat – illetnek. A szociális célú támogatások kapcsán felmerülhet a kérdés: amennyiben az meghaladja az elfogadott minimumot, akkor nehezen igazolható, hogy miért is mentesítjük. (Amennyiben elmarad ettől az elfogadott szinttől, akkor pedig felesleges külön mentesíteni: mint láttuk maga a kiadási határ „védi” ezt.) A másoknak címzett bevétel kapcsán pedig egy komoly

kérdéssel szembesülünk: a magáncsőd egyéni vagy családi csődöt jelent-e; a családtagok (mely családtagok) jövedelme bevonható-e a törlesztésbe? A kérdésre szakmai válasz nem adható, csak politikai, etikai. Egyrészt felvethető, hogy az eladósodás nem róható fel a családtagoknak – vagy legalábbis közülük sokaknak, elsősorban a gyerekeknek. Másrészt viszont nem is „emelhetjük ki” őket a családból: ez ugyanis lehetőséget adna arra, hogy bizonyos jövedelmeket és vagyonelemeket úgy menekítsen az adós, hogy ezekre a családtagjaira (például a gyerekeire) íratja.

A törvény nem tartalmaz most listát a mentesített jövedelmekről. Azok meghatározását egy kormányrendeletre bízta.

Teljesíthető kiadások. A teljesíthető kiadások meghatározásának egyik problémáját az előbb láttuk: attól függően, hogy mekkora ezek szintje, esetleg nem lesz szükség (nem lesz értelme) jövedelmeket mentesíteni. A kiadások elismerésének általában két eleme van: egyrészt meghatározzák, hogy milyen kiadásokat kell teljesíteni, másrészt meghatároznak egy szabad felhasználású (nem túl magas) összeget. Mielőtt belefogunk, érdemes azonban hangsúlyozni: az elismert kiadás alatt nem egyszerű pénzmozgást kell érteni. Az adott időszakban ugyanis további adósságot is fel lehet halmozni: hitelre is lehet vásárolni, későbbi időpontra is lehet kiadási kötelezettséget vállalni.

A teljesítendő kiadások körét nem itt, hanem a következő, a torta elosztását tárgyaló pontban elemezzük majd. Ennek oka egyszerűen az, hogy amikor például adó, vagy diákhitel, vagy társasházi kötelezettségeket a csődrendszer teljesítendőnek minősít (ha annak minősíti, mert ez közel nem általános), akkor igazából az történik, hogy bizonyos tartozásokat, hitelezőket a rendszer preferál. Ezeket nem engedi el még részben sem (a mentesített jövedelmekkel szemben sem), és nem is halasztja el a csődszabályozás. Éppen ezért az érvelés kulcsa az, hogy miért kapjon ilyen prioritást egy adott kötelezettség.

A mentesített kiadásokat a Javaslat egyrészt egy tételes listában tartalmazza (ezek az előbb említett kiemelt prioritású tartozások), másrészt létezik egy viszonylag szabadon felhasználható összeg. Ennek fedezetét az adós és az adóstárs egy külön közös pénzforgalmi számlán tartja, amelyen – az adósságrendezésbe be nem vont pénzeszközök mellett – a „mindennapi megélhetéshez és a szokásos kiadásai” fedezéséhez szükséges összeget tartja. Ennek összege az egyezségtől, illetve a vagyonfelosztási tervtől függ.

A vagyonfelosztási, adósságtörlesztési terv kapcsán a 72. § mondja ki, hogy mekkora a szabad felhasználású keret legkisebb összege: fejenként az

öregségi nyugdíjminimum – kivéve, ha a háztartásban nem aktív korú súlyosan beteg vagy fogyatékkal élő személy, mert akkor esetében annak kétszerese. (Ezzel szemben a tervezet 45.§ 3. bekezdése csak annyi mond ki, hogy a közös számláról fejenként maximum az öregségi nyugdíj legkisebb mértéke másfélszeresének megfelelő összeget lehet felvenni három háztartástag esetén – további családtagokra csak az öregségi nyugdíjminimumnak megfelelő összeget.) Ennél nagyobb összeget csak indokolt, rendkívüli kiadások esetén a családi vagyongazdálkodó ellenjegyzésével költhet.) Ez az összeg emelkedhet, amennyiben a méltányolható lakásigényt meg nem haladó lakásért bérleti díjat kell fizetni

A szabad felhasználású jövedelem meghatározásakor eddig azt az esetet vizsgáltuk, amikor egy fix összeget állapít meg a rendszer egy adott család számára. Ez azonban nem az egyetlen lehetséges megoldás. Az elfogadott szabadon elkölthető összeg köthető a megszerzett jövedelemhez is: egy adott minimumszintet fixként meghatározva, és az a fölötti rész meghatározott százalékában. A javaslat mellett általában a szegénységi csapda csökkentésével szoktak érvelni: fixen meghatározott jövedelem esetén minden megkeresett plusz forint a hitelezőnek jut. Olyan ez, mintha valakinek a teljes többletjövedelmét elvinné az adó. Vagyis nem sok minden ösztönzi ilyen többletjövedelem megszerzésére az adó. (Ilyen ösztönző lehet esetleg az, ha a többletjövedelem, a magasabb megtérülés miatt gyorsabban véget ér a csőd eljárás, korábban eljön az újrakezdés.) A jövedelemtől függő elismert kiadás ezt erősíti.²⁴

A magyar rendszer ezt az ösztönzőt nem alkalmazza: a meghatározott mentesített jövedelmen felül minden jövedelmet a törlesztésre kell fordítani. Az ellenőszint ellen egy eszközt láthatunk a törvényben. A 3. sz. mellékletben, vagyis az adós kötelezettségvállalásai között szerepel (14. pont), hogy aktív korúak esetében az adós és az adóstárs munkavállalásra, egyéb jövedelemszerző tevékenységre kötelezi magát – azzal, hogy ha erre nincs lehetősége, akkor álláskereső, képzési szolgáltatásokat vesz igénybe.

Mentesített vagyon. A vagyon mentesítése több formában képzelhető el. Itt sokkal inkább mennyiségi, mint minőségi különbség van a mentesítés különböző formái között. A teljes mentesítés azt jelenti, hogy az adott vagyonelem nem értékesíthető. Léteznek azonban olyan mentesítési formák, amikor a vagyon (tipikusan lakás) ugyan eladható, de az az adós használatában kell, hogy maradjon – a bevétel (persze ahhoz képest kisebb bevétel, mintha nem kellene az adós használatában hagyni) a hitelezőkhöz kerül.

²⁴ Világbank [2013] 23. 90.

Adott vagyontárgy mentesítése kapcsán általában három érvet hoz fel az irodalom. Az egyik a vagyon kis értéke – ezeket a vagyontárgyakat (hacsak nem egy tételben sokat, amire szintén kicsi az esély) nem éri meg eladni: az eladás tranzakciós költségei gyakran meghaladják a bevételt. A második a fent látott jövedelemtermelő képesség érv: bizonyos vagyontárgyak ahhoz kellenek, hogy az adós a továbbiakban jövedelmet tudjon termelni. Ha ezeket elvonjuk, az egyben a tartozások további törlesztését is veszélyezteti.²⁵ A harmadik pedig az externália érv²⁶: a vagyon elvonása nem csak az adós, hanem külső – az adósságért nem felelős – szereplők jólétét is rontja. Sok országban ide sorolják (legalábbis meghatározott értékig) a lakásokat, amennyiben abban nem egyedül lakik az adós.

Kicsit távolabbról, de ide, a harmadik fél érintettségéhez kapcsolódik a meritórikus javakkal kapcsolatos érvelés is: a társadalom tagjait zavarja az, ha valaki a környezetükben bizonyos jószágokkal nem rendelkezik (ha tetszik: nem egyszerűen azt szeretnék, hogy pénze legyen, hanem kifejezetten bizonyos javakkal szeretnék, ha rendelkezne – mondjuk tűzifával télire, vagy lakással). Amennyiben ezektől megfosztjuk, akkor azt az adott közösség próbálja – mondjuk a segélyezési rendszeren keresztül – pótolni. Az egyik legizgalmasabb vagyonelem, amelynek a mentesítése körül nagy viták folynak a nyugdíjcélú megtakarítás.²⁷ Az egyéb vagyonelemek, megtakarítások elvonása ellen általában kevés ellenérvet hozható, de ha egy megtakarítás nyugdíj (esetleg egészségügyi) célú, akkor hajlamos a társadalom másként tekinteni rá. Hiszen a nyugellátás, az, hogy valakinek a nyugdíjas korára megfelelő felhalmozott vagyona (nyugdíjvárománya) legyen egyre inkább ilyen meritórikus jószágnak számít. Ugyanakkor a legtöbb ország ennek ellenére sem mentesíti a nyugdíjcélú megtakarításokat, bevonja azokat a csődvagyonba, a tartozásokat annak terhére is megtéríteni rendeli. Az elosztási hatásokon túl (vagyis, hogy el kell dönteni: a mostani hitelezők – és rajtuk keresztül a közeljövő hitelfelvevői – vagy majd a jövőben a nyugdíjat fizető korosztályok finanszírozzák a most felhalmozott adósság nyugdíj-megtakarításból finanszírozható részét) itt ugyanis nagyon erősen megjelenik a morális kockázat problémája is. Ennek lényege, hogy a nyugdíjcélú megtakarítások mentesítése esetén viszonylag egyszerű menekülési út nyílik: a vagyont ezekbe a megtakarításokba kell menekíteni, még a csőd bejelentése előtt.

Tegyük hozzá, ez a vagyonmenekítés nem csak a nyugdíjcélú megtakarításoknál fenyeget, hanem minden mentesített vagyonelemnél. És ha ebből a nézőpontból, a vagyonmenekítés nézőpontjából vizsgáljuk a kérdést, akkor jól látható, hogy a vagyon mentesítése nem is csak egyszerűen arról szól, hogy az adós vagyontárgyai közül egyesek mentesülnek, hanem arról is,

²⁵ White [2007] 1046

²⁶ White [2007] 1044.

²⁷ Világbank [2013] 80-81.

hogyan az adós vagyona esetleg más formában kerül ki a csődvagyonból: például ajándékozás, átíratás révén kerül más nevére.

A mentesített vagyon a magyar javaslat szerint három elemből épül fel. Ilyen egyrészt az a vagyon, amit a végrehajtási törvény is mentesít. (73. § 5. bek.) Másrészt a magyar jog is ismeri a munkavégzéshez szükséges vagyon fogalmát. Utóbbit a 73. § 1-3. bekezdése részletezi. Egyrészt ad egy listát („szerszámok, nyersanyag, félkész áruk, tárolóeszközök, haszonállat állomány, vetőmag, mezőgazdasági gép, felszerelés, készletek, alkatrészek, irodaszerek, irodatechnikai felszerelések, szakkönyvek”), és kimond egy 800.000,- Ft-os értékhatárt – ami emelkedhet akkor, ha informatikai eszközöket, haszongépjárműveket, mezőgazdasági gépeket is érint

Külön kell szólni a lakáscélú vagyonról. A 71. § 3. bekezdés foglalkozik ezzel: ha az adós kéri, és bizonyos feltételeknek megfelel, akkor a vagyonfelosztási. Törlesztési terv során a lakhatást szolgáló és a méltányolható lakásigényt meg nem haladó lakás az adósé, illetve az adóstársé marad. Ennek feltételei: (i) az adós vagy az adóstárs már nem aktív korú, vagy (ii) az ott élő hozzátartozók között van kiskorú, vagy tartósan és súlyosan beteg, vagy fogyatékkal élő, vagy 70 év feletti személy. A jelzáloggal biztosított követelés nem érheti el a lakóingatlan hitelkihelyezéskori forgalmi értékét. Ezen kívül az adósnak és az adóstársnak teljesítenie kell az előírt törlesztési feltételeket.

(A méltányolható lakásigényt a törvény nem fejt ki, azt majd végrehajtási rendelet szabályozza.)

Fizetési haladék. Az eddigiek a hitelezőknek jutó vagyont közvetlenül határozták meg. Van azonban egy közvetett hatás is: a fizetési határidő. Az idő ugyanis pénzzé tehető: az idő (pontosabban az adott vagyontárgy használatának és az a fölötti rendelkezés – esetleg a hasznok – időleges átengedésének és az ezzel járó kockázatnak az) ára a kamat. Amennyiben a fizetést egy ideig nem kell teljesíteni (például a tárgyalási időszakban), vagy a meghatározott összeget csak lassabban kell megfizetni (például a törlesztési, vagyonfelosztási terv szerint), akkor ez az időveszteség csak akkor nem jelent veszteséget a hitelezőnek, ha a tartozás eközben az általa az adott (az adott kockázatú) hitelért elvárt kamattal növekszik. Amennyiben a kamatszint ettől elmarad. Amennyiben a kamattartozás nem tőkésül (nem lesz a tőketartozás része, vagyis nincs kamatos kamatot), akkor ez szintén a megtérülést csökkenti.

A Javaslat maximálja a felszámolható kamatot: a forintban fennálló követelések után ez a jegybanki alapkamat fölött 1 százalékponttal, devizatartozás esetén az EURIBOR fölött 0,5 százalékponttal, míg svájci frankban fennálló követelés esetén a CHF LIBOR fölött 0,1 százalékponttal lehet.

A kamatot érintő másik fontos szabály, hogy a csőddel a késedelmi kamat és a pótlék elvész. (75. § 6. bek.)

Később érkező vagyon. A mentesítés kapcsán az egyik legfontosabb kérdés: a folyamat véget ér-e ezen a ponton. Elvileg természetesen igen: az innentől befolyó jövedelem, vagyon nem képezi törlesztés alapját, hiszen azt a szerződésmódosítás, egyezség végrehajtásával, illetve a törlesztési, vagyonértékesítési szakasz végével az adós letudja. A probléma akkor szokott felmerülni amikor (véletlenül, vagy némi „rásegítéssel, késleltetéssel”) a mentesítés után jut jelentősebb összeghez az adós, vagy, ha a mentesített vagyona értéke (valóban tőle független, piaci hatások következtében) jelentősen megnövekszik. A rosszhiszemű visszaélést természetesen megpróbálhatjuk kiszűrni az eljárás során – és rosszhiszeműség esetén természetesen maga a megállapodás, a mentesítés is hatályát veszti, vagyis ez a vagyon adósságrendezésre fordítandó. Ez a rosszhiszeműség-teszt feltételezi azonban az adós mentesítés utáni ellenőrzését is. Másrészt, amennyiben rosszhiszeműség nem is merül fel, akkor is feltehető a kérdés: az ilyen pozitív exogén változás miatt csak az adós, és ne a neki kedvezményeket adó (vagy neki kedvezményeket adni kényszerülő) hitelező helyzetén javítson? Megoldható ez akkor, ha az ilyenkor érkező (adminisztrációs okok miatt általában bizonyos összeghatárt meghaladó) nyereségek, adományok, örökségek meghatározott része a hitelezőknek jut – közöttük az eredeti arányok szerint felosztandó.²⁸

A magyar jog ezt a kérdést nem szabályozza.

Kezesség. Mivel a készfizető kezes azt vállalja, hogy az adós helyett teljesít; cserébe azért, hogy az adós innentől neki fog tartozni, így az ő esetükben a kérdés: akarjuk-e ezt a cserét a hitelezői pozícióban, vagy nem. A válasz, első ránézésre, egyszerű: mivel ők vállalták a kötelezettség teljesítését, így az általuk adott opció ekkor lehívható. (Feltéve természetesen, hogy maga a kezesség a zálog, vagy egyéb garancia kikötése érvényes.²⁹) Kicsit nehezebb a helyzet akkor, ha a kezességnek nem a készfizető, hanem a sortartó válfajával van dolgunk. Ilyenkor ugyanis a kezes ellen csak akkor lehet lépni, ha az adós nem teljesít. Az pedig, hogy az adós teljesít-e és mennyit

²⁸ Világbank [2013] 72-73, 83-83

²⁹ Az egyik leggyakoribb probléma ilyenkor az, hogy a harmadik fél megtévesztésre, uzsorára, és feltűnően jóerkölsbe ütközésre hivatkozhat. (Utóbbi – amely egyébként a leggyakoribb – akkor általános, ha családtag ez a harmadik szereplő.)

csak a fizetési időszak végén derül ki. Logikailag többféle rendszer elképzelhető aszerint, hogy miképpen osztják el a csőd kockázatát a hitelező és a kezes között. Ha a csőddindítást a nemteljesítés jeleként fogják fel, és a kezes ellen lehet fordulni, akkor a kockázat a kezesre kerül: ő lesz a hitelező a csődeljárásban. Vannak országok, ahol abban a pillanatban, amikor kiderül, hogy mekkora megtérülés várható – az e fölötti részért lehet a kezeshez fordulni. De elképzelhető az is, hogy csak a mentesítés start pillanatában lehet ellene fordulni, hiszen ekkor derül ki, hogy valójában mekkora összeg is folyik be a hitelezőhöz.

Érdemes azonban kiemelni, hogy ez utóbbi két esetben a kezes bár a hitelező helyébe lép, de semmiféle megtérülésre nem számíthat – hiszen a mentesítés a felé fennálló tartozást törli el. Ezt azért érdemes különösen hangsúlyozni, mert a szerződésmódosítástól, egyezségtől (illetve a törlesztési, vagyonfelosztási tervtől) függ, hogy mekkora összeget is kell neki (immár a megtérülés reménye nélkül) az adós helyett fizetnie. Vagyis számára is fontos lenne, ha már a tárgyalásokon is, mint hitelező léphetne fel. Ezt elérhetjük, ha a csőd pillanatában a teljes adósság megfizetésére kötelezzük, így a tárgyalásokon már ő kap helyet a hitelezők között.³⁰

A kezesről elmondottak kis változással igazak a többi harmadik személyként biztosítékot adó félre – például a zálogkötelezettre, teljesítésátvállalóra, teljesítéselvállalóra, egyéb biztosítéki szerződés kötelezettjére.

A kezes kezelése meglehetősen ellentmondásos a magyar javaslatban. Egyrészt nem világos, hogy pontosan milyen kategória is vonatkozik a készfizető kezesre. A készfizető kezes ugyanis egyetemleges felelősnek tekinthető – ezért adóstártnak számítana. Ezzel szemben a szöveg, amikor a kezesről, mint személyi kötelezettéről beszél (pl. 41. § 5. bek.) akkor nem csak a sortartó kezesről beszél. A személyi biztosítékból, hasonlóan a jelzáloghoz és a többi dologi biztosítékhoz kielégítést az adóssal, adóstárssal, az eljárásban kötelezettként részt vevő egyéb kötelezettel szemben nem lehet keresni. Sőt velük szemben késedelmi kamatot, kötbért sem érvényesíthetnek – a kamat csak az engedélyezett kamat lehet.

Szabályok vagy rugalmas generálkaluzulák. A csődszabályozás kapcsán az egyik legfontosabb eldöntendő kérdés, hogy azt mennyire tételes szabályokkal és mennyiben csak az alapelveket

³⁰ Természetesen elképzelhető olyan megoldás is, hogy az ő kötelezettsége a csőddel megszűnik. Bár ez ellentmond annak, hogy éppen a nemteljesítés esetére tett ígéretet, de talán indokolható azzal, hogy ezt az ígéretet a megtérülés reményében tette, ami a csőddel elveszett. Ez a megoldás őt teljes mértékben mentesítené az adós csődjének kockázata alól. Csakhogy ez a kezesség, mint szerződésbiztosíték, garancia értékét csökkentené jelentősen a hitelező szemében – ismét csak a nehezebb helyzetben lévő, de megfelelő kezes felmutatni tudó adósok helyzetét téve problémásabbá, az ő hitelfeltételeiket nehezítve.

leíró generálklauzulákkal, esetleg csak az „alapbeállítást” megadó diszpozitív szabályokkal akarjuk szabályozni.³¹ Különösen élesen ez a kérdés a torta nagysága kapcsán merül fel.

Magát a megtérítendő tartozást a különböző jogrendszerek két módszerrel határozzák meg. Az egyik megoldás, hogy a megtérítendő összeget (a tartozások arányában) adják meg, a másik, hogy azt az időt határozzák meg, amíg a mentesített vagynon és jövedelmen túli részt a törlesztésre kell szánni. Látszik mind a két esetben alapvető fontosságú a mentesítés kérése: milyen jövedelmi, kiadási és vagyoni elemek kerüljenek ki a törlesztésre fordítandó alapból. Az adott időszakkal dolgozó rendszerek esetén ez a megtérülés nagyságát befolyásolja, a meghatározott törlesztést kívánó rendszerek esetén az eljárás hosszát (és ezen keresztül, mivel az adott idő alatt a kamatozás általában kedvezményes, így áttételesen – az előbbinél kisebb mértékben – a megtérülést is).

A magyar javaslat a 74. §-ban a kettő kombinációjával dolgozik. Egyrészt előír egy minimális megtérülési elvárást, másrészt egy maximális időszakot – 5 évet. Vagyis, ha a megtérülés gyorsabban megvalósul, akkor a csőd gyorsabban véget érhet. Ugyanakkor, ha az 5 év nem elégséges a megfelelő megtérülésre, akkor a bíróság a főhitelező kezébe adja a döntést: hozzájárul-e az adósságtörlesztési időszak legfeljebb 2 évvel meghosszabbításához, vagy hajlandó-e zálogtárgytárgy-elkülönítést kezdeményezni (és ezzel a saját tőketartozásával szemben időleges mentességet adni, azzal, hogy annak lejárta után az továbbra is fennmarad.)

Szemben a törlesztés kétféle lehetséges szabályozásával, a jövedelmi, kiadási, vagyoni mentességek kapcsán viszont elég széles a skála. Az egyik végpont az, ahol konkrét összegeket határoz meg a jogszabály: mekkora egy főre (vagy egy fogyasztási egységre³²) eső jövedelmet kell szabad felhasználásra a családnál hagyni, mekkora értékű és milyen vagyontárgyakat lehet bevonni a törlesztésbe. (Esetleg az adott országon, jogrendszeren belül – leggyakrabban földrajzi alapon – különbségeket téve.) A másik szélsőséges megoldás, amikor csak valamiféle generálklauzula rögzíti ezt: például „megfelelő jövedelmet és vagyont” kell biztosítani az adósnak. Utóbbi esetben az adós, a család konkrét körülményeinek felmérése után az erre feljogosított szerv – például a bíróság, vagy első fokon valamilyen államigazgatási szerv, gyakran a csődgondnok előterjesztése alapján – pontosítja azt. Ennek nyilvánvaló előnye a rugalmasság, viszont komoly ellenérzéseket szülhet, ha az eljáró szerv akár az adósok, akár a hitelezők érdekében elfogultnak tűnik.

³¹ A generálklauzulák és a tételes szabályok hatásairól részletesebben: Szalai [2013] 523-528.

³² Barr [2009] 211-213

Hasonló problémák jelennek fel, ha az egyszer már megszületett egyezség, vagy a törlesztési, vagyontörlesztési terv módosítása merül fel. Az évek alatt természetesen történhetnek olyan változások akár pozitív, akár negatív irányba, amik miatt az eredeti egyezséget, vagy tervet módosítani kell. Itt a magáncsőd nem ismeretlen terepen mozog: erre a jogrendszer már alkotott egy generálklauzulát – ez a lehetetlenülés, illetve a fent említett bírósági szerződésmódosítás esetköre. A kérdés az, hogy kell-e ennél pontosabb lista a magáncsőd szabályozásába, vagy támaszkodhatunk erre a jól bevett gyakorlatra. Ami a részletesebb szabályozás mellett szól, az a kollektív jelleg: az egyik oldalon, a hitelezők oldalán sok szereplő áll, így esetükben a fent látott képviseleti és a kollektív cselekvési probléma megakadályozhatja a bírósági fellépést. Mivel a hitelezők fellépése, elsősorban az adós helyzetének kedvező változása esetén lenne indokolt, így nem árt, ha azokra az esetekre, amikor a racionális hitelezők vélhetően az egyezség vagy a terv megváltoztatása érdekében fellépnének, maga a törvény mondja ki az egyezés módosíthatóságát (gyakorlatilag a közös fellépés – vagyis képviseleti és kollektív cselekvési probléma nélkül is.)

A magyar javaslat szerint az egyezség, illetve az egyszer már elfogadott vagyontörlesztési terv módosítását az adós (adóstårs akkor kérheti, ha „személyi, vagyoni körülményeiben, jövedelmi helyzetében előre nem látható olyan rendkívüli esemény következett be vagy olyan kedvezőtlen változás állt be, amelyek miatt az egyezség eredeti feltételekkel történő teljesítésére tartósan nem képes, és ezt a méltányolható körülményt igazolja. Ezeknek a körülményeknek mind az adós, mind adóstárs törlesztőképességére közvetlenül kiható módon fenn kell állniuk, vagy mindegyik adóstárs törlesztési képességére jelentős, hátrányos befolyással kell lenniük.” (64. § 2. bek.) Egy-két nyelvtani eltérést leszámítva, ugyanezt a feltételt fogalmazza meg a 86. § 3. bekezdés első része is az adósságtörlesztési terv kapcsán.

Ezen generálklauzula marad a főszabály, és csak példálózó jelleggel szerepel a törvényben ennél pontosabb lista: (i) tartós egészségkárosodás, súlyos betegség (akár az adósé, adóstársé, akár közös háztartásban élő aktív korú közeli hozzátartozóé), (ii) a tartásra jogosult személyek száma legalább két fővel nő, (iii) közös háztartásában élő, aktív korú közeli hozzátartozó halála, (iv) elemi kár vagy egyéb katasztrófa, (v) munkahelyvesztés. Utóbbi azonban csak akkor szerepel ebben a listában, ha arra a munkáltató átszervezése, jogutód nélküli megszűnése vagy létszámleépítés miatt került sor, vagy ha az adós önálló vagy társas vállalkozása szűnik meg jogutód nélküli fizetéseképtelenség miatt. és ebben az esetben is csak akkor, ha ezután legalább 5 hónapig eredménytelenül keres állást. Érdemes kiemelni, hogy az

adósságtörlesztési tervnél megjelenik egy új elem is, ami hiányzik az egyezségről: új hitelező jelentkezik legalább egymillió forintos igénnyel.

A generálklauzula szerepe az egyezségmódosítás kapcsán azért különösen fontos, mert a 67. § értelmében, ha az egyezségmódosítás feltételei fennállnak, és az egyezségmódosítás sikertelen, akkor a folyamat átfordul a harmadik vagyonfelosztási, adósságtörlesztési tervvel leírható fázisba.

Végezetül: természetesen az, hogy ki lesz a generálklauzulákat konkrét tartalommal kitöltő szerve (valamilyen államigazgatási szerv vagy már a bíróság ját el első fokon is) hat arra, hogy mennyire kell tételes szabályokat alkotni. A bíróságok nyilvánvalóan jobban képesek ezeket kezelni, mint például az államigazgatás. A csődgondnokok kiválasztása befolyásolja azt, hogy milyen diszkrecionális döntéseket bízhatunk rájuk.

3.3.2. A torta elosztása

A hitelezők között elosztható vagyon nagysága közvetlenül meghatározta azt, hogy a továbbiakban a hitelezők milyen feltételekkel lesznek hajlandók szegényebb, csődtől erősebben veszélyeztetett csoportok hitelezésére. A vagyon elosztása a hitelezők között elsősorban azt a problémát kezeli, hogy kialakul-e közöttük káros verseny (amely egyébként, mint láttuk, szintén visszahat a torta nagyságára, és ezen keresztül a hitelkínálatra), illetve erősen eltéríti egymástól az egyes hitelezők ösztönzőit. Aki nagyobb megtérülésre számíthat, az kevésbé fogja visszafogni az érintett csoportokkal a kapcsolatait (hiszen kisebb a veszély), viszont csőd esetén kevésbé is fogja támogatni a szerződésmódosítást. A vagyon elosztása kapcsán létezik egy „természetes kiindulópont” a vállalati csőd – a kérdés: miért akarunk e tekintetben attól eltérni?

Speciális kiadások. Láttuk az előző fejezetben, hogy a speciális kiadások, vagyis azok a tartozások, amelyeket a moratórium idején is fizetni kell, amelyeket kiadásként a törlesztési/vagyonfelosztási időszakban is teljes mértékben meg kell téríteni, sőt, amelyeket a mentesítés start sem töröl el, valójában a legerősebben védett, legerősebb prioritással rendelkező tartozásoknak tekinthetők. Ezek körének meghatározásakor két fontos érv szokott felbukkanni. Az egyik, hogy ezek olyan nempiaci, pontosabban *nem szerződésen alapuló* tartozások legyenek, amelyekért a hitelezőt nem akarjuk „büntetni”³³. (Implicite elfogadva ezzel, hogy a magáncsőd a hitelezőket bünteti – általában azzal indokolva ezt, hogy felelőtlen magatartásuk, hitelkihelyezéseik miatt ők is részben felelősek a túladosódásért.) Klasszikusan ez az érv hangzik el a tartásdíjak, a büntetések, kártérítési kötelezettségek kapcsán.³⁴ Itt a hitelező nem tudatos döntéssel lépett kapcsolatba az adóssal. Ugyanakkor fel kell hívni a figyelmet arra

³³ Világbank [2013] 118-120.

³⁴ Világbank [2013] 119-120

is, hogy ettől még elképzelhető lenne, hogy a kockázatokat részben rá terheljük – feltéve, hogy ő a jobb kockázatviselő. Elsősorban akkor következhet ez be, ha az ő vagyonához képest a tartozás viszonylag kisebb jelentőségű.³⁵

A mentesített kiadási tételek a 45. § szerint: (i) a közműszolgáltatások, (ii) a vagyonbiztosítások díja, (iii) a társasházi közös költség (15.000, - Ft-ig), (iv) tartásdíj (jogosultanként az öregségi nyugdíjminimum erejéig), (v) magánszemély fizetendő járadékszerűen fizetendő kártérítés, sérelemdíj, továbbá a bűncselekményből eredő polgári jogi igény (a nyugdíjminimum másfélszereséig – ha azok privilegizált követelések), (vi) a csődeljárás alatt keletkező közterheket (kivéve az állami kezesség beváltása miatt keletkező, adók módjára behajtható tartozásokat és a diákhitelt).

Hasonlóan kiemelt tétel a főhitelező felé fennálló tartozás. A főhitelező számára fizetendő havi összeg a zálogjoggal terhelt ingatlan forgalmi értékének 7,8%-ának egy tizenketted része.

Főhitelező az a pénzügyi intézmény, amelynek zálogjoga áll fenn az adós, adóstárs, közeli hozzátartozó, vagy a zálogkötelezett lakhatását biztosító ingatlanán.

A másik érv – amelyet elsősorban az állam felé fennálló tartozások esetén alkalmaztak sok helyen – az, hogy a tartozás akár részbeni elengedése miatt valamiféle közösségi vagyon esne ki, amit a többi polgárnak kellene megtéríteni. Az érv természetesen helyes: ha a vagyon kiesik, azt pótolni kell. De ugyanígy van ez szerződéses alapú tartozások esetén is. Épp ez az oka annak, hogy a mentesítés után a szerződési feltételek romlani fognak: a várható vagyonszűkülést a többi partnerre terheli a hitelező, szolgáltató. Az állam felé fennálló tartozás esetén a másik felhozott érv az ügynök (vagy képviseleti) probléma: az állam felé fennálló tartozást elengedését sok ország közpénzügyi joga eleve tiltja, mivel attól tart, hogy az ilyen döntést személyében meghozó politikus, bürokrata korrumpálható.³⁶ Az ellenérv, amely miatt egyre több ország veszi ki az ilyen erős prioritást kapó tartozások közül a köztartozásokat az, hogy sokszor az állam felé

³⁵ A szabályozásban éppen ezért jelenik meg például az, hogy az ilyen tartozásokat csak meghatározott összegig kell megtéríteni, az azon felüli összeg a többi tartozással együtt a csődeljárás alá esik. De ide sorolhatók azok a hüvelykujj-szabályok is, amelyek például a vagyoni károkért fizetendő kártérítésből fakadó tartozásokat kevésbé védik, mint a személyiségi jogok megsértéséért fizetendő kártérítéseket (sérelemdíjat).

³⁶ Ez a képviseleti probléma természetesen akkor is felmerül, ha egy vállalat nevében lép annak egy beosztottja. Csakhogy ezt a képviseleti problémát (okkal) kisebbnek tételezzük, mint az államit: fölötte a vagyon tulajdonosai erősebb eseti ellenőrzést tudnak gyakorolni, nincs szükség ilyen kemény tiltásra.

fennálló tartozás a legnagyobb. Amennyiben ezt eleve nem érintheti a csőd, akkor annak értelme veszik el.³⁷

Az 55. § 2. bekezdés ad felhatalmazást arra, hogy egyezségkötéskor az ilyen követelés jogosultja az adós és az adóstárs javára tartozáselengedést, fizetési könnyítést, kamatmentes fizetési átütemezést adjon.

Zálogjog kezelése. A továbbra is térítendő tartozások mellett a másik (sokszor) a csődvagyonból kiemelt elem a zálog. Léteznek olyan csődjogi rendszerek, amelyek a zálogtárgyakat nem tekintik a csődvagyon részének, azokból a hitelező továbbra is a zálogjog szabályai szerint kielégítést kereshet.³⁸ A magyar vállalati csődjog nem ezt az utat járja. Itt a zálogjogosult csak annyit kap, hogy a zálogtárgy értékesítésekor őt elégítik ki abból.

A zálog kezelése nyilvánvaló hitelezői reakciókkal jár. Amennyiben a zálog értékesítése megnehezül, lelassul³⁹, akkor a hitelezők egyéb biztosítékokat fognak keresni. Ez történt Magyarországon a fiduciárius hitelbiztosítékok esetén, majd most – azok tiltásakor – a lízing terjedésével. Amennyiben ezeket az utakat is lezárjuk, akkor az a hitelkínálat további csökkenését eredményezi.

A magyar javaslat azt teszi kötelezővé, hogy ha lakóingatlanon a főhitelező jelzálogjoggal rendelkezik, akkor az adós még a bírósági szakasz előtt bíróságon kívüli egyezséget (adósságrendezésre irányuló megállapodást) köteles kezdeményezni. Ebben a főhitelező készíti elő a polgári jogi megállapodást - amit elfogadás esetén a bíróságnak jóvá kell hagyni. (3.§)

A zálogjoghoz kapcsolódó másik fontos szabály a kielégítési elsőbbség. A zálog ugyan a csődvagyon része lesz, de a 73. § 8. bekezdése értelmében (8) a jelzálogjoggal biztosított vagyontárgy értékesítésekor a bevétel – a közterheket, a korábban felfüggesztett végrehajtás során megelőlegezett végrehajtási költséget és a zálogjogosult által megelőlegezett értékesítési költséget leszámítva – a jelzálogjoggal biztosított követelésre jut.

A törvény megteremti a zálogtárgy-elkülönítés lehetőségét. Eszerint a lakóhelyként használt ingatlan főhitelezője fizetési haladékot engedhet (maximum két évre), amikor az adósnak csak a meghatározott kamatot kell

³⁷ Világbank [2013] 120-121.

³⁸ Világbank [2013] 105-106

³⁹ Tegyük hozzá, nem az előzetes elvárásokhoz képest, hanem ahhoz képest, ahogyan azt a hitelező adott pillanatban értékesítené. Azért fontos ez a különbség, mert elképzelhető, hogy adott pillanatban a hitelező sem az azonnali értékesítésben érdekelt: amennyiben az árak nyomottak, a zálogtárgy értéke adott pillanatban nem elegendő a tarozás fedezetére, de várakozása szerint idővel nőni fog, akkor ő is eltekintene az azonnali értékesítéstől.

fizetnie, a tőketartozást nem. Ez alatt az időszak alatt ki kell elégítenie a többi hitelezőjét, majd ezt követően folytatódna a záloghitel törlesztése.

Kik között? Ha az előbbi két csoport teljes megtérülést kap, akkor a rendszer nem is tekinti őket a csődeljárásban hitelezőknek – a szerződésmódosítási, egyezségi szakaszban nem vesznek részt, hisz az ő megtérülésüket az nem érinti. A kérdés az, hogy a többi hitelező közül kik és milyen súllyal vehetnek részt az eljárásban, illetve milyen megtérülésre számíthatnak a törlesztési/vagyonfelosztási tervből. Az első fontos kérdés az, hogy miként kerülnek az eljárásba. Hasonlóan az egyéb kollektív fellépésekhez a potenciális csoporttagok, a hitelezők két elv szerint válhatnak valóban csoporttaggá. Elképzelhető automatikus csoporttagság: akik felé adóssága áll fenn azok automatikusan a hitelezői csoport tagjai lesznek. Pontosabban számukra biztosítunk valamiféle kilépési lehetőséget – hiszen a csoporttagság nem csak annak a *reményét* jelenti, hogy valamilyen megtérülést kapnak, hanem azt is, hogy költségeket *biztosan* viselniük kell. A másik rendszerben a hitelezőknek jelentkeznük kell, kérniük kell a csatlakozást.

Ugyan adja magát a párhuzam más kollektív fellépésekkel (akár a vállalati csőddel, akár a más országokban elterjedt kollektív keresetekkel), de figyelni kell arra, hogy a magáncsődnél komoly probléma lehet bizonyos hitelezők „elfelejtése”.⁴⁰ Bármilyen megoldást is találunk ki, mindenképpen felmerülhetnek stratégiai döntések. Amennyiben a részt nem vevő hitelezők felé fennálló tartozás megszűnik, akkor az adós érdekelt lehet egyes hitelezők „elfelejtésében”. Amennyiben a másik véglet érvényesül, és az ő tartozásait hiánytalanul fizetni kell még a moratórium, a törlesztési, vagyoneértékesítési terv végrehajtása során is, akkor a hitelező lesz érdekelt abban, hogy ő „elfelejtődjön”. (Erről győzködheti is különböző kedvezmények révén az adóst.) Természetesen sok köztes megoldás is elképzelhető – de mindenképpen vagy az adós, vagy a hitelező érdekelt lehet az elfelejtésben. Például, ha az ilyen hitelezők felé a mentesülés előtt semmiféle törlesztés nem történik, és a tartozás nem is kamatozik, utána viszont teljes mértékben meg kell azt téríteni, akkor attól függően állhat érdekében a hitelezőnek kimaradni az eljárásból, amennyiben a kamatvesztéseket kisebbnek becsli, mint amennyi veszteség a törlesztési, vagyonfelosztási terv teljesítése, majd a mentesítés során (a meg nem térített tartozás miatt kapcsán) érné.

A két megoldás természetesen eltérő eljárási problémákat vet fel. Automatikus tagság esetén az adóst kell felelőssé tennünk a tartozásai jelentéséért. Kérdés, hogy milyen szankciót lehet vele szemben alkalmazni. Talán csak akkor van erre lehetőség, ha eleve viszonylag magas a

⁴⁰ Ez a gond a vállalati csődjognál azért nem jelentkezik, mert ott a tartozásokról a könyvekből könnyen lista készíthető. A kollektív keresetek esetén pedig azért nem, mert ott a később felbukkanó hitelezőknek garantálni lehet ugyanazt a megtérülést – sokszor maga a kompenzációs alapon is fenntartanak valamekkora összeget a részükre. Magáncsőd esetén azonban a vagyon, a törlesztésre fordítandó összeget teljes mértékben felosztjuk a résztvevők között.

megmaradt jövedelme, vagyona és ezt csökkenthetjük „büntetésül”. Bejelentkezés esetén pedig azt kell megoldani, hogy a hitelezők tudomást szerezzenek a csődről. Ehhez megfelelő adatbázis kiépítése szükséges – de szemben a vállalati csőddel, mivel magánszemélyek esetén a csőd potenciális alanyainak száma lényegesen nagyobb, így egy ilyen lista hatásossága (vagyis, hogy hányan figyelik, és ismerik fel, hogy van olyan csődeljárás, amibe be kell jelentkezniük) lényegesen kisebb lesz – az adósok kimaradásának esélye lényegesen nagyobb.

A magyar javaslat szerint a hitelezőknek be kell jelentkezni. Ugyan az adósnak a csődeljárás megindításakor le kell adnia egy listát a hitelezőkről. Őket a csődgondnok értesíti az eljárásról. De aki közülük nem jelentkezik be, vagy, aki ezen a listán nem szerepel és nem serez tudomást a csődről, elmulasztja a határidőt az kimarad az eljárásból. Az ő legfontosabb „büntetésük” nem is az, hogy nem érvényesíthetik a követeléseiket, és az nem is az, hogy nem kamatozik, hanem az, hogy az elévülés nem szakad meg – vagyis nagy valószínűséggel az adósságrendezés végére elévül. (40.§ 5. bek.)

Sok jogrendszer tartalmaz a hitelezők kapcsán is minimumösszeget – általában arra hivatkozva, hogy az adminisztrációs költség miatt bizonyos tartozás alatt nem éri meg az érvényesítés, inkább eleve leírják azt az adósságot.

A magyar javaslat is ismer ilyen minimális összeget: 50.000,- Ft alatti adósság esetén nem lehet hitelezőkként bejelentkezni.

Prioritás. Minden prioritási rendszer csoportokra osztja az adósokat, és a különböző csoportoknak különböző megtérülés jut. Az, hogy az egyes csoportok között mekkora lesz a különbség, alapvetően két rendszer szerint alakítható ki. Az *abszolút prioritási rendszer* (ilyen a magyar vállalati csődjog) csak akkor juttat egy csoportnak bármit is, ha a magasabb prioritással rendelkezők már teljes megtérüléshez jutottak. Az *arányos prioritás* a teljes vagyont osztja fel az összes csoport között, előre rögzítve, hogy az egyes csoportok egymáshoz képest mekkora megtérülést remélhetnek. Például ha az első csoportba tartozók kétszer akkora megtérülésre jogosultak, mint a másodikba tartozók, akkor a kettejük megtérülési aránya minden vagyonnagyság esetén megmarad (kivéve, ha a magasabb prioritású csoport már telje megtérülést kap). Az irodalom általában azért támogatja az abszolút prioritás elvét, mert az arányos prioritás tovább súlyosbítja a fent látott kollektív cselekvési problémát. Az adós (és a csődgondok) ellenőrzésében hiába érdekelt minden csoporttag, a kollektív cselekvési probléma miatt mindenki a másakra várna, potyázna. Az abszolút prioritás szabálya szerint viszont nem mindenki, hanem mindig csak egy kisebb csoport érdekelt az ellenőrzésben: azok, akik éppen akkor kapnak a vagyonból. Akik már kielégítést nyertek értelemszerűen nem érdekeltek ebben,

míg az alacsonyabb prioritással rendelkezők szintén kevésbé (nem nekik jutna az az összeg, amit az ellenőrzés javítása révén meg lehet szerezni). Mivel kisebb az érintett csoport, így nagyobb az esély, hogy a csoportból valaki, vagy valakik felvállalják az ellenőrzés költségeit – vagyis nő az ellenőrzés esélye.⁴¹

A prioritás kapcsán a viták természetesen elsősorban a körül folynak, hogy melyik csoport milyen magas sorszámot, és arányos rendszer esetén mekkora megtérülést kapjon. A vállalati csődtől egy érdekes eltérést fent már láttunk: a vállalati csőd általában nagyobb prioritást ad a záloggal védett hiteleknek (mint láttuk, több országban eleve a csődön kívül is marad ez a tartozás és vagyon), mint a nem szerződéses hitelezőknek (például kártérítés jogosultjainak). A magáncsőd esetén ez általában fordított. Ez eltérés joggazdaságtani szempontból *indokolt lehet, ha* a két csoport hitelpiacát nagyon eltérően ítéljük meg. Mint láttuk a zálogjog alacsonyabb védelme visszafogja adott csoport hitelezését – a zálogot nem fogják olyan erős megtérülési garanciának elfogadni, ezért más feltételek keményítésével próbálják azt pótolni. Amennyiben igaz az, hogy a vállalati hitelezést (például a beruházások növekedése miatt) fontosabbnak tarjuk, mint a lakosságit, akkor indokolt lehet, hogy ott a hitelkínálat kevésbé csökkenjen a csőd hatására. Tegyük persze hozzá, hogy a lakossági hitelezés is hasznos, annak visszaszorítása is rossz gazdasági, társadalmi következményekkel járna. Vagyis ez az érv nem igazolja feltétlenül a prioritási sorrend megfordulását – csak azt, hogy erősebb (de még nem biztos, hogy elég erős) érvek szólnak itt a szerződéses hitelek hátrább sorolása mellett, mint a vállalati hitelezés esetén.

A magyar javaslat szerint a főhitelezőt és négy hitelezői osztályt különíthetünk el:

- főhitelező
- kiemelt hitelek – (i) a jelzáloghitelező, a kölcsönfolyósítás időpontjában alapul vett hitelbiztosítéki értékig, (ii) az adósságrendezési eljárás kezdeményezése előtt megindított végrehajtási eljárásokban vagy végrehajtáson kívüli zálogértékesítés eljárásokban előlegezett, de meg nem térült végrehajtási költség;
- privilegizált követelések – (i) tartásdíj, szüléssel járó költség és tartásra irányuló járadékszerű szolgáltatás jogosultanként legfeljebb az öregségi nyugdíj legkisebb mértékének kétszereséig, (ii) természetes személyt illető kártérítési járadék jogosultanként legfeljebb az öregségi nyugdíj legkisebb mértékének másfélszereséig, (iii) társasházi közös költségre

⁴¹ Szalai [2013] 291-292.

vonatkozó követelés, lakásszövetkezeti fenntartási célú követelés, társasházanként, lakásszövetkezetenként legfeljebb 15 000 forintig (ha ez tartalmazza a közműdíjakat is, akkor 30 000 forintig), (iv) természetes személyt illető, kártérítés, sérelemdíj, jogosultanként 2 millió forintig, (v) közérdekkel összefüggő követelések,

- egyéb hitelezői követelések – „akinek üzletszerű gazdasági tevékenységével összefüggésben, végrehajtható okirattal vagy számlával igazolt, pénzfizetésre vonatkozó követeléssel rendelkezik az adóssal szemben” és ide tartozik a jelzáloghitelező ingatlan hitelkihelyezéskor megállapított forgalmi értéket meghaladó követelése is;
- hátrasorolt hitelezői követelések, amelyek jogosultja (i) az adóstárs, egyéb kötelezett (kivéve a tartásdíjat és a kártérítést), vagy (ii) az adós és az adóstárs közeli hozzátartozója, vagy (iii) gazdálkodó szervezet, ahol az adós, adóstárs vezető tisztségviselő, vezető állású munkavállaló, a jegyzett tőke szerint legalább 5 %-os részesedéssel rendelkező tagja, vagy (iv) olyan magánjogi tartozás jogosultja, amely hatósági vagy bírósági úton érvényesíthető ugyan, de nem tartozik az előző három kategóriába (például nem üzleti tevékenységből és nem egyéb kártérítési kötelemből származik a követelés).

Az egyes csoportok megtérülését a 74. § 2-3. bek. szabályozza. A főadós a zálogjogával kiemelt helyzetben van. Ezt követően a többiek közül (i) a privilegizált hitelezők után legalább a 45%-os, de legfeljebb az egyéb hitelezői igényekre jutó megtérülések 1,2-szeres, (ii) az egyéb hitelezői igények után legalább a 40%-os, míg (iii) a hátrasorolt hitelezői igények után legalább az 5%-os megtérülést kell garantálni. Fontos azonban kiemelni, hogy ezt a megtérülést a késedelmi kamat és a pótlékmentes tartozásra számítja a törvény (75. § 6. bek.)

A prioritás kapcsán a másik kérdés, hogy a tartozást megalapozó szerződés paramétereit, a biztosítékokon túl, figyelembe vesszük-e a sorrend megállapításakor. A két gyakran felmerülő szempont a hitelfeltételek és a hitelnyújtás időpontja. A hitelfeltételek vizsgálata kapcsán – szociális szempontból – a túl kemény hitelek hátrább sorolása szokott felmerülni. Ugyan sok csődjog megteszi ezt, azonban hangsúlyozni kell, hogy itt a kérdés nem az, hogy ezeket a hiteleket *akarjuk-e* „büntetni”, hanem az, hogy a *csődjogban akarjuk-e* őket „büntetni”. Nem

feledhető ugyanis, hogy azok a szempontok, amiket itt fel tudunk sorolni klasszikus polgári jogi, vagy fogyasztóvédelmi eszközökkel is kezelhetőek. A kérdés, tehát az, hogy amennyiben az adott szerződést nem tévedésben kötötték, nem uzsorás, nem nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütköző, a kikötés - fogyasztói szerződés esetén – nem tisztességtelen, akkor miért kellene a csődjogban büntetni. Amennyiben pedig az, akkor azt a polgári jog eszközeivel érdemes kezelni: mivel ott annak érvénytelenségét tudjuk kimondani, így nem is kérdés, hogy mekkora megtérülést kapjon – ha érvénytelen, akkor semmit nem kap. A probléma ezen a ponton tehát ismét az, amit fent láttunk: akarjuk-e ezen kérdések eldöntését a bíróságok kezéből kivenni. (Vagy, ahogy eufemisztikusan fogalmazni szoktunk: le akarjuk-e venni az ő vállukról a terhet.)

Az előbb már láttuk, hogy a késedelmi kamat és a pótlék olyan tartozás, amelyet a törvény nem hajlandó elfogadni. A 74. § 7. bekezdése szerint ugyanígy megszűnik tartozásként az a tartozásrész, amely abból származik, hogy a hitelező forint hitel esetén az MNB alapkamatot több mint 3 százalékponttal meghaladó kamattal számolt, illetve devizahitel esetén az irányadó kamatot 1 százalékponttal haladta meg a kamatszint.

Tegyük hozzá, egy olyan elem van, amely túlmutat a polgári jogi érvénytelenségen, vagyis amely önmagában a csődjogban a prioritások között mindenképpen vizsgálható: az adós és a hitelező közötti kapcsolat. Amennyiben ez meglehetősen szoros, családtag, stb., illetve amikor az adósság ajándékozás jellegű viszony következtében jön létre, akkor – leszámítva a nyílt vagyonkimentést – ezen hitelek teljes kizárása (amire a polgári jogi érvénytelenség alkalmat szolgáltathat) nem jöhet szóba. Viszont hátrább sorolásukkal lehet érzékeltetni, hogy közelebbi viszony esetén többet várunk el a hitelezőtől.

A hitelnújtás időpontja kapcsán a kérdés az, hogy miképpen ítéljük meg a már jelentősen eladósodott hitelezők további hitelezését: a csődközeli helyzetben adott (ezért aztán nagyobb kockázatú) hitelek, vagy akár csak a korábbi hitelszerződések módosításai jobb vagy rosszabb elbírálást kapjanak-e. Ennek kapcsán két nagyon szélsőséges helyzetet kell megkülönböztetni. Az egyik a jóhiszemű hitelezés, amelyik – például átütemezés, hitelkiváltás formájában – elengedhetetlen lehet a sikeres továbbműködéshez, a másik pedig a rosszhiszemű, amely gyakran épp ezzel a prioritással akar visszaélni, és amelyet már a vagyonkimentéssel állíthatunk egy sorba. A kettő szétválasztása viszont roppant nehéz. A csődközeli helyzetben, ha nem kap prioritást a hitelező, nyilvánvalóan csak nagyon rossz feltételekkel lehetne hitelhez jutni. Ez a hitelek átstrukturálását, a refinanszírozást teszi lehetetlenné – pontosabban az adósokat hitelspirálba kergeti: mivel ilyenkor csak nagyon rossz hiteleket lehet kapni, ezért a régiek kiváltása csak sokkal rosszabb kondíciókkal lehetséges. Amennyiben az ilyen hiteleket

prioritásjavulással díjazza a rendszer, akkor ezeket a nagyon rossz feltételeket enyhíteni lehet ezek révén. És amennyiben a szerződésmódosításokat is ebbe a körbe soroljuk, akkor ezzel az önkéntes szerződésmódosításokat is ösztönözni lehet. Ugyanakkor ez a prioritás nyilvánvalóan a „hitelcápákat” is segíti, akik kifejezetten a rossz helyzetben levő, megszorult adósoknak adott drága (és sokszor megalapozatlan) hitelekben érdekeltek. A két csoport szétválasztása viszont szinte lehetetlen. Például, ha ilyen körben csak a korábbi hitelszerződések módosítását engedjük, azzal azokat a tisztességes feltételeket kínáló szolgáltatókat hozzuk hátrányos helyzetbe, akik ekkor a találkoznak először az adóssal és valóban segítséget jelentenének. Látszik, a probléma csődjogban kezelhetetlen – marad az előbb látott megoldás: az egyes szerződéseket az uzsora, jóerkölcsbe ütközés, tisztességesség tesztjein kell lemérni. Vagyis bármennyire is szeretnénk a magáncsőd eszközét azok helyébe állítani, nem lehet – sokkal inkább csak úgy működhet helyesen, ha az ilyen szerződéseket a polgári jog, a fogyasztóvédelem, a bíróság már kiszűri. Ha ez sikerül, akkor erre a kérdésre is kézenfekvő a válasz: a későbbi áthidaló, kisegítő hitelek (és szerződésmódosítások) prioritása mellett erősebb érvek szólnak.

3.3.3. Ki jogosult?

Az ex post és az ex ante megközelítésre alapuló érvek közötti ellentmondást egy jól működő szűrési mechanizmussal lehet a legjobban feloldani. Ha sikerül megakadályozni, hogy olyanok lépjenek be a magáncsőd rendszerébe, akik a morális kockázatot kihasználva érkeznek, akkor valóban csak az ex post szempontokat kell figyelembe venni. Más kérdés, hogy ilyen jól működő rendszert nem lehet építeni. csak törekedni lehet rá. Különösen, hogy a szűrőnek nem csak az a szerepe, hogy a morális kockázatot csökkentse, hanem az adminisztrációs költségeket, az eljárási problémákat is minimalizálni szeretnénk egyúttal. Ezek a szűrők pedig – több előbb látott kérdéshez hasonlóan – szabályokkal és generálklauzulákkal egyformán kezelhetők.

Szabályok. A szabályok általában a rendszer volumenét, a belépők számát próbálják korlátok között tartani. Ennek a nyilvánvaló eljárási, adminisztrációs költség-hatásán túl a hitelpiaci következményeit is számba kell venni. A dilemma úgy vetődik fel: egy kevesek számára fenntartott eljárást akarunk, amely azonban a belépőknek sok segítséget ad (viszonylag keveset követelve biztosít mentesítést), vagy egy nyitottabb rendszert, ahol azonban a hitelkínálat túlzott visszafogását elkerülendő (és a szerződésekbe vetett bizalom magasabb szinten tartása miatt) csak kevés segítséget ajánlunk.

A belépés kapcsán többféle mennyiségi korlát szabható: lehet szabályozni (i) a tartozás nagyságát, (ii) a hitelező számát, (iii) az adós vagyonának nagyságát, (iv) az adós jövedelmének

nagyságát és (v) a tartozásnak a jövedelemhez vagy a vagyonhoz mért arányát. Mindegyik kapcsán felvethető a minimum és a maximum érték meghatározása is.⁴²

Ezen mennyiségi korlátok célja az igénybevevők számának korlátozásán túl az is lehet, hogy a rendszert azok számára tartsa fenn, akiken az valóban segíteni tud – és akik esetében arra valóban szükség van. A *rászorultsági elemek*, vagyis a vagyon, a jövedelem maximuma, illetve a tartozás minimuma elsősorban a hitelpiacot védi – a morális kockázatot akarja szűrni. A *hitelezők számának minimumával* azt érhetjük el, hogy a csőd valóban csak a kollektív rendezésre maradjon fenn – míg az egy-egy fél felé eladósodott személyek továbbra is a végrehajtási rendszerben maradnának.

A jövedelmi, vagyoni minimumok és a tartozásállomány maximuma elemek elsősorban azt szolgálják, hogy a rendszerbe azok lépjenek be, akik esetében van esély a szerződésmódosításra, meghatározott törlesztésre.⁴³ Ez épp a leginkább a segítségre rászoruló, az angolul NINA névvel (no income no asset) illetett⁴⁴ csoportot zárja ki. Erre érv lehet a rendszer adminisztrációs költsége: a magáncsőd költségeit valakinek viselnie kell. Ha nincs megfelelő törlesztés és ezt az adminisztrációs költséget a hitelezőkre terheljük, az a hitelpiacot még jobban visszafogja. Az adósokra terhelni, éppen a forráshiányuk miatt nem lehet. Ezért a költséget csak a társadalom viselheti. Ez önmagában nem is lenne probléma, ha az eljárás mellett igazságossági, hatékonysági érveket tudnánk felhozni. Csakhogy nem világos, hogy a nem egyszerű eljárás (szerződésmódosítási-egyezségi, majd törlesztési-vagyonértékesítési szakasz) mit hoz? Az irodalomban sokan azzal érvelnek, hogy éppen ezért kell a magáncsődnek gyakorlatilag azonnali mentesítést engednie: minden ilyen eljárási lépés csak feleslegesen növeli a kiadásokat. Tegyük hozzá: a NINA csoport esetében. Márpedig egy minimumokat nem tartalmazó rendszerben a magáncsőd nagy részét ez a csoport jelenti majd. Amennyiben pedig a magáncsőd intézményét a fenti módon alapvetően egy „erősen ösztönzött” és kollektív eljárásként szabályozott szerződésmódosítási folyamatként írjuk le, akkor ez indokolt is lehet – más kérdés, hogy akkor a NINA csoport gondjait más eszközökkel kezelni kell.⁴⁵ Lehet ez azonnali mentesítés is, de bízhatunk az önkéntes szerződésmódosításban is: ha egy adósság (cégen belüli) adminisztrációja meghaladja az abból fakadó várható bevételt, akkor érdemes lehet azt „leselejtezni” – figyelemmel persze arra, hogy a morális kockázatot a hitelező kézben akarja tartani.

A javasolt magyar rendszer tartozás minimumot és maximumot, illetve vagyonarányos maximumot és minimumot állapít meg. A tartozásnak 2 millió

⁴² Világbank [2013] 64.

⁴³ Világbank [2013] 97.

⁴⁴ Világbank [2013] 56.

⁴⁵ Világbank [2013] 97-98.

és 60 millió forint közötti kell lennie, ami több, mint az adósságrendezésbe tartozó vagyon összege (ide értve az öt év alatt az adósságrendezésbe bevonható bevételt is), de kevesebb, mint annak kétszerese.

Ezen túl elvárás az is, hogy nem lehet ötnél több hátrasorolt hitelező (7. § 1. bek.). És a 8. § 1. bekezdés n. pontja teljes mértékben kizárja a csődeljárásból azokat, akik lakását a Nemzeti Eszközkezelő megvásárolja.

A másik fontos szabályozási elem a gyakoriság, vagyis, hogy ilyen eljárást milyen gyakran kezdeményezhet valaki. Sok esetben (viszonylag egyszerű mentesítés esetén) ez az egyetlen visszatartó, a morális kockázatot kordában tartó erő.

A magyar rendszer tíz évenként engedi meg a csődindítást. (8.§)

Érdemes kiemelni, hogy az előzőekben abból indultunk ki, hogy a csődöt csak az adós kérheti. A másik oldalnak, vagyis a hitelező által indított csődnek csak akkor van értelme, ha maga a csődeljárás (például a stigma-elem miatt) a mentesülés ellenére is rosszabb az adósoknak, mint a „normális ügymenet”. Ha így van, akkor csökkenti a morális kockázatot: ekkor a hitelezőknek érdekeltnek lehetnek abban, hogy ezt az eszközt bevessék az adósokkal szemben.

A magyar rendszer szerint a csődöt csak adós kérheti.

Generálklauzulák. A másik eszköz a jóhiszeműség vizsgálata. Az adminisztráció számára minden rendszer fenntartja a jogot arra, hogy a nem jóhiszemű adósokat kizárhassa az eljárásból. Jóhiszeműség alatt érhető az eladósodás vizsgálata (ha ott nyilvánvalóan nem jóhiszeműen, hanem eleve a mentesülésben bízva felvett hitelek vannak), a vagyonkimentés vizsgálata, a vagyonelejtés vizsgálata, és végül – de gyakran elsősorban – a törlesztési, vagyonfelosztási időszakban az adós magatartásnak vizsgálata. Utóbbi kapcsán igen komoly hangsúly kerülhet egyrészt a jövedelemtermelési lehetőségek kihasználására, másrészt a kiadási döntések vizsgálatára. Utóbbit a csődbe vonható vagyon és jövedelem, illetve a prioritások kapcsán már érintettük. A jövedelemszerzés szintén szóba került már: ha adott jövedelemszint fölött minden jövedelem a hitelezőkhöz kerül, akkor kevés dolog motiválhatja az adóst jövedelemszerzésre. Ezen kevés dolog egyike a negatív ösztönzés: a folyamat leállítása, ha az adós jövedelemnövelő tevékenységét nem találja elégségesnek az ezt vizsgáló szerv – általában a csődgondok.

A jóhiszeműséget a magyar jog is elvárja. Az 1. § a törvény céljai között rögzíti azt, hogy csak „jóhiszeműen eljáró adósok számára” nyitott a rendszer.

Ezt kicsit pontosítják a 8. § kizárásai: nem lehet büntetőeljárásban kirótt pénzbüntetése, bűnügyiköltség-tartozása vagy vagyonán bűnügyi zárlat van,

vele szemben vagyonekmozgást rendeltek el; illetve van 500.000,- Ft-ot meghaladó szabálysértési vagy közigazgatási eljárásból származó bírságtartozása. Hasonlóképp kizáró ok a lakáshitel tartozás, a diákhitel tartozás és az 500.000,- Ft alatti jogalap nélkül felvett TB juttatás, illetve szociális, családtámogatási, fogyatékosági, rehabilitációs támogatás visszafizetéséből származó tartozást leszámítva a közjogi jogviszonyból eredő, lejárt tartozás.

Vállalkozói hitel. A szabályozás egyik legfontosabb része, hogy miképpen tekint a magáncsőd a vállalkozási tevékenységből származó, de magánszemély tartozásává vált kötelezettségekre. Az irodalomban klasszikusan ütköző két elv a vállalkozás nagyobb felelőssége – amely az ilyen hitelekért nagyobb magánfelelősséget is elvár, vagyis a magáncsödből inkább kihagyná – és az ex post szemlélet, amely arra mutat rá, hogy az igazán jelentős magántartozások jelentős része származik ebből a forrásból⁴⁶, vagyis ezen hitelek kizárása a magáncsőd intézményét az egyik legfontosabb érintett csoport elől zárna el.

Azt, hogy ennek fényében beengedi-e egy adott jogrendszer az ilyen hiteleket a magáncsödbe (sőt keményebb korlát esetén egyáltalán azokat az adósokat – a magánúton felhalmozott adósságaikat is – akiknek van ilyen forrásból hitele), erősen függ attól, hogy milyenek annak a részletszabályai. Például, míg a biztosítási elemet elsősorban az határozza meg, hogy mekkora a felosztható vagyon, jövedelem (mekkora a torta), a hitelezési kedvet erősen befolyásolja a szerződéses alapon, sőt esetleg kifejezetten biztosítékok mellett adott hitelek prioritása is. Ha a magáncsőd esetén ezek hátrébb sorolódnak, mint a vállalati csödek esetén, akkor ez a hitelkínálatot erősebben érinti.

A magyar javaslat beengedi a vállalkozási hiteleket. Azonban az adóst (és nem a hitelt) kizárja, ha az olyan jogerős bírósági határozattal keletkezett, amely szerint az adós polgári vagy büntetőjogi felelősséget visel jogutód nélkül megszűnt társas vállalkozás tartozásaiért – ilyen, ha korlátlan helytállási kötelezettségének nem tett eleget, vagy a korlátozott tagi felelősséggel jogellenesen visszaélt, vagy mint vezető tisztségviselőnek jogerősen megállapították a felelősségét a megszűnt vállalkozás hitelezőinek érdekeit sértő cselekmények miatt. (7. § 1. bek. g. pont)

3.3.4. Eljárás

Az eljárás menete kapcsán négy kérdést érdemes felvetni. Mindenekelőtt a szerződésmódosítási, egyezségei tárgyalások és döntéshozatal két fontos kérdését: hogyan fogadják el a ki által

⁴⁶ Világbank [2013] 15-17.

(milyen feltételek között) elkészített ajánlatot. Ebben a folyamatban már várhatóan fontos szerepet kap a csődgondnok, akinek a szerepével és különösen a felette gyakorolt ellenőrzéssel külön foglalkoznunk kell. A csődgondnok funkcióit fent, a csődjogi „anyagi” szabályainak áttekintésekor már érintettük – itt csak egy kérdés maradt: a csődgondnok (vagy valaki) más az oktatási, nevelési célt is elő kell, hogy segítse. Végezetül pedig a csődstigma elleni védekezésről is szólni kell – ezt is alapvetően az eljárás szabályozásával lehet elérni.

Milyen szavazási szabály? A csődeljárás amennyiben kollektív döntést igényel (mert több hitelező érintett) és kényszeregyezés-jellege van az azt el nem fogadók felé, akkor két problémát kell megoldani: a szavazási költségek problémáját és a kisebbségvédelmet. A szavazási költségek itt egy kicsit másként jelentkeznek azonban, mint sok más szavazási helyzetben. A szavazási költségek klasszikus leírása az, hogy ha nincs döntés, akkor fennmarad valamiféle *ex lex* állapot, meg kell ismételni a szavazást. Csőd esetén azonban a kilépési opció lép érvénybe. Vagyis a szavazási szabály keményebbre vonása egyben azt is jelenti, hogy a feleknek kevésbé engedi meg a jogrendszer az ettől a kilépési opciótól való eltérést.

A kisebbség jogai a szavazási eljárás során sokszor sérülnek. Akár az is elfogadható, hogy a kilépési opciónál rosszabb helyzetbe kerül: készülhet olyan szerződésmódosítási terv, amely a többségnek valamivel többet juttat, mint, amennyit a törlesztési, vagyonfelosztási tervtől várhatna, míg a kisebbségnek ezt messze meghaladó veszteséget szenved el. Ez a többség és az adós számára is kedvezőbb – vélhetően el is fogadnák. Éppen ezért elkerülhetetlennek tűnik az ilyen egyezségek (legalább) bírósági megtámadhatósága. A kérdés ezen a ponton persze visszautal egy előzőre: amennyiben a kilépési opció, a várható törlesztési, vagyonértékesítési terv nem elég konkrét, amennyiben azt nagyon általános elvek, generálklauzulák alapján szabályozzák, akkor a bíróságok nehezebben fogják felismerni a kisebbség ezen érdeksérelmét.

Segíthet a rendszeren az a szabály, amely a különböző hitelezői osztályok mindegyikén belül többséget vár el és kisebbségvédelem keretében csak azt vizsgálja, hogy az adott osztályon belül mindenki ugyanakkora megtérülésre számíthat-e (nem „fizetik-e le” azon belül a többséget). Az ilyen többcsoportos többség elvárása azonban roppant megnehezíti a szerződésmódosítás elfogadását, vagyis a kilépési opció felé terel.

A javaslat 30. § 6. bek. szerint a bíróságon kívüli (első) szakaszban teljes egyhangúságra van szükség a tervezet elfogadásához – vagyis vétőjog van.

A második (bírósági egyezségi) szakaszban kétféle elfogadási lépés lehetséges. Amennyiben nem kerül sor tárgyalásra, akkor a javaslatot (i) az adósnak, adóstársaknak (ii) a főhitelezőnek el kell fogadnia, (iii) meg kell kapnia a

kiemelt hitelezői osztály szavazatainak többségét, és (iv) a többi hitelezői osztály összesített szavazatának felét. (50. § 4. bek.) Ha tárgyalásra kerül sor, akkor az egyezség feltétele, hogy (i) az adós, adóstárs, (ii) a főhitelező elfogadja és (iii) a többi hitelezői osztály összesített szavazatának fele nem utasítja el. A szavazatszámításnál

- a kiemelt hitelezők osztálya esetében minden 20 000 forint követelés 40 db,
- a privilegizált hitelezők osztálya esetében minden 20 000 forint követelés 20 db,
- az egyéb hitelezők osztálya esetében minden 20 000 forint követelés 18 db,
- a hátrasorolt hitelezők osztálya esetében minden 20 000 forint követelés 1 db, de legfeljebb az összes érvényes szavazat 5 %-át kitevő szavazatot kap.

Szerződésmódosítási, egyezségi ajánlat előkészítése. A szerződésmódosítás kapcsán nem csak az hathat a folyamat meghiúsulása felé, ha nehezen teljesíthető kollektív döntési eljárást alakítunk ki, hanem az is, hogy az előterjesztő, amennyiben túlzottan elkötelezett az adós mellett, gyakorlatilag szintén kikényszerítheti a kilépési opciót. Elegendő egy irracionális, gyakorlatilag elfogadhatatlan opciót összeállítania. Elvileg ugyan van lehetőség arra, hogy a tárgyalás során a másik fél is előálljon egy javaslattal, amely akár kölcsönösen előnyös is lehetne, de ezt sok hitelező esetén a többször látott kollektív cselekvési probléma meghiúsíthatja.⁴⁷ Az ilyen stratégiai előterjesztések megakadályozása, a kisebbségvédelemhez hasonlóan (amely ugye szintén stratégiai előterjesztést jelent) szintén a rendszer része kell, hogy legyen.

A magyar rendszer csak annyit írna elő, hogy az egyezséget a bíróságnak jóvá kell hagynia. Azonban az 58. § szerint itt a bíróság csak azt vizsgálja, hogy az a jogszabályoknak megfelelő-e.

Csődgondok. Amennyiben tehát a csődgondok terjeszti elő az első szerződésmódosítási javaslatot, akkor felette a kontrollt mindenképpen biztosítani kell. Ennek léteznek jogi és szervezeti formái. A jogi forma a megállapodások bírósági felülvizsgálata. Vagy egyéni keresetek alapján, vagy (mint sok ország kollektív keresetindítási rendszerében) kötelező bírósági jóváhagyás formájában.⁴⁸ A szervezeti forma a csődgondnok kiválasztását adja a hitelezők kezébe, vagy – a kollektív cselekvési probléma miatt – kevésbé erős eszközként vétőjogot ad nekik, kezdeményezhetik a leváltását. A fentiekben láttuk, a csődgondnok a kollektív cselekvési

⁴⁷ Nem biztos, hogy meghiúsítja, de legalábbis roppant nehézé teszi. A kollektív cselekvési probléma áttekintéséért lásd Olson [1997].

⁴⁸ Ez utóbbi működik sok országban kollektív keresetekben létrejött megállapodások esetében. Lásd Szalai [2014b]

probléma miatt sokszor, mint a hitelezők ügynöke kell, hogy eljárjon. Vélhetően ő ellenőrzi az adós magatartását a törlesztési szakaszban, ő gyűjti be a hitelezők kielégítésére szánt vagyont, ő értékesíti azt. Éppen ezért felette a hitelezők ellenőrzését elvileg meg kell oldani (azért csak elvileg, mert a kollektív cselekvési probléma miatt kevésbé valószínű, hogy azt gyakorolni is fogják).

Természetesen a csődgondnok feletti ellenőrzés annál fontosabb, minél több diszkrecionális döntés kerül a kezébe. Amennyiben nem szabályokkal, hanem generálklauzulákkal dolgozik a rendszer (akár a szerződésmódosítási/egyezségi javaslat, akár a törlesztési/vagyonfelosztási terv, akár később az ellenőrzés, az adós jóhiszeműségének vizsgálata kapcsán vagy a vagyonértékesítés módjának időpontjának megválasztásával), annál nagyobb szükség lehet arra, hogy a hitelezők felléphessenek vele szemben.

A csődgondnok a magyar rendszerben a Családi Csődvédelmi Szolgálat munkatársa lenne. Ez utóbbi Központi Hivatala az Igazságügyi Hivatal szervezeti egysége, míg területi szervei a kormányhivatalok szervezeti egységei. (11. §) Velük szemben a hitelezőknek nincs vétőjoguk, visszahívási joguk.

A bírósági szakaszban (akár egyezségről, akár vagyonfelosztásról van szó) ő ellenőrzi az adós és az adóstárs vagyoni és pénzügyeit, gazdálkodását, vagyoni kihatású intézkedéseinek szabályszerűségét. Ő készíti elő az egyezségi tervet, az egyezségmódosítási tervet, az adósságtörlesztési tervet, az adósságtörlesztés-módosítási tervet, valamint az adósságrendezés lezárása érdekében a záró elszámolást, a mentesítési javaslatot. Az ellenőrzés során feljelentési kötelezettsége van. Ugyanakkor a 30. § szerint, a bíróságon kívüli szakaszban az egyezés elkészítésével kapcsolatos funkciók jó részét a főhitelező átveszi tőle.

A vagyonértékesítés menetét egyrészt külön kormányrendelet szabályozza majd (55. § 4. bek.), másrészt a 77. § annyit mond ki, hogy 300.000,- Ft felett a vagyonértékesítést a vagyonfelügyelő, míg ez alatt – igaz az ő felügyelete mellett – az adós végzi. A következő paragrafus pedig a vagyonértékesítés során kizár a potenciális vevői körből különböző a csődeljárásban érintett szereplőket.

Tanítás, oktatás, pénzügyi nevelés. A csődgondnokról eddig úgy beszéltünk, mint amely a kollektív cselekvési probléma miatt a hitelezők csoportjának érdekeit védi – hasonlóan a

vállalati csődhöz. A magáncsőd esetében azonban megjelenik egy másik ellátandó funkció is az adós pénzügyi kultúrájának javítása. Az adott törlesztési időszak nem csak arra szolgálhat, hogy a hitelezők minél nagyobb megtérüléshez jussanak (vigyázva azonban, hogy ne lehetetlenítse ez el az adóst, fenntartsa a pozitív ösztönzőket), hanem arra is, hogy a szerződésmódosítási, egyezségi javaslat és a törlesztési, vagyonfelosztási terv előkészítése, majd annak végrehajtása során az adós felismerhesse, hogy milyen hibás döntések vezettek a túlzott eladósodásához. És ezeket felismerve a jövőben el is kerülhesse őket.⁴⁹

Ideális esetben ezt a nevelő, információadó feladatot is a csődgondnok láthatja el. Azonban lehetnek fenntartásaink azzal kapcsolatban, hogy a pusztán információadáson túl (amit a különböző tervek révén el is ér) elvárható-e egy ilyen folyamatos segítő funkció tőle. Különösen, ha az ő feladata az adós ellenőrzése, akkor ez a nevelést ellehetetlenítheti – megszüntetheti közte és az adós között a bizalmi viszonyt, amely pedig egy ilyen segítő funkció ellátásához elengedhetetlen. (Persze a helyzet fordítva is igaz: ha a nevelési, segítő cél kerül előtérbe, akkor a hitelezők érdekképviselője, az ellenőrzés szorulhat háttérbe.) Éppen ezért elképzelhető, hogy a két funkciót érdemes szétválasztani.

A tanítás egyik legfontosabb eleme a magyar javaslatban a havi jövedelemfelosztási terv, amelyet a 45. § 6. bekezdése alapján az adós, az adóstárs, az eljárásban kötelezettséget vállaló egyéb kötelezett és a családi vagyonfelügyelő a csődeljárás kezdetén készít el. Ezt a folyamatot segíti az a 1. mellékletben szabályozott tartalom is, amelyet a csődeljárás megindításához az adósnak be kell mutatnia. Ebben például számba kell vennie a havi kiadásait – természetesen ez lehet az az alap, amire később a csődgondokkal együtt a jövedelemfelosztási tervet építik.

Teljes mentesség. A csőd kapcsán az utóbbi időkben az egyik legtöbbet emlegetett fogalom a reputáció súlyos sérülése, a csődstigma. Az (ex post szemlélettől vezetett, illetve a csőd biztosítási funkciójára koncentráló) csődjogi irodalom az egyik fontos feladatnak nevezi ennek a stigmának az eltüntetését: az adóst ugyanis nem csak a törlesztendő adósság akadályozhatja az újrakezdésben, hanem ez a hátrányos (de tegyük hozzá: nem indokolatlan) megkülönböztetés is. Amennyiben ezt a hátrányt ki akarjuk irtani a rendszerből, akkor nem biztos, hogy elég csak a későbbi diszkriminációt szabályozni, hanem már magát az információgyűjtést kell akadályozni – a magáncsőd folyamatában. Természetesen, az ex ante megközelítés, amely a morális kockázatra helyezi a hangsúlyt, kicsit szkeptikusabb a stigma elleni küzdelem kapcsán: amennyiben ugyanis

⁴⁹ Világbank [2013] 84-85. 117

a stigma a mentesítés ellenére megmarad, az plusz visszatartó erő (a mentesítés miatt kieső visszatartó erőt pótló tényező).⁵⁰

Hivatkozások

- Baird, Douglas G. – Robert H. Gertner – Randal C. Picker [1994]: *Game Theory and the Law*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press
- Barr, Nicholas [2009]: *A jóléti állam gazdaságtana*. Akadémiai kiadó, Budapest
- Barr-Gill, Oren [2010]: A fogyasztói szerződések viselkedési közgazdaságtana. *Kormányzás, Közpénzügyek, Szabályozás. IV. 1. szám* pp. 1-25
- Bartus Gábor – Szalai Ákos [2014]: *Környezet, jog, gazdaságtan - Környezetpolitikai eszközök, környezet-gazdaságtani modellek és joggazdaságtani magyarázatok*. Budapest: Pázmány Press
- Cooter, Robert – Thomas Ulen [2005]: *Jog és közgazdaságtan*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- Cullis, John – Philip Jones [2003]: *Közpénzügyek és közösségi döntések*. Aula, Budapest.
- Epstein, Richard A. [2010]: A fogyasztói szerződések neoklasszikus közgazdaságtana. *Kormányzás, Közpénzügyek, Szabályozás. IV. 1. szám* 27-39.
- Juhász László [2014]: *A Magyar Fizetésektelenségi Jog Kézikönyve* Budapest: Novotni Kiadó
- London Economics [2012]: *Study on means to protect consumers in financial difficulty: Personal bankruptcy, datio in solutum of mortgages, and restrictions on debt collection abusive practices*. London: London Economics
- Olson, Mancur [1997]: *A kollektív cselekvés logikája*. Osiris, Budapest
- Szalai Ákos [2013]: A magyar szerződési jog gazdasági elemzése – Budapest, L'Harmattan – Széchenyi István Szakkollégium
- Szalai Ákos [2014a]: Kollektív keresetek joggazdaságtana, *Iustum Aequum Salutare* X. 2014. 1. pp. 163–181
- Szalai Ákos [2014b]: Kollektív keresetek szabályozási kérdései - joggazdaságtani elemzés. *Magyar Jog* 61/12 pp. 706-712

⁵⁰ Világbank [2013] 115-116.

Tajti Tibor [2015]: A csődstigma, a második esély mentalitás és a csődjog viszonyáról - amit az összehasonlító jog sugall. *MTA Law Working Paper* 2015/06.

Vékás Lajos – Gárdos Péter [2014, szerk.]: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. KJK, Budapest 2014.

Világbank [2013]: *Report on the Treatment of the Insolvency of Natural Persons*. Washington: World Bank.

http://www.wds.worldbank.org/external/default/WDSPContentServer/WDSP/IB/2013/05/02/0003333037_20130502131241/Rendered/PDF/771700WP0WB0In00Box377289B00PUBLIC0.pdf

White, Mihelle J. [2007] Bankruptcy law. in: Polinsky, Michell – Steven Shavell (szerk.): *Handbook of Law and Economics*. Vol 2. Amsterdam-Oxford: Elsevier

4. A családi csődvédelem közigazgatási működésének modellezése, a kritikus tényezők feltárása

A fejezetben a csődeljárás közigazgatási működést vizsgáljuk meg közelebbről, a végrehajtással kapcsolatos kockázatok, esetleges kritikus tényezők feltárása érdekében. Ehhez a fejezet első felében az eljárással kapcsolatos nemzetközi tapasztalatokat összegezzük, az európai gyakorlatok összehasonlító elemzésének segítségével. A fejezet második felében pedig a témában jártas szakértőkkel és érintett szereplőkkel folytatott interjúk alapján tekintjük át a magyar törvénytervezet végrehajtásával kapcsolatos várakozásokat.

4.1. A magáncsőd-eljárás közigazgatási tapasztalatai Európában – összehasonlító elemzés

A nemzetközi áttekintés célja, hogy elősegítse annak előrejelzését, milyen feladatok ró a családi csődvédelem a hazai közigazgatásra. Az európai országok gyakorlatában jelentős eltérések vannak a természetes személyeket megillető csődvédelem szakpolitikai céljait, célcsoportjait, szabályozási részleteit illetően, amelyek nagymértékben befolyásolják a szabályozás gyakorlati megvalósításának folyamatát, s benne a közigazgatás szerepét is. E tényezőkből és a közigazgatási-igazságszolgáltatási rendszerek sajátosságaiból fakadóan fontos különbségeket találunk mind az adósságrendezés és -törlesztés folyamatának részletszabályozásában, mind az adósság támogatását, illetve a végrehajtásért felelős hatósági-igazságszolgáltatási szereplők kijelölésében. Ugyanakkor az európai országok magáncsőd-szabályozásának eltérő típusai közös jegyeket is mutatnak.

Az európai országok közötti különbségek összefüggenek azzal, hogy a csődvédelem mely célján van nagyobb hangsúly: az eladósodott személyek *ex post* megsegítésén vagy pedig a túlzott eladósodást megelőző *ex ante* ösztönzésen. Amint a 3. fejezetben kifejtettük, az első megközelítés arra törekszik, hogy mielőbb megszabadítsa az adósságtól, hogy „új életet” (*fresh start*) kezdhesen. Ezáltal biztosítást nyújt neki a súlyos pénzügyi nehézségek ellen, viszont a felelőtlenség költségét is csökkenti. A második megközelítés ezzel szemben úgy próbál meg segíteni a bajba jutott adóson, hogy a lehető legkevesbé sérüljön a szerződéses ígéretek betartásának elve. A tartozás ésszerűen lehetséges legnagyobb mértékű megtérítését próbálja elérni, s ezzel az adósokat előzetesen felelősségre ösztönözni.

A szakirodalom fontos általános megállapítása, hogy **nincsen egy „legjobb gyakorlat”** a magáncsőd-szabályozásban. Ez összefügg azzal is, hogy az *ex post*/*ex ante* szempont közötti egyensúlyra nem adható tisztán „szakmai” válasz – ez érték alapú, politikai mérlegelés kérdése

is. További fontos megfigyelés, hogy gyakorlatilag **egyetlen országban sem találunk stabil, kiforrott szabályozást**. Ehelyett folyamatos szabályozási változtatások, finomítások figyelhetők meg. Ez azt jelzi, hogy még fejlett szabályozási-közigazgatási és pénzügyi kultúrájú országokban sem lehetséges egyből „eltalálni” a jó szabályozást; ehelyett érdemes egy **hosszú távú tanulási folyamatként** tekinteni rá. Ebből rögtön adódik egy fontos következtetés: biztosítani kell, hogy olyan rendszer jöjjön létre, amely keretet ad ennek az intézményi tanulási folyamatnak. A **világos mandátumú szakpolitikai „kormányzás”** (*governance*) elengedhetetlen. Ez pedig csak a végrehajtási folyamat résztvevőitől rendszeresen beérkező visszajelzéseken, ezeket becsatornázó **kommunikációs rendszeren** alapulhat.

Az összehasonlító szakirodalom négy európai modellt különböztet meg:⁵¹

1. Skandináv modell
2. Kontinentális modell
3. Francia modell
4. Angolszász modell

A 2. táblázat tartalmazza azokat az országokat, amelyek szabályozási gyakorlata a négy modell valamelyikébe besorolható.⁵²

⁵¹ NIEMI-KIESILAINEN, JOHANNA [1999]: Consumer Bankruptcy in Comparison: Do We Cure a Market Failure or a Social Problem, Symposium on Commercial Bankruptcies, Volume 37, Number 1/2 (1999 Tavasz/Nyár), 499.

LONDON ECONOMICS [2012]: Study on means to protect consumers in financial difficulty: Personal bankruptcy, ratio in solutum of mortgages, and restrictions on debt collection abusive practices, Final Report, Contract № MARKT/2011/023/B2/ST/FC (2012 december), 12.

HEUER, JAN-OCKO [2013]: Social Inclusion and Exclusion in European Consumer Bankruptcy Systems, Paper for the conference Shifting to Post-Crisis Welfare States in Europe? Long Term and Short Term Perspectives (2013 június 4-5), 23.

⁵² NIEMI-KIESILAINEN [1999], LONDON ECONOMICS [2012], HEUER [2013]

A táblázat nem tartalmazza az összes európai országot, ahol létezik magáncsőd szabályozás (pl. Belgium, Luxemburg, Írország, Portugália, Csehország, Lettország, Szlovénia, Lengyelország, Szlovákia).

2. táblázat. A magáncsőd-szabályozás európai modelljei

Skandináv modell	Kontinentális modell	Francia modell	Angolszász modell
Svédország Norvégia Dánia Finnország	Németország Ausztria Észtország	Franciaország Hollandia	Anglia Wales

Az egyes modelleket egy-egy tipikus ország példáján keresztül mutatjuk be, így elemezzük a modelltípusok főbb jellemzőit. A következő kérdésekre keressük a választ:

- Mi a szabályozás társadalmi-gazdasági célja?
- Milyen célcsoportokra terjed ki a szabályozás? Kik veszik jellemzően igénybe?
- Mekkora az átlagos éves esetszám a lakosság arányában?
- Hogyan zajlik le a csődeljárás – mi logikája, mik a fő lépései?
- Kik az egyes típusokban a csődfolyamatban részt vevő jellemző szereplők, és mik a legfontosabb szerepeik?

4.1.1. Skandináv modell - Svédország

A szabályozás társadalmi-gazdasági célja

A skandináv magáncsőd szabályozás előtérbe helyezi az adós *ex post* rehabilitációját, a tartozás visszafizetése kevésbé cél a francia vagy kontinentális modellekhez képest.⁵³ Ugyanakkor a belépést kemény feltételekhez, ellenőrzéshez köti, ügyelve ezzel az *ex ante* ösztönzésre is.

Célcsoport és igénybe vevők

A magáncsőd-eljárásban való részvétel egy „kiváltság”: az adósnak bizonyítania kell, hogy megérdemli az eljárásban való részvételt.⁵⁴ Az adósnak igazolnia kell, hogy személyes és pénzügyi körülményei között az adósság elengedése „ésszerű” (reasonableness). Az ésszerűség vizsgálatára a jog a következő mérlegelési szempontokat emeli ki:

1. A „tartozás kora”: nincsen pontos időintervallum meghatározva az adósság korára nézve, de az adósnak **több éves erőfeszítést** kell tennie az adósság visszafizetésére a magáncsőd eljárás elindítása előtt.

⁵³ NIEMI-KIESILAINEN [1999].

⁵⁴ KILBORN, JASON [2007]: Out With the New, In With the Old: As Sweden Aggressively Streamlines Its Consumer Bankruptcy System, Have U.S. Reformers Fallen Off the Learning Curve?, American Bankruptcy Law Journal, vol. 80, 8.

2. Ellenőrzik, hogy mi okozta a túlzott hitelfelvételt. Amennyiben az adósság keletkezésének oka bűnügyi, tisztességtelen vagy spekulatív, abban az esetben az adóst nem kell jutalmazni az eljárásban való részvétellel.
3. Továbbá **megvizsgálják az adós erőfeszítésének mértékét** a kötelezettségek teljesítésére és együttműködési készségét a magáncsőd-folyamatban. Például próbál-e az adós munkát vállalni, illetve eladta-e a nélkülözhető vagyonát a tartozások törlesztéséért, mielőtt a csődeljárási kérelmét beadta volna.

A szabályozásban nem teljesen világos az „ésszerűség” értelmezése,⁵⁵ a statisztikákból viszont az derül ki, hogy az „ésszerűség” egy erős szűrő. Svédországban évente átlagosan az adósok 30-40%-ának utasítják el a kérelmét a magáncsőd eljárásban való részvételre.⁵⁶ A magáncsőd eljárásban egyszer lehet csak részt venni,⁵⁷ a részvételhez svédországi lakosnak kell lenni.⁵⁸

Átlagos éves esetszám

Az IMF számítása szerint 2011-ben 10000 lakosra körülbelül 20 magáncsőd eljárási eset jutott, az esetszám 2009 és 2011 között átlagosan 7%-kal nőtt évente.⁵⁹

Csődeljárás logikája és lépései

1. A korábban három lépcsős eljárás 2007 óta csak egy elemet foglal magában. Ugyan az adós **megpróbálhat egy informális eljárás keretein belül közös megállapodásra jutni** a hitelezővel a törlesztés vonatkozásában, ennek sikere érdekében **konzultálhat egy hivatalos ügyintézővel** a végrehajtó hatóság (Kronofogdemyndigheten, vagy KFM) részéről, az új szabályozás szerint **mindez nem kötelező**. Így az adós adósságrendezési eljárásra való kérelmet nyújthat be első lépésként a végrehajtó hatóságnak. A hatóság a hitelezőket értesíti az eljárás kezdetéről és nyilatkozatot kér tőlük a tartozások mértékéről. A hitelezők és az adós meghallgatása után, illetve a hitelezői nyilatkozatok ellenőrzését követően a KFM tervet készít az adós számára a hiteltörlesztésre vonatkozóan. A KFM eljuttatja a tervet a hitelezőkhöz mérlegelésre. A hitelezőknek három hét áll rendelkezésére elfogadni/véleményezni a tervet⁶⁰. Amennyiben a hitelezők lényegi ellenérveket tudnak hozni a törlesztési tervvel kapcsolatban, akkor a KFM

⁵⁵ KILBORN [2007].

⁵⁶ HEUER [2013]

⁵⁷ Nagyon kevés kivétellel többször is.

⁵⁸ Interjú Cecilia Vannmannel, a Kronofogden magáncsőddel foglalkozó munkatársával.

⁵⁹ LIU, YAN – ROSENBERG, CHRISTOPH B. [2013]: Dealing with Private Debt Distress in the Wake of the European Financial Crisis, International Monetary Fund, 11.

⁶⁰ 2007 előtt, abban az esetben, ha a hitelezők nem fogadták el a tervet, a bírósághoz került az ügy. A bírósági meghallgatás azonban formalitás volt, a hitelezők gyakran meg sem jelentek a tárgyaláson, és a bíróság a KFM anyagait vette alapul a vizsgálatkor. Így a KFM tervéhez igen hasonló törlesztési tervet fogadott el a bíróság általában. Ez a gyakorlat is arra ösztönözte a hitelezőket, hogy a KFM alapos vizsgálata alapján készült terveket érdemes elfogadni. Forrás: KILBORN [2007].

módosítja a tervet. A hitelezők visszajelzése után a hatóság végleges, a hitelezőkre nézve is kötelező érvényű törlesztési tervet készít. A jogi eljárás vonatkozásában az adós és a hitelező is fellebbezhet a bírósághoz, a magáncsőd rendezése **alapvetően nem bírósági eljárás** Svédországban.

2. A végrehajtó hatóságnak nem feladata az adós felügyelete a törlesztés időszakában, a törlesztés ellenőrzése az adós és a hitelezők közötti megegyezésen alapul. Amennyiben az adós jövedelmében változás történik, jeleznie kell a hatóság felé. A nem törlesztés az eljárás megszűnését vonja maga után. A törlesztési idő letelte után az adós automatikusan mentesül a fennmaradó tartozások alól⁶¹. **A törlesztési terv általában öt évre vonatkozik.** A KFM-nek van mérlegelési joga rövidebb törlesztési időszak meghatározására (pl. halálos betegség vagy idős kor esetén három év), de ezt nagyon ritkán alkalmazza a KFM⁶². A hitelezőknek juttatott törlesztési összeg tervenként eltérő, kiindulási pontja az adós azon jövedelme, ami mentes mindenféle kötelezettség alól. A lényeg tehát az, hogy a tartozásnak az adós béréből való levonása csak a mentesített jövedelemként meghatározott jövedelem feletti részből lehetséges.⁶³
3. **Ha az adósnak a mentesítetten felül nem marad más jövedelme, akkor a KFM egy „nullás javaslatot” (nullförslag) terjeszt a hitelezők elő.**⁶⁴ Ha ezt a hitelezők elfogadják, akkor az adós azonnal mentesül tartozásai alól. A hitelezők általában elfogadják a KFM javaslatát, belátják, hogy ebben az esetben az adós valóban nem képes törlesztésre⁶⁵.

Csődfolyamatban résztvevő jellemző szereplők és feladataik

Végrehajtó hatóság (Kronofogdemyndigheten, KFM):

- Tanácsadás: Az adós készíthet egy törlesztési tervet a hitelező részére informális megállapodás céljából, ebben nyújthat támogatást a hatóság részéről egy hivatalos ügyintéző.
- Kérelem befogadása, elbírálása és törlesztési terv készítése: A kérelmet az adós a végrehajtó hatósághoz nyújtja be. **A hatóság mérlegeli az adós részvételét a magáncsőd eljárásban.** A hatóság a hitelezőket értesíti az eljárás kezdetéről és nyilatkozatot kér tőlük a tartozások mértékéről. A hitelezők és az adós bevonásával a

⁶¹ KRONOFOGDEN, <http://kronofogden.se/Debtconstruction.html>

⁶² KILBORN [2007].

⁶³ uo.

⁶⁴ KILBORN [2007].

⁶⁵ uo., 16. o.

KFM készíti el, majd egyeztetés után kötelező érvénnyel véglegesíti a tervet a hiteltörlesztésre vonatkozóan. A jogszerűség vonatkozásában az adós és a hitelező is fellebbezhet a bírósághoz.

Bíróság:

- A magáncsőd eljárásban nincsen feladata a bíróságnak, a jogszerűség vonatkozásában az adós és a hitelező is fellebbezhet a bírósághoz.

4.1.2. Kontinentális modell - Németország

A szabályozás társadalmi-gazdasági célja

A szabályozás fő célja a tartozás visszafizetése,⁶⁶ a kontinentális modell kiemeli az adós törlesztési felelősségét.⁶⁷

Célcsoport és igénybe vevők⁶⁸

Likviditáshiány (esedékes kötelezettségekre vonatkozó fizetéseképtelenség) esetén az adós kezdeményezheti a magáncsödeljárás elindítását⁶⁹. Míg jogi személyek túlzott eladósodottság (az adós vagyona nem fedezi a kötelezettségeket) esetén is részt vehetnek csödeljárásban, ez a magánszemélyek részére nem lehetséges⁷⁰.

A 2001-es törvénymódosításig az az adós nem vehetett részt az eljárásban, aki annak adminisztrációs költségét nem tudta megfizetni. A módosítás lehetővé tette az eljárási díj fizetésének halasztását. Későbbi módosítások eredményeként pedig minden adós részt vehet a folyamatban az adminisztrációs költségek fizetésére való tekintet nélkül. Szakértői becslés alapján az adósok 80%-a nem képes az eljárás adminisztrációs díját megfizetni.⁷¹

A hitelező jóváhagyásával kérelmezheti az adós az eljárás elindítását. A hitelező az alábbi feltételek alapján tagadhatja meg az adós eljárásban való részvételét:

- a) csődbüntett vagy egyéb gazdasági bűncselekmény;
- b) az eljárás során megfelelő együttműködés hiánya;
- c) adósságelengedés az elmúlt tíz évben.

⁶⁶ NIEMI-KIESILAINEN [1999].

⁶⁷ HEUER [2013].

⁶⁸ §290 InsO és German Insolvency,

https://www.justiz.nrw.de/WebPortal_en/projects/ieei/documents/public_papers/german_insolvency.pdf

⁶⁹ §17, továbbá German Insolvency,

https://www.justiz.nrw.de/WebPortal_en/projects/ieei/documents/public_papers/german_insolvency.pdf

⁷⁰ §19 InsO

⁷¹ §290 InsO és German Insolvency,

https://www.justiz.nrw.de/WebPortal_en/projects/ieei/documents/public_papers/german_insolvency.pdf

Átlagos éves esetszám

Az IMF számítása szerint 2011-ben 10000 lakosra körülbelül 35 eset jutott, az esetszám 2009 és 2011 között átlagosan 2%-kal nőtt évente.⁷²

Csőd eljárás logikája és lépései⁷³

A magáncsőd eljárásban a bíróságon kívül részt vesz a szakosodott tanácsadó, a vagyonfelügyelő és a csődgondnok. A csődgondnok szerepét a vagyonfelügyelő is betöltheti, számos esetben azonos a csődgondnok és a vagyonfelügyelő személye.

1. Az adósnak kötelezően bíróságon kívüli megegyezést kell kezdeményeznie a hitelezőkkel⁷⁴. Ehhez az adós vagyoni és jövedelmi helyzetének alapos mérlegelésével törlesztési tervet készít egy **szakosodott tanácsadó**.
2. Ha nem sikerült a bíróságon kívüli megállapodás, akkor az adósnak kérelmeznie kell a csőd eljárásban való részvételét⁷⁵. A kérelem tartalmaz egy újabb törlesztési ajánlatot a hitelezők felé, amelyet szintén a szakosodott tanácsadó segítségével készít el az adós. Amennyiben ezt a tervet a **hitelezők többsége elfogadja**, a bíróság jóváhagyásával elindul a törlesztési időszak.
3. Ha a hitelezők többsége nem fogadja el a törlesztési tervet, akkor az adós **vagyontárgyainak kötelező értékesítése** következik⁷⁶ a vagyonfelügyelő irányításával. Ennek célja, hogy az adós a hitelezők számára egy kedvezőbb törlesztési tervet tudjon kínálni.
4. A törlesztési időszakban a létminimumon felül az adós minden bevétele a hitel visszafizetését szolgálja, az adós teljes jövedelme felett a csődgondnok rendelkezik⁷⁷. Az adós a csődgondnok és a hitelezők ellenőrzése alatt áll a visszafizetési időszakban⁷⁸, az adósnak a terv szerinti törlesztés mellett erőfeszítéseket kell tennie munkahely létesítésére és annak megtartására. A **háromtól hat évig terjedő visszafizetési időszak** elteltével az adósság fennmaradó részét a bíróság elengedi.

Csődfolyamatban részt vevő jellemző szereplők és feladataik

Szakosodott tanácsadó:

⁷² LIU – ROSENBERG [2013].

⁷³ További részletek az esettanulmányban olvashatók.

⁷⁴ §305 InsO

⁷⁵ A kérelem beadása előtti hat hónapban készített és elutasított törlesztési terv egyik feltétele az eljárásra való jelentkezésnek. További részletekért lásd az esettanulmányok részt.

⁷⁶ §165-166 InsO, §311-14 InsO

⁷⁷ §274 InsO

⁷⁸ §274 InsO A csődgondnok lehet a korábbi vagyonfelügyelő is.

- Általában államilag támogatott hiteltanácsadók vagy esetleg ügyvédek segítségével készíti az adós a törlesztési terveket.

Bíróság:

- A hitelezők által jóváhagyott törlesztési terv alapján a bíróság dönt az adósság csökkentéséről vagy elengedéséről.

Vagyonfelügyelő (Insolvenzverwalter):

- A magáncsőd eljárásban való részvétel kérelmezését követően a bíróság vagyonfelügyelőt rendel az adós mellé, aki az adós **vagyoni és jövedelmi helyzetét ellenőrzi** a törlesztési időszak kezdetéig. Amennyiben az adós **vagyonának értékesítésére** kerül sor, a folyamatot a vagyonfelügyelő irányítja.

Csődgondnok (Sachverwalter):

- A bíróság nevezi ki a csődgondnokot. **A törlesztési időszak kezdetétől az adós jövedelme feletti ellenőrzést a vagyonfelügyelő helyett a csődgondnok végzi**, ezen kívül a csődgondnok felügyeli az adós törekvését a munkahely létesítésére és megtartására.
- A csődgondnok szerepét a vagyonfelügyelő is betöltheti, sok esetben a vagyonfelügyelő látja el a csődgondnoki feladatokat.

4.1.3. Francia modell - Franciaország

A szabályozás társadalmi-gazdasági célja

A francia szabályozás célja az adósság minél nagyobb arányú visszafizetése, a szabályozás inkább a hitelező védelmét szolgálja⁷⁹.

Célcsoport és igénybe vevők

Az eljárásban jóhiszemű magatartás (*de bonne foi*) gyakorlása⁸⁰ mellett és további hiteltörlesztésre való képtelenség (*situation irrémédiablement compromise*) esetén lehet részt venni. Utóbbit egy szakosodott bizottság (CSUR) vizsgálja, a bizottság feladata annak becslése, hogy az adós jövőbeli jövedelme és vagyona alapján képes-e a további hiteltörlesztésre.

Kizáró tényezők: csalás, a hitelezők és a bizottság félretájékoztatása. Az eljárás formalizált, a bizottságnak eseti mérlegelésre kevés a lehetősége.

⁷⁹ BLAZY, RÉGIS – CHOPARD, BERTRAND – LANGLAIS, ERIC – ZIANE, YDRISS [2011] Personal Bankruptcy Law, Fresh Starts, and Judicial Practice, Economix Working Paper, Université Paris Quest, 5.

⁸⁰ KILBORN, JASON J. [2011]: Expert Recommendations and the Evolution of European Best Practices for the Treatment of Overindebtedness, 1984-2010, Law of Business and Finance series, vol. 11, 31.

Átlagos éves esetszám

Az IMF számítása szerint 2011-ben 10000 lakosra körülbelül 19 magáncsőd eset jutott, az esetszám 2009 és 2011 között átlagosan 19%-kal nőtt évente.⁸¹ A francia szabályozást bevezetése óta gyakran módosították, a módosítás egyik fő motivációja az eljárás egyszerűsítése volt⁸². Például 2010 óta nem kötelezően része az eljárásnak az adós vagyontárgyainak értékesítése, illetve egyes korábban bírósági feladatokat bíróságon kívül oldják meg az eljárásban⁸³. Így az eljárás vonzóbbá tétele az egyik lehetséges oka az évre-évre növekvő esetszámnak. Az esetek számának növekedése összefüggésbe hozható a gazdasági világválsággal is, a lakosság körében megnőtt az igény az eljárásban való részvételre a hiteltartozások növekedése és a munkahelyek számának csökkenése következtében a vizsgált időszakban⁸⁴.

Csődeljárás logikája és lépései

A francia magáncsőd szabályozás jelentős változásokon ment keresztül bevezetése óta, **jelenleg egy szabályokon alapuló, egyedi mérlegelésnek kevés teret engedő rendszer.**

1. Az adós egy bizottság (*commission de surendettement*, CSUR) részére nyújtja be jelentkezését a csődeljárásban való részvételre. **A bizottság javaslatot tesz a hitel átütetmezéséről vagy elengedéséről, az adós és a hitelező lehetőséget kap, hogy ezt a javaslatot egy önkéntes megállapodás formájában elfogadja.** A törlesztési terv készítésénél a hitelezőknek konzultációs lehetőségük van, a hitelezők véleményét meghallgatja a bizottság.
2. Amennyiben önkéntes megegyezés nem jön létre az adós és a hitelező között, a hitelezőkre nézve **kényszerítő erejű döntést hozhat a bizottság a törlesztés átrendezésére vonatkozóan bírósági határozat nélkül is.** A hitelezőknek **lehetőségük van a bírósághoz fellebbezni**, amennyiben nem értenek egyet a törlesztési tervvel. Fellebbezés esetén a bíróság dönt. **A törlesztési terv legfeljebb nyolc éves** visszafizetési időszakot tartalmaz⁸⁵. A törlesztési terv készítéséhez a bizottság figyelembe veszi az adós jövedelmi és vagyoni helyzetét, meghatározzák azt a minimális összeget, amit a háztartás rendelkezésére kell továbbra is bocsátani a törlesztés mellett. Ez az összeg nem lehet alacsonyabb, mint a *revenu de solidarité active*

⁸¹ LIU – ROSENBERG [2013].

⁸² KILBORN, JASON J. [2012]: Still Chasing Chimeras But Finally Slaying Some Dragons, In the Quest for Consumer Bankruptcy Reform, Loy. Consumer L. Rev. 1, 16. Elérhető itt: <http://lawecommons.luc.edu/lclr/vol25/iss1/2>

⁸³ Részleteket lásd az esettanulmány részben.

⁸⁴ BLAZY et al. [2011].

⁸⁵ 2016 júliustól a törlesztési terv maximális időintervallumát nyolc évről hét évre fogja csökkenteni egy 2014-es törvénymódosítás. Lásd: <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F16982.xhtml>

(RSA)⁸⁶. A háztartásnak átengedett meghatározott minimális összegen felül az adós teljes bevétele a törlesztést szolgálja.

3. A bíróság **dönthet az adós vagyontárgyainak értékesítése mellett**. A bizottság javasolhatja a vagyonfelosztástól való eltekintést, amennyiben a vagyontárgyak értékesítése nem kívánatos, vagy nem megvalósítható. Ha az adós vagyontárgyainak értéke nincs arányban az eladás költségével, akkor a bizottság az adósság elengedését javasolja. A vagyonfelosztást a bizottság ellenőrzi.
4. A törlesztési terv végrehajtását a bizottság ellenőrzi. Amennyiben az adós anyagi helyzetében változás történik, akkor azt jelezni kell a bizottság felé a törlesztési terv módosítása miatt. Az egyezség teljesítése esetén a bíróság mentesítő határozat meghozatalával a fennmaradó tartozások alól mentesíti az adóst.

Csődfolyamatban részt vevő jellemző szereplők és feladataik:

Bizottság (*commission de surendettement*, CSUR):

- Szakosodott tanácsadókból, önkormányzati munkatársakból és a Francia Nemzeti Bank képviselőiből áll a bizottság. Feladatuk a hiteltörlesztési terv elkészítése, a hitel átütemezése esetén kötelező érvényű az általuk tett javaslat elfogadása az adós és a hitelezők részéről. A tartozás elengedéséről a bizottság nem dönthet. Adótartozások esetében a bizottságnak csak javaslati joga van, a döntést a tartozás átütemezéséről vagy elengedéséről az adóhatóság hozza. Állami tartozásokra (pl. TV előfizetési díj vagy társadalombiztosítás) vonatkozóan a bizottságnak nincsen jogosultsága. A bizottság további feladata a vagyonfelosztás és a törlesztés ellenőrzése.

Bíróság:

- Az adósság elengedése a bíróság jogköre (kivéve adótartozások és állami tartozások).

4.1.4. Angolszász modell – Nagy-Britannia

A szabályozás társadalmi-gazdasági célja

Fő cél az adós gazdasági felépülésének gyors elősegítése, a törlesztés mihamarabbi lezárása.⁸⁷

Célcsoport és igénybe vevők

Az adósság mértéke és a vagyoni helyzet alapján eltérő eljárásokban lehet részt venni. A hozzáférés minden jóhiszemű adós számára elérhető, nem minden esetben feltétele a fizetéseképtelenség. Kizáró tényezők: csalás, a hitelezők és a bizottság félretájékoztatása.

⁸⁶ Ez egy segély jellegű minimális alapjövedelem: „aktív szolidaritási jövedelem”, www.vosdroits.service-public.fr/particuliers/F16982.xhtml

⁸⁷ LONDON ECONOMICS [2012].

Átlagos éves esetszám

Az IMF számítása szerint 2011-ben 10000 lakosra körülbelül 58 eset jutott⁸⁸, az esetszám 2009 és 2011 között átlagosan 5%-kal nőtt évente⁸⁹. A magas esetszám egyik oka a „csődturizmus”.⁹⁰

Csődeljárás logikája és lépései

Több eljárás is létezik. Általában jellemző a hitelezőkre is **kötelező érvényű rövid távú tervek** meghatározása a **tárgyalásos megoldások helyett**.

Magáncsőd eljárás (*bankruptcy order*)⁹¹ lépései:

1. Az adós vagy a hitelező a bíróság részére kérelmet ad be a csődeljárás kezdeményezésére. Amennyiben a bíróság megállapítja a fizetőképtelenséget, az adós teljes jövedelme a **vagyonfelügyelő** (*official receiver*) ellenőrzése alá kerül.
2. A vagyonfelügyelő megbeszélésre hívja a hitelezőket, akik **csődbiztost** (*insolvency practitioner*) jelölnek ki. A hitelezők a vagyonfelügyelőt is választhatják csődbiztosnak. A csődbiztos **értékesíti a vagyontárgyakat** és a bevételt átadja a hitelezőknek. A vagyonfelügyelő törlesztési tervet készíthet, amennyiben az adós a fennmaradó jövedelméből képes további törlesztésre. A törlesztés mértéke annak függvénye, hogy a létminimumhoz szükséges szinten felül mekkora bevétele marad az adósnak. A törlesztési időszak legfeljebb három éves. A vagyonfelügyelő ellenőrzi a rendszeres törlesztést.
3. A vagyonfelügyelő egy év elteltével a bíróság felé jelzi az eljárás végét, ez a fennmaradó adósság automatikus elengedését jelenti. A mentesítés az adósság azon részére vonatkozik, amit a törlesztési terv keretén belül az adós nem fizet vissza a hitelezőknek. A mentesítést követően is sok esetben tart a törlesztési terv szerinti adósság visszafizetés⁹². Az adós nem megfelelő magatartása esetén szigorító intézkedéseket (*bankruptcy restrictions order, BRO*) is kérelmezhet a vagyonfelügyelő (pl. kölcsönfelvétel tilalma, vállaltvezetői pozíció betöltésének tilalma háromtól tizenöt évig terjedő intervallumra). Büntetőjogi következményei is lehetnek az adós nem megfelelő viselkedésének.

⁸⁸ Az esetszám a következő három eljárás aggregált esetszáma: magáncsőd eljárás (*bankruptcy order*), önkéntes megállapodás (*individual voluntary agreement*) és adósságcsökkentési eljárás (*debt relief order*).

⁸⁹ LIU – ROSENBERG [2013].

⁹⁰ Az egyszerű és rövid magáncsőd szabályozás vonzó az Európai Unió polgárainak, akik Dánia kivételével az unió bármely országában kérhetik az eljárásban való részvételt.

⁹¹ PRICEWATERHOUSECOOPERS [2009]: *Insolvency in brief, A guide to insolvency terminology and procedures*, 27.

⁹² Annak ellenére, hogy a törlesztési időszak általában három éves, a mentesítés általában jóval hamarabb megtörténik. Lásd: <https://www.citizensadvice.org.uk/debt-and-money/debt-solutions/bankruptcy-2/asked-to-make-an-income-payments-agreement/>

Önkéntes megállapodás (*individual voluntary agreement, IVA*): Az IVA révén az adós nem kerül be a formális csődeljárásba, a bíróságnak és a vagyonfelügyelőnek nincsen szerepe a folyamatban.

1. Abban az esetben is, amikor az adós még nem fizetéseképtelen, kérelmezheti a hitelezőktől az adósság egy részének elengedését, illetve az adósság átütemezését. A törlesztési terv benyújtása a hitelezők részére a csődbiztos közreműködésével történik.
2. A hitelezők 75%-ának egyetértése szükséges az IVA elfogadásához. A vagyonkezelés és a törlesztés ellenőrzése a csődbiztosra hárul. Az adósság elengedése a törlesztési terv feltételei szerint történik (általában öt év után).

Adósságcsökkentési eljárás (*debt relief order, DRO*): ez az eljárás azokat célozza, akiknek **alacsony a tartozása, nincsen ingatlanvagyonra és alacsony a jövedelme**. Az adósságcsökkentési eljárás az adósság elengedésével jár egy év elteltével. A vagyonfelügyelőnek joga van az eljárás megszüntetésére, ha az adós nem valós információt szolgáltat a vagyoni helyzetéről. Ennek büntetőjogi szankciói lehetnek, illetve magáncsődeljárás alá kerül az adós⁹³.

Csődfolyamatban résztvevő jellemző szereplők és feladataik:

Bíróság:

- A magáncsőd eljárásban az adós vagy a hitelező a bírósághoz fordul a csődeljárásban való részvételi kérelmével, a bíróság feladata a fizetéseképtelenség megállapítása.

Vagyonfelügyelő (official receiver):

- A magáncsőd eljárásban az adós jövedelmét a vagyonfelügyelő kezeli, törlesztési tervet készít és ellenőrzi annak teljesülését. További feladata a hitelezők összehívása a csődbiztos kijelölésére. Az eljárás végét a vagyonfelügyelő kezdeményezi a bíróságnál.

Csődbiztos (insolvency practitioner, trustee):

- A magáncsőd eljárás során a csődbiztos az adós vagyontárgyait értékesíti, és a bevételt átadja a hitelezőknek.
- Önkéntes megállapodás esetén a törlesztési terv a csődbiztos közreműködésével készül, a vagyonkezelés és a törlesztés ellenőrzése is a csődbiztosra hárul.

A csődbiztos lehet a korábbi vagyonfelügyelő is, a gyakorlatban a csődbiztos és a vagyonfelügyelő személye gyakran azonos⁹⁴.

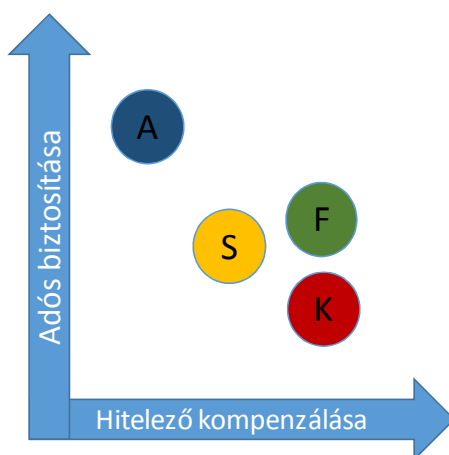
⁹³ LONDON ECONOMICS [2012].

⁹⁴ GOV.UK [2015]: <https://www.gov.uk/bankruptcy/overview>

4.1.5. Összehasonlító elemzés összefoglalása

Az európai szabályozási modellek különböző módon kezelik az adós biztosításának mértékét a hitelező kompenzációjával szemben, ezt szemlélteti a következő ábra.

1. ábra: Szabályozási modellek céljai

- A – angolszász modell
- S – skandináv modell
- F – francia modell
- K – kontinentális modell

Míg a kontinentális és a francia modell a tartozás visszafizetését, a hitelezők minél nagyobb mértékű kompenzálását célozza, az angolszász modell inkább az adós biztosítását és gyors újrakezdését támogatja. A skandináv modell átmenetet képez, a csődeljárásban való részvétel belépési korlátai azonban itt a legmagasabbak.

	Skandináv modell	Kontinentális modell	Francia modell	Angolszász modell
Hozzáférési korlát	magas	alacsony	alacsony	alacsony
Eljárás lépéseinek száma (db)	1	4	3	3
Eljárásban résztvevő felek száma (db, kivéve hitelező és adós)	1	4	2	3
Bíróság szerepe	nincs	van	van	van
Kötelező tanácsadás	nincs	van	van	van
Terv hosszúsága (év)	5 (>)	3-6	8 (>)	1(<)
Esetszám (2011, IMF)	20/10000	35/10000	19/10000	58/10000

A szabályozási koncepciók bevezetésük óta jelentős változásokon mentek keresztül. A módosítások közös jellemzői:

- Az egyedi mérlegelés lehetősége általában csökkentése, szabályokon alapuló rendszer kidolgozása. Kivételt jelent a svéd rendszerben az adós jogosultságának megállapítása, amely továbbra is az „ésszerűség” kritériumán alapul.
- Bíróság szerepének minimalizálása a folyamatban, s helyette az adminisztratív, a hatósági személy által irányított koordináció előtérbe kerülése (pl. Franciaország, Anglia és Svédország).
- Az eljárás egyszerűsítése a kötelező lépések számának csökkentésével; különösen az egyezségekre irányuló kötelezettség eltörlésével, enyhítésével.

A továbbiakban táblázatos formában, folyamat-modellszerűen mutatjuk be a vizsgált négy országban a magáncsőd-eljárás konkrét lépéseit, döntési pontjait. Az egyes pontoknál jelezzük a fő hatósági feladatokat és végrehajtási kockázatokat, továbbá az eljárás egészét tekintve a kapacitás-igényeket. Az eljárás gyenge pontjaira legjobban talán azok a szabályozási változások világítanak rá, amelyeket a törvény bevezetése óta korrekcióként elfogadtak. Minden esetben összegezzük a legfontosabbnak ítélt változtatásokat.

4.1.6. Esettanulmányok

Svédország

Természetes személyek magáncsőd-eljárásának folyamata, döntési pontok	Feladatok és főbb végrehajtási kockázatok
Az adós döntésének megszületése	Kérelem

<p>Az adós adósságrendezési eljárásra vonatkozó kérelmet nyújt be a végrehajtó hatóságnak (Kronofogdemyndigheten, vagy KFM).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Információ eljuttatása az adóshoz • Adós ösztönzése • A kérelem adminisztrációja és befogadása
<p>A végrehajtó hatóság ellenőrzi, hogy az adós megfelel e az eljárásban való részvétel kritériumainak. A jog a következő mérlegelési szempontokat emeli ki:</p> <ul style="list-style-type: none"> • A „tartozás kora”: nincsen pontos időintervallum meghatározva az adósság korára nézve, de az adósnak több éves erőfeszítést kell tennie az adósság visszafizetésére a magáncsőd eljárás elindítása előtt. • Túlzott hitelfelvétel oka: Amennyiben az adósság keletkezésének oka bűnügyi, tisztességtelen vagy spekulatív, abban az esetben az adós nem vehet részt az eljárásban. • Az adós erőfeszítésének mértéke a kötelezettségek teljesítésére: Például próbál e az adós munkát vállalni, illetve eladta e a nélkülözhető vagyonát a tartozások törlesztéséért, mielőtt a csődeljárási kérelmét beadta volna. 	<p>Jogosultsági vizsgálat</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jogosultsági feltételek ellenőrzése (szigorú feltételek) • Mérlegelési jogkör kérdése • Morális kockázatok
<p>A KFM értesíti a hitelezőket az eljárás megindításáról, a hitelezőknek egy hónap áll rendelkezésre, hogy nyilatkozzanak a tartozás nagyságáról. A KFM felméri az adós vagyoni helyzetét.</p>	<p>Adósságrendezés</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tartozásokról információ összegyűjtése, ellenőrzése • Az adós vagyoni helyzetének felmérése
<p>A hitelezők nyilatkozatainak ellenőrzése, és az adós és a hitelezők részvételével megtartott megbeszélést követően a KFM törlesztési tervet készít.</p> <p>A törlesztési terv általában öt évre vonatkozik. A KFM-nek van mérlegelési joga rövidebb törlesztési időszak meghatározására. A hitelezőknek juttatott törlesztési összeg tervenként eltérő.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Megbeszélés összehívása a hitelezők és adós részére, álláspontok közelítése, közvetítés • Javaslat készítése <ul style="list-style-type: none"> - A törlesztési időszak

<p>A törlesztési tervet a KFM eljuttatja a hitelezőkhöz, akiknek három hét áll rendelkezésükre a terv véleményezésére. Amennyiben a hitelezők lényegi ellenérveket tudnak hozni a törlesztési tervvel kapcsolatban, akkor a KFM módosítja a tervet. A hitelezők visszajelzése után a hatóság végleges, a hitelezőkre nézve is kötelező érvényű törlesztési tervet készít.</p> <p>Törlesztési határozatot fogad el a végrehajtási hatóság és eljuttatja az adósnak⁹⁵. A jogi eljárás vonatkozásában az adós és a hitelező is fellebbezhet a bírósághoz.</p>	<p>hosszának meg- állapítása a KFM mérlegelési joga.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Törlesztési összeg meghatározása • Mérlegelési jogkör kérdése • A terv eljuttatása a hitelezőkhöz, visszajelzések fogadása • Törlesztési terv és határozat elfogadása
<p>A terv elfogadása után elindul a törlesztési időszak. A törlesztés ellenőrzése az adós és a hitelezők közötti megegyezésen alapul, de amennyiben nem törleszt az adós, az eljárást megszüntetheti a hatóság.</p>	<p>Törlesztési időszak</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nem törlesztés esetén az eljárás megszüntetése
<p>A törlesztési idő letelte után az adós automatikusan mentesül a fennmaradó tartozások alól, erről nem kap hivatalos értesítést.</p>	<p>Mentesítés</p> <ul style="list-style-type: none"> • Automatikus mentesítés

Eljárás kapacitásigénye

Szervezeti kapacitás	<p>Végrehajtó hatóság</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tanácsadás • Kérelem befogadása, elbírálása és törlesztési terv készítése • Törlesztési határozat elfogadása
----------------------	--

Változások a svéd szabályozásban

- Adósság elengedése: 1994 előtt a magáncsőd-szabályozás nem engedte meg az adósság elengedését. Az 1994-es törvény (*Skuldssaneringslag*) egyik újítása volt a mentesítés.

⁹⁵ HEUER [2013].

- Az eljárási folyamat lépéseinek csökkentése: az 1994-es törvény a magáncsőd-eljárást három lépcsőssé tette, 2007 óta viszont csak egy lépcsőt foglal magában a szabályozás.

Ugyan az adós megpróbálhat egy informális eljárás keretein belül közös megállapodásra jutni a hitelezővel a törlesztés vonatkozásában, ennek sikere érdekében konzultálhat egy hivatalos ügyintézővel a végrehajtó hatóság részéről, az új szabályozás szerint mindez nem kötelező. Így az adós adósságrendezési eljárásra való kérelmet nyújthat be első lépésként a végrehajtó hatóságnak. Korábban ezt követte a bírósági meghallgatás, mára a végrehajtó hatóság döntési jogköre a törlesztési terv elfogadása.

A módosítás oka a felesleges lépések eltörlése volt (informális megállapodásra törekvés sok esetben csak formalitás volt, a törlesztési terv bírósági elfogadására pedig ritkán került sor mivel a második lépcsőnél általában sikerült megállapodásra jutni a hitelezőkkel)⁹⁶, így időben rövidebb, kevesebb szereplőt érintő (bíróságnak nincsen szerepe) és alacsonyabb költségű eljárást hoztak létre.

- Bíróság szerepének minimalizálása a folyamatban: A 2007-es törvénymódosítás óta a bíróságnak nincsen szerepe a magáncsőd eljárásában.

Németország

Természetes személyek magáncsőd-eljárásának folyamata, döntési pontok	Feladatok és főbb végrehajtási kockázatok
<p>Az adós döntésének megszületése</p> <ul style="list-style-type: none"> - Likviditáshiány esetén az adós kezdeményezheti a magáncsőd-eljárás elindítását⁹⁷, míg túlzott eladósodottság esetén magánszemély nem vehet részt az eljárásban⁹⁸. - Az az adós is részt vehet az eljárásban, aki nem tudja kifizetni annak adminisztrációs költségét⁹⁹. <p>Az adósnak kötelezően bíróságon kívüli megegyezést kell kezdeményeznie a hitelezőkkel. Ehhez az adós vagyoni és</p>	<p>Kérelem</p> <ul style="list-style-type: none"> • Információ eljuttatása az adóshoz • Adós ösztönzése • Bíróságon kívüli megállapodás ösztönzése • Kérelem befogadásához szükséges dokumentumok

⁹⁶ LONDON ECONOMICS [2012].

⁹⁷ §17, továbbá German Insolvency,

https://www.justiz.nrw.de/WebPortal_en/projects/ieei/documents/public_papers/german_insolvency.pdf

⁹⁸ §19 InsO

⁹⁹ Jogosultsági feltételeket lásd a következő oldalon.

jövedelmi helyzetének alapos mérlegelésével törlesztési tervet készít egy szakosodott tanácsadó.	ellenőrzése (köztük az új javasolt törlesztési terv)
<p>Ha nem sikerült a bíróságon kívüli megállapodás, akkor az adósnak kérelmeznie kell a csődeljárásban való részvételét. A fizetéseképtelenségi eljárás megindítására vonatkozó kérelem bíróságra történő benyújtásával indul a folyamat. Ehhez az alábbi dokumentumok mellékelése szükséges:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Szakosodott tanácsadó által készített nyilatkozat, hogy az adós vagyoni és jövedelmi helyzetének alapos mérlegelésével törlesztési terv készült a kérelem beadása előtti hat hónapban, amit a hitelezők nem fogadtak el. A nyilatkozatban meg kell jelölni az elutasítás főbb okait. A törlesztési tervet a szakosodott tanácsadó készíti.¹⁰⁰ • Nyilatkozat az adós vagyoni és jövedelmi helyzetéről, nyilatkozat az információ pontosságáról és teljességéről. • Újabb adósságrendezési terv benyújtása: szakosodott tanácsadó készíti. A terv a hitelezők érdekeit szem előtt tartva az adós vagyoni, jövedelmi és családi helyzetére is tekintettel meghatározza a törlesztés ütemét és mértékét, és magában foglalja a hitelezők számára nyújtandó biztosítékokat (pl. kezesség, jelzálog). 	<ul style="list-style-type: none"> • A kérelem adminisztrációja és befogadása • Hitelezők értesítése • Szakosodott tanácsadó ösztönzői, korrupció veszélye
A kérelem beadása után a bíróság vagyonfelügyelőt (Insolvenzverwalter) jelöl ki, feladata az adós vagyonának és jövedelmének ellenőrzése a törlesztési időszak megkezdéséig.	<ul style="list-style-type: none"> • Vagyonfelügyelő kijelölése, az adós ellenőrzésére az adósságrendezési folyamat idejére • Vagyonfelügyelő ösztönzői, korrupció veszélye
A jogosultság vizsgálata és az adósságrendezési tervről való döntés a hitelezők jogköre.	<i>Jogosultsági feltételek vizsgálata – hitelezők feladata</i>

¹⁰⁰ §305 InsO

<p>A hitelező jóváhagyásával kérelmezheti az adós az eljárás elindítását. A hitelező az alábbi feltételek alapján tagadhatja meg az adós eljárásban való részvételét:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) csődbüntett vagy egyéb gazdasági bűncselekmény; b) az eljárás során megfelelő együttműködés hiánya; c) adósságelengedés az elmúlt tíz évben. <p>A hitelezőknek három hónap áll rendelkezésére az adósságrendezési terv elfogadására vagy észrevételek és kifogások emelésére.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mérlegelési jogkör kérdése (b) <p><i>Adósságrendezési terv elfogadása - a hitelezők feladata</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Egyezségekre való ösztönzés, közvetítés
<p>Amennyiben a hitelezők a tervet nem fogadják el, az adós vagy a hitelezők a bíróságon kérelmezhetik a magáncsőd eljárás folytatását. Az eljárás folytatásaként az adós vagyontárgyainak kötelező értékesítése következik¹⁰¹ a vagyonfelügyelő ellenőrzésével. Ennek célja, hogy az adós a hitelezők számára egy kedvezőbb törlesztési tervet tudjon kínálni.</p> <p>A szakosodott tanácsadó bevonásával újabb törlesztési terv készül.</p>	<p>Vagyonfelosztás</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kérelem elfogadása az eljárás folytatására • <i>Vagyontárgyak értékesítése (vagyonfelügyelő feladata) és újabb törlesztési terv készítése (szakosodott tanácsadó feladata)</i> • Vagyonfelügyelő ösztönzői, korrupció veszélye • Szakosodott tanácsadó ösztönzői, korrupció veszélye
<p>Amennyiben a tervet a hitelezők többsége elfogadja, a bíróság határozatot fogad el és ezzel elindul a törlesztési időszak.</p> <p>A bíróság csődgondnokot nevez ki (Sachwalter)¹⁰². Az adós a csődgondnok ellenőrzése alatt áll a törlesztési időszakban.</p> <p>A törlesztési időszakban a létminimumon felül az adós</p>	<p>Adósságtörlesztés</p> <ul style="list-style-type: none"> • Adósságtörlesztési határozat elfogadása • Csődgondnok kinevezése • <i>Csődgondnok rendelkezik az adós teljes bevétel felett</i> • Csődgondnok ösztönzői,

¹⁰¹ §165-166 InsO, §311-14 InsO¹⁰² §270c InsO

<p>minden bevétele a hitel visszafizetését szolgálja, az adós teljes jövedelme felett a csődgondnok rendelkezik¹⁰³.</p> <p>Az adósnek a terv szerinti törlesztés mellett erőfeszítéseket kell tennie munkahely létesítésére és annak megtartására.</p> <ul style="list-style-type: none"> • A hat éves visszafizetési időszak három évre csökkenhet¹⁰⁴, abban az esetben, ha az adós a hitelezők követeléseinek legalább 35%-t vissza tudja fizetni és az adminisztratív eljárás költségeit is fedezni tudja¹⁰⁵. • Amennyiben csak az adminisztratív eljárás költségeit tudja kifizetni az adós, akkor a törlesztési időszak körülbelül 5 éves lesz¹⁰⁶. • Ha az adminisztratív eljárás költségeinek fedezésére sem képes az adós, akkor a törlesztési időszak hat év marad, ezt követi a fennmaradó adósság elengedése. 	<p>korruptió veszélye</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mérlegelési jogkör kérdése • Morális kockázatok <ul style="list-style-type: none"> • Csődgondnok felügyeli a törlesztést, adott feltételek teljesítése mellett (lásd bal oldalon) a bíróság felé kezdeményezheti a mentesítést
<p>A törlesztési időszak leteltével fennmaradó tartozást a bíróság mentesítő határozata eltörli.</p>	<p>Mentesítés</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mentesítő határozat meghozatala

Eljárás kapacitásigénye	
Személyi kapacitás	<ul style="list-style-type: none"> - Szakosodott tanácsadó - Vagyonfelügyelő - Csődbiztos
Szervezeti kapacitás	<p>Bíróság</p> <ul style="list-style-type: none"> - kérelem befogadása,

¹⁰³ §274 InsO A csődgondnok lehet a korábbi vagyonfelügyelő is. A gyakorlatban számos példa van erre, hogy azonos a csődgondnok és a vagyonfelügyelő személye.

¹⁰⁴ §275 InsO

¹⁰⁵ Kilborn szerint erre csak az adósok 1-2%-a lesz képes. Az adósok körülbelül 80%-a nem tudja kifizetni az eljárás költségeit sem. Forrás: KILBORN, JASON [2013]: Earlier discharge for German debtors ... but not many, <http://www.creditslips.org/creditslips/2013/07/earlier-discharge-for-german-debtors-but-not-many.html#more>

¹⁰⁶ KILBORN [2013].

	<ul style="list-style-type: none"> - vagyonfelügyelő és csődbiztos kijelölése, - adósságtörlesztési határozat, - mentesítés
--	--

Egy 2009-ben készült tanulmány¹⁰⁷ megvizsgálta, hogy a német rendszerben egy-egy csődgondnok évente hány esetet tud feldolgozni. A tanulmányban a telefonon megkérdezett 20 csődgondnok egy év alatt 5000 ügyet vitt, míg a 32 írásban megkérdezett csak 2600 esetet. Ezek a számok viszonylag távol állnak egymástól: 250/fő/év és 84/fő/év. Ennek oka, hogy sok csődgondnok nem főállású. Bár az esetszám alacsony, a tanulmány alapján főállású csődgondnokoknál a 250/eset/év reális mércének tűnik, bár vannak csődgondnokok évi 300-400 körüli esetszámmal is.

Változások a német szabályozásban

A magáncsőd szabályozást az 1879-es *Konkursordnung*, az 1935-ös *Vergleichsordnung* és a kelet-német *Gesamtvollstreckungsordnung* alapozta meg. 1994-től hatályos a *Insolvenzordnung*, amit a gyakori módosítás jellemez.

A Németországban alkalmazott magáncsőd szabályozás fontosabb módosításai az alábbiak:

1. Bíróság szerepének csökkentésére való törekvés: az adósságrendezési eljárásban való részvételhez szükséges kérelem beadásához előfeltétel, hogy az adós a hitelezőkkel próbáljon meg egyezsége jutni tárgyalásos úton (módosítás ideje 1994). Amennyiben ez sikertelen, akkor lehet kezdeményezni az eljárásban való részvételt. Célja: ha a felek közötti megállapodás a bíróság közreműködése nélkül is létrejöhet, akkor a tranzakciós költségek csökkentése érdekében ésszerű a bíróságot kihagyni a megállapodásból. (Nem jellemző, hogy sikeres az informális megállapodás, 2012-ben ezért javasolták a kötelező informális megállapodás eltörlését. Ez végül nem került be a hatályos jogszabályba.)
2. Törlesztési idő csökkentése: az eredetileg hét éves törlesztési időt 2001-ben hat évre csökkentették, majd 2013-ban lehetőséget nyújtottak a törlesztési idő öt és három évre történő csökkentésére is. A törlesztési idő csökkentése az adós érdeke. Egyes adósok a

¹⁰⁷ BORK, REINHARD: Treuhänder-Studie. Studie zur Stellung der Treuhänder in Verbraucherinsolvenz- und Restschuldbefreiungsverfahren in der Bundesrepublik Deutschland. Kézirat (HÉTFA Kft. rendelkezésére áll).

rövidített törlesztési feltételeknek is eleget tudnak tenni (összesen kb 20% szakértői becslés alapján¹⁰⁸).

3. Belépési korlát csökkentése: a 2001-es módosításig az az adós nem vehetett részt az eljárásban, aki annak adminisztrációs költségét nem tudta megfizetni. A 2001-es módosítás lehetővé teszi a díj fizetésének halasztását. Későbbi módosítások eredményeként pedig minden adós részt vehet a folyamatban az adminisztrációs költségek fizetésére való tekintet nélkül. Ez a módosítás elősegítette, hogy az adósok széles körben részt vehessenek a magáncsőd eljárásban. Szakértői becslés alapján az adósok 80%-a nem képes az eljárás adminisztrációs díját megfizetni.¹⁰⁹

Franciaország

Természetes személyek magáncsőd eljárásának folyamata, döntési pontok	Feladatok és főbb végrehajtási kockázatok
Az adós döntésének megszületése	Kérelem
Az adós egy bizottság részére nyújtja be jelentkezését a csődeljárásban való részvételre.	<ul style="list-style-type: none"> • Információ eljuttatása az adóshoz • Adós ösztönzése • A kérelem adminisztrációja és befogadása • Hitelezők értesítése
A bizottság ellenőrzi a jogosultsági feltételeket (három hónap áll rendelkezésére). Az eljárásban jóhiszemű magatartás (<i>de bonne foi</i>) gyakorlása mellett és további hiteltörlesztésre való képtelenség esetén lehet részt venni. A hiteltörlesztésre való képtelenség felmérése a bizottság feladata, a bizottság megbecsli annak az esélyét, hogy az adós jövőbeli jövedelme és vagyona alapján képes e a további hiteltörlesztésre.	Jogosultsági vizsgálat
Kizáró tényezők: csalás, a hitelezők és a bizottság félretájékoztatása.	<ul style="list-style-type: none"> • Jogosultsági feltételek ellenőrzése • Mérlegelési jogkör kérdése • Morális kockázatok

¹⁰⁸ KILBORN [2013].

¹⁰⁹ uo.

A bizottság a hitelezők segítségével listát készít a tartozásokról.	Adósságrendezés I. <ul style="list-style-type: none"> • Tartozásokról lista készítése • Javaslat készítése • Megállapodás ösztönzése és közvetítés
A bizottság javaslatot tesz a hitel átütemezéséről vagy elengedéséről egy önkéntes megállapodás formájában. A hitelezőknek konzultációs lehetőségük van, a törlesztési terv készítésénél a hitelezők véleményét meghallgatja a bizottság.	
<p>Amennyiben önkéntes megegyezés nem jön létre az adós és a hitelező között, a hitelezőkre nézve kényszerítő erejű döntést hozhat a bizottság a törlesztés átrendezésére vonatkozóan bírósági határozat nélkül is¹¹⁰. A hitelezőknek lehetőségük van a bírósághoz fellebbezni, amennyiben nem értenek egyet a törlesztési tervvel.</p> <p>A törlesztési terv legfeljebb nyolc éves visszafizetési időszakot tartalmaz¹¹¹. A törlesztési terv készítéséhez a bizottság figyelembe veszi az adós jövedelmi és vagyoni helyzetét, meghatározzák azt a minimális összeget, amit a háztartás rendelkezésére kell továbbra is bocsátani a törlesztés mellett. Ez az összeg nem lehet alacsonyabb, mint a <i>revenu de solidarité active</i> (RSA)¹¹². A háztartásnak átengedett meghatározott minimális összegen felül az adós teljes bevétele a törlesztést szolgálja.</p>	Adósságrendezés II. Bizottság végleges törlesztési tervet fogad el.
Fellebbezés esetén a bíróság dönt.	Bírósági döntés a törlesztési tervről hitelezői fellebbezés esetén.
Amennyiben a törlesztési terv az adós jóhiszeműsége	Bírósági határozat mentesítésről

¹¹⁰ A 2010-ben bevezetett *Loi Lagarde* törvény tartalmazza.

¹¹¹ 2016 júliustól a törlesztési terv maximális időintervallumát nyolc évről hét évre fogja csökkenteni egy 2014-es törvénymódosítás. Lásd: <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F16982.xhtml>

¹¹² Ez egy segély jellegű minimális alapjövedelem: „aktív szolidaritási jövedelem”, www.vosdroits.service-public.fr/particuliers/F16982.xhtml

mellett is kivitelezhetetlen, a bizottság a bírósághoz továbbítja az ügyet ¹¹³ és javasolja az adósság azonnali elengedését. A bíróság határoz az adósság elengedéséről.	
<p>Vagyonfelosztás</p> <p>Bizottság javasolhatja a vagyonfelosztástól való eltekintést, amennyiben a vagyontárgyak értékesítése</p> <ul style="list-style-type: none"> - nem kívánatos, - vagy nem megvalósítható: Ha az adós vagyontárgyainak értéke nincs arányban az eladás költségével, akkor a vagyonfelosztástól való eltekintést és az adósság elengedését¹¹⁴ javasolja a bizottság. <p>A bíróság dönthet az adós vagyontárgyainak értékesítése mellett.</p> <p>A vagyonfelosztást a bizottság ellenőrzi.</p>	<p>Vagyonfelosztás</p> <ul style="list-style-type: none"> • A bizottság mentesítési javaslata vagyonfelosztás alól bíróság felé • Mérlegelési jogkör kérdése, morális kockázat, korrupció veszélye • Bírósági döntés a vagyontárgyak értékesítéséről • A bizottság ellenőrzi a vagyonfelosztást
Törlesztési terv végrehajtása	Bizottság ellenőrzi a törlesztési terv végrehajtását
Egyezség teljesítése esetén mentesítés a fennmaradó tartozások alól.	<p>Mentesítés</p> <ul style="list-style-type: none"> • A bíróság mentesítő határozat hoz

Eljárás kapacitásigénye

Szervezeti kapacitás	<p>Bizottság:</p> <ul style="list-style-type: none"> - szakosodott tanácsadók, - önkormányzati munkatársak - Francia Nemzeti Bank képviselői <p>Feladatuk a hiteltörlesztési terv elkészítése, a hitel átütetése esetén kötelező érvényű az általuk tett</p>
----------------------	---

¹¹³ Code de la consommation arts. 330-1(1), 332-5.

¹¹⁴ Ezt az újítást a *Loi Lagarde* törvény hozta 2010-ben.

	<p>javaslat elfogadása az adós és a hitelezők részéről. A bizottság felügyeli a vagyonfelosztást és a törlesztést.</p> <p>Bíróság:</p> <ul style="list-style-type: none"> - hitelezői fellebbezés esetén határozat a törlesztési tervről - határozat mentesítésről (kivéve adótartozások és állami tartozások).
--	---

Változások a francia szabályozásban

A francia szabályozást bevezetése óta gyakran módosították elsősorban az eljárás egyszerűsítését célozva¹¹⁵. A Franciaországban alkalmazott magáncsőd szabályozás fontosabb módosításai az alábbiak:

1. Az egyedi mérlegelés lehetőségének csökkentése, szabályokon alapuló rendszer kidolgozása: A francia magáncsőd szabályozáson 1999 óta jelentős módosítások történtek. A korábbi szabályozás (1989 és 1999 között) fő jellemzője a széles mérlegelési jogkör volt, a döntéshozó határozta meg a törlesztés mértékét és időtávját, illetve azt is, hogy a törlesztési időszakban a jövedelem mekkora részét fordítsa az adós törlesztésre. A magáncsőd eljárás 1999 óta a német szabályozáshoz hasonlóan szabályokon alapuló adminisztratív folyamat¹¹⁶. A módosítás célja a döntéshozók felelősségének és az eseti mérlegelés költségeinek csökkentése volt.
2. Bíróság szerepének minimalizálása a folyamatban: 2010 óta a bizottság a hitelezőkre nézve kötelező jellegű törlesztési tervet készíthet¹¹⁷ bírósági határozat nélkül is. A módosítás célja a bíróság tehermentesítése, az eljárás rövidítése és az adminisztrációs költségek csökkentése volt.
3. Kötelező vagyonfelszámolás eltörlése: 2010 óta a bizottság javasolhatja az adós felmentését a vagyontárgyak értékesítése alól. Célja a tranzakciós költségek csökkentése, illetve az adós megóvása az extra károktól.

¹¹⁵ KILBORN [2012].

¹¹⁶ LONDON ECONOMICS [2012].

¹¹⁷ A 2010-ben bevezetett *Loi Lagarde* törvény tartalmazza.

Anglia

Természetes személyek magáncsőd eljárásának folyamata, döntési pontok (<i>bankruptcy order</i>) ¹¹⁸	Feladatok és főbb végrehajtási kockázatok
Az adós vagy a hitelező döntésének megszületése	Kérelem
Az adós vagy a hitelező ¹¹⁹ a bíróság részére kérelmet ad be a csődeljárás kezdeményezésére.	<ul style="list-style-type: none"> • Információ eljuttatása az adóshoz és a hitelezőhöz • Adós és hitelező ösztönzése • A kérelem adminisztrációja és befogadása
Bíróság megállapítja a fizetéseképtelenséget ¹²⁰ és vagyonfelügyelőt jelöl ki (bírósági munkatárs) az adós mellé.	Jogosultsági vizsgálat <ul style="list-style-type: none"> • Jogosultsági feltételek ellenőrzése • Vagyonfelügyelő kijelölése
<p>A bírósági döntést követő két héten belül a vagyonfelügyelő felveszi az adóssal a kapcsolatot, információt kér az adós vagyonáról és jövedelméről, illetve a tartozásokról. Ellenőrzi az információ hitelességét.</p> <p>A vagyonfelügyelő ellenőrzése alá kerül a teljes jövedelem, adós megélhetéséhez szükséges mértékben enged csak át jövedelmet.</p>	Adósságrendezés <ul style="list-style-type: none"> • A vagyonfelügyelő felméri az adós vagyoni és jövedelmi helyzetét és adósságának mértékét. • A vagyonfelügyelő ellenőrzi az adós teljes jövedelmét. • Vagyonfelügyelő ösztönzői • Mérlegelési jogkör kérdése • Morális kockázatok, korrupció veszélye

¹¹⁸ Itt ezt az eljárást elemezzük részletesen, mert ez áll legközelebb a tervezett magyarhoz.

¹¹⁹ Az a hitelező adhat be kérelmet, aki felé az adós tartozása legalább £750. Forrás: GOV.UK [2015], <https://www.gov.uk/bankruptcy/overview>

¹²⁰ A bírósági határozat az adósról nézve a következő korlátozásokkal jár:

- £500 feletti kölcsön esetén a hitelezővel tudatni kell, hogy az adós csődeljárás alatt áll.
- nem dolgozhat cégvezetőként
- nem alapíthat céget a bíróság engedélye nélkül
- nem folytathatja cége tevékenységét már néven annak elhallgatása mellett, hogy csődeljárás van ellene folyamatban
- nem dolgozhat csődbiztosként.

A korlátozás általában 12 hónapig van érvényben. Forrás: GOV.UK [2015], <https://www.gov.uk/bankruptcy/overview>

<p>A vagyongfelügyelő megbeszélésre hívja a hitelezőket, akik csődbiztos (insolvency practitioner, trustee) jelölnek ki¹²¹.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hitelezői gyűlés összehívása • Csődbiztos kijelölése • Csődbiztos ösztönzői
<p>A csődbiztos értékesíti a vagyontárgyakat és a bevételt átadja a hitelezőknek¹²². Ingatlan értékesítésére is sor kerülhet, amennyiben ez az egyetlen útja az adósság törlesztésének.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vagyontárgyak értékesítése • Mérlegelési jogkör kérdése • Morális kockázatok, korrupció veszélye
<p>A vagyongfelügyelő törlesztési tervet készít, amennyiben az adós a fennmaradó jövedelméből képes további törlesztésre¹²³.</p> <p>A törlesztési megállapodás¹²⁴ (Income Payments Agreement, IPA) általában legfeljebb három éves fizetési kötelezettséget jelent¹²⁵. A törlesztési megállapodás a hitelező és az adós között jön létre.</p> <p>Amennyiben az adós nem fogadja el a megállapodást, akkor a bíróság hoz határozatot a</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Törlesztési tervet készít a vagyongfelügyelő, egyezsége való ösztönzés • Törlesztési megállapodás megkötése (vagyongfelügyelő, adós és hitelezők részvételével) • Bírósági határozat havi törlesztésről (IPO), amennyiben a megállapodás nem jön létre.

¹²¹ A csődbiztos lehet a korábbi vagyongfelügyelő is.

¹²² Vagyontárgyak, amiket az adós egyes esetekben megtarthat: munkához szükséges eszközök (pl. autó), háztartási felszerelések (pl. ruházat, ágynemű, egyes bútorok), amennyiben nem magas értékű tárgyakról van szó. Forrás: GOV.UK [2015], <https://www.gov.uk/bankruptcy/overview>

¹²³ Az adós abban az esetben képes további törlesztésre, amennyiben nem segélyből, hanem bérből származik a jövedelme. És a rendelkezésre álló jövedelme a megélhetési költségek és a számlák kifizetése után több mint 20 font havonta.

¹²⁴ Abban az esetben, ha az adósnak nem segélyből van jövedelme, hanem béréből. És a bér összege a megélhetési költségen és a havi számlákon felül még legalább 20 font havonta.

¹²⁵ Annak ellenére, hogy a törlesztési időszak általában három éves, a mentesítés általában jóval hamarabb megtörténik. Lásd: <https://www.citizensadvice.org.uk/debt-and-money/debt-solutions/bankruptcy-2/asked-to-make-an-income-payments-agreement/>

havi törlesztésről (Income Payments Order, IPO). A törlesztés mértéke annak függvénye, hogy a létminimumhoz szükséges szinten felül mekkora bevétele marad az adósnak. ¹²⁶	
Törlesztés végrehajtásának ellenőrzése	<ul style="list-style-type: none"> A törlesztési terv végrehajtását a vagyonfelügyelő ellenőrzi.
<p>A csődeljárás elindítását követően egy év elteltével a vagyonfelügyelő a bíróság felé jelzi az eljárás végét. Az eljárás lezárása és a fennmaradó tartozás alóli mentesítés automatikus folyamat, nem készül bírósági határozat, az adóst sem értesítik erről. (Amennyiben az adósnak terv szerinti törlesztési kötelezettsége van, azt a mentesítés után is fizetnie kell, mivel a törlesztési terv általában három évre vonatkozik.)</p> <p>Az adós nem megfelelő magatartása esetén szigorító intézkedéseket is kérelmezhet a vagyonfelügyelő (pl. kölcsönfelvétel tilalma, vállaltvezetői pozíció betöltésének tilalma 3-tól 15 évig terjedő intervallumra).</p>	<p>Mentesítés</p> <ul style="list-style-type: none"> Vagyonfelügyelő jelzi az eljárás lezárását (automatikus mentesítés) Mérlegelési jogkör kérdése

Eljárás kapacitásigénye

Személyi kapacitás	Vagyonfelügyelő (official receiver):
--------------------	--------------------------------------

¹²⁶ A vagyonfelügyelő határozza meg - korlátozott mértékben ugyan - hogy a „megélhetési költség” mit tartalmaz. A megélhetési költségbe minden esetben beleszámolják a lakásbérleti díjat, a fűtést és világítást, az élelmiszerre fordított kiadásokat, a TV, telefon és szélessávú internet díját, a lakásbiztosítást, az autó után fizetendő adót és biztosítást (amennyiben a vagyonfelügyelő engedélyezte annak megtartását), szakmai tagdíjakat, orvosi vényeket, fogászati és látszerészeti kiadásokat, karbantartási díjakat, gyermektartási díjat, a mobiltelefon számlát ésszerű keretek között és a száraz tisztítást.

A vagyonfelügyelő mérlegeli, hogy a következő tételek beleszámítsanak-e adott személy megélhetési költségeibe: ruházkodás, nyaralás, fodrász, gyermekek szabadidős tevékenysége, háziállatok.

A következő tételek nem számítanak bele a megélhetési költségekbe (kevés kivétel létezik ugyan): sport kiadások, magánnyugdíj befizetések, magán egészségbiztosítás, szerencsejáték, alkohol és dohány kiadások, műholdas TV előfizetés, rendszeres játékonysági kiadások (egyesületek, egyházak részére). Forrás: Lásd: <https://www.citizensadvice.org.uk/debt-and-money/debt-solutions/bankruptcy-2/asked-to-make-an-income-payments-agreement/>

	<ul style="list-style-type: none"> - A vagyonfelügyelő egy bírósági munkatárs. - A magáncsőd eljárásban az adós jövedelmét a vagyonfelügyelő kezeli, törlesztési tervet készít és ellenőrzi annak teljesülését. - Továbbá feladata a hitelezők összehívása a csődbiztos kijelölésére. - Az eljárás végét (mentesítést) a vagyonfelügyelő jelzi a bíróságnál. <p>Csődbiztos (insolvency practitioner, trustee)¹²⁷:</p> <ul style="list-style-type: none"> - A magáncsőd eljárás során a csődbiztos az adós vagyontárgyait értékesíti, és a bevételt átadja a hitelezőknek.
Szervezeti kapacitás	<p>Bíróság:</p> <ul style="list-style-type: none"> - A magáncsőd eljárásban az adós vagy a hitelező a bírósághoz fordul a csődeljárásban való részvételi kérelmével, a bíróság feladata a fizetéseképtelenség megállapítása. - Egyes esetekben bírósági határozat készül a havi törlesztésről (IPO)

Változások az angol szabályozásban

Az angol szabályozás az 1986-os Insolvency Act-en alapul, ezt módosították 2004-ben és 2013-ban.

- 2004-től a törvény lehetővé teszi az adós többedik magáncsőd eljárása során is az automatikus adósság-elengedést.
- 2004-től 2013-ig lehetőség volt egy évnél rövidebb idő alatt is mentesülni az adósság fennmaradó része alól, a korai mentesítés (early discharge) 10 hónap utáni mentesítést jelentett. Ezen a szabályon változtattak 2013-ban, mert az adósnak nem

¹²⁷ A csődbiztos lehet a korábbi vagyonfelügyelő is, a gyakorlatban a vagyonfelügyelő és a csődbiztos személye gyakran azonos.

származott jelentős előnye a két hónappal rövidebb eljárásból, míg a vagyongfelügyelőnek kevesebb ideje maradt az alapos munkára¹²⁸.

A magáncsőd szabályozásra jellemző az európai modellekhez képest a bíróság szerepének minimalizálása. Ugyan a bíróságnál kell kérelmezni az eljárásban való részvételt, a bíróság feladata csak a fizetőképtelenség megállapítására terjed ki. Például nem szükséges bírósági határozat a törlesztési terv elfogadásához vagy a mentesítéshez (lásd automatikus mentesítés), az eljárás lezárásáról sem készül bírósági határozat.

4.2. Hazai szakértői várakozások

A tervezett szabályozás végrehajtásával kapcsolatos várakozások megismerése érdekében interjúkat készítettünk a témában járatos szakértőkkel és érintett szereplők képviselőivel. Az interjúk során a 2015. május 20-án az Országgyűlés elé terjesztett törvényjavaslat¹²⁹ szerinti változattal kapcsolatban kérdeztük az interjúalanyokat, sorra véve a végrehajtás különböző aspektusait. Az interjúk keretében jogászokat, ingatlanpiaci szakértőt, pénzügypolitikáért felelős vezetőket, egy adósokat segítő szervezetet, valamint a bankszektor képviselőinek véleményét tudtuk megkérdezni.¹³⁰ 2015. május 20. és június 17. között hét ilyen szakértői interjút készítettünk, melyek tapasztalatait az alábbiakban foglaljuk össze. Az interjúk kérdéssorát és az interjúalanyok adatait a 6.1. Melléklet tartalmazza. A megyei esettanulmány keretében készült interjúk külön fejezetben kerültek összefoglalásra.

Az interjúalanyok egyöntetűen elmondták, hogy a **tervezett törvény hatásaival kapcsolatban szükségszerűen nagy a bizonytalanság**, mert ez egy teljesen új jogintézmény Magyarországon, és természeténél fogva igen komplex is. A vélemények **megegyeztek abban, hogy idővel biztosan szükség lesz „finomhangolásokra”, módosításokra**; illetve az is elhangzott, hogy egy ilyen jogintézménynek folyamatosan alkalmazkodnia kell az éppen fennálló körülményekhez. Ezzel összhangban többen is kiemelték, hogy a magáncsőd intézményétől nem szabad „csodát” és azonnali látványos sikereket várni, hanem **hosszabb távra kell tervezni**. A magáncsőd bevezetésének tényét ugyanakkor minden interjúalany üdvözölte, valamint szintén többen kiemelték azt is, hogy viszonylag széleskörűek voltak az egyeztetések a törvénytervezet előkészítése során. Ugyanakkor egyesek hiányossággként értékelték, hogy az előzetes egyeztetések inkább csak a pénzintézetek egy kisebb körére és az államigazgatásra

¹²⁸ Insolvency Technical Manual, <https://www.insolvencydirect.bis.gov.uk/TechnicalManual/Ch13-24/Chapter22/part2/Part%202.htm>

¹²⁹ T/4890 Törvényjavaslat A Természetes személyek adósságrendezéséről

¹³⁰ Az igazságszolgáltatás szereplői elzárkóztak az interjúadás elől, mivel egy olyan szabályozásról volt szó, amely a jogalkotás, nem pedig a jogalkalmazás fázisában volt.

korlátozódtak, bizonyos szereplőknek pedig így kevesebb ideje maradt felkészülni a törvény hatálybalépésére. Voltak olyanok is, akik hirtelennek tartják a törvény várható hatálybalépését, felhívva a figyelmet a helyzet összetettségére, a normaszöveg terjedelmére (amely van, aki szerint túlzottnak is tekinthető), illetve a bevezetéshez szükséges előkészületek mértékére.

4.2.1. Jogosultsági követelmények, lehetséges igénybevevők köre

A törvénytervezetben **meghatározott jogosultsági követelményeket a megkérdezettek indokoltnak tartották**, és alapvetően jó kompromisszumos megállapodásnak ítélték. Több interjúalany ugyanakkor a tartozásra vonatkozó 60 millió forintos felső küszöböt magasnak tartotta, úgy ítélve meg, hogy ennek a határnak a közelében lévő tartozással már csak olyan, Magyarországon tehetősebbnek számító családok rendelkeznek, akiknek a kedvezményezett körbe való bevonása nem lenne indokolt, hiszen az átlagos jelzáloghitel nagysága ugyanis ennél jóval alacsonyabb. Ezen kívül volt olyan interjúalany, aki felhívta a figyelmet arra, hogy a tartozás mértékének a vagyonhoz viszonyított tervezett behatárolása olyanokat is kizoríthat az eljárásból, akiknek egyébként jó megoldást jelenthetne ez a fajta adósságrendezés. Egyfelől bizonyos hitelkonstrukciókban történt eladósodás magasabb tartozási szintet eredményezhet, a halasztott törlesztésű konstrukciókban eladósodottak például nagyobb arányban léphetik át a tervezett, a tartozás mértékét a vagyon 200%-ában meghatározó felső küszöböt. Ugyanakkor lehet, hogy mások pedig az alsó, 100%-os küszöböt nem fogják elérni azáltal, hogy a jelzáloghitelük és a terhelt ingatlanjuk viszonylag alacsony értékű, így az elkövetkezendő öt évben várható bevétellel növelt vagyonuk mértéke azt meghaladja. Így utóbbiak akkor sem tudnak az eljárásba belépni, ha a törlesztés komoly gondot okoz nekik. Az új szabályozás esetében érthető, ha viszonylag szűkre szabja a jogosult körét, ugyanakkor a jövőben a szabályozás finomhangolása során ezekre a problémákra figyelmet kell majd fordítani.

Az interjúalanyok véleménye megegyezett abban, hogy a magáncsőd intézménye mindig **csak a nehezen teljesítők egy részének tud segítséget nyújtani, és mellette szükségesek lehetnek más, erősebben szociális alapon működő megoldások**, mint amilyen például jelenleg is a Nemzeti Eszközkezelő lakásvásárlási programja. Az is elhangzott, hogy a jelenlegi tervezet az átmeneti időszakban kizárólag, de azt követően is elsősorban a jelzáloghitellel rendelkezőket kívánja segíteni, de a hasonló helyzetben lévő, jelzáloghitellel nem rendelkező adósok számára is megoldást kell majd keresni, hiszen ilyen adósok nagy számban lehetnek (pl. adóhatóság vagy közszolgáltatók felé jelentősen eladósodottak). A magáncsőd eljárás tervezett formájában **olyanoknak nyújthat segítséget, akiknek nehezükre esik a törlesztés, de van rendszeres jövedelmük**. Ezek között, ahogy elhangzott, kétféle csoport lehet, (i) akik szeretnék megtartani jelzáloggal terhelt tulajdonukat, és ezért bocsátkoznának egyezkedésbe, illetve azok, akik (ii) akik éppen a terhelt ingatlant értékesítve szeretnék minél hamarabb tiszta lappal kezdeni.

Az igénylők lehetséges számát tekintve is kialakult egyfajta konszenzus, a **legtöbben arra számítanak, hogy 20-25 ezer ügy lehet egyszerre folyamatban**, amely számot felmenő rendszerben tudja elérni az eljárás. Elhangzott, hogy ennél többet nem is biztos, hogy lehetséges lenne kezelni, illetve olyan vélemény is van, amely szerint lehet, hogy idővel ez a szám kisebb lehet, miután évek alatt konszolidálódik majd a piac. Elmondás szerint a pénzüintézetek arra számítanak más hasonló jellegű tapasztalatok alapján, hogy a jogosult adósoknak hozzávetőlegesen egyharmada lehet az, aki be is fog lépni az eljárásba.

Az interjúalanyoknál rákérdeztünk arra is, hogy területileg mennyire lehet egyenetlen az országban az igénylők eloszlása, és ez mennyire róhat egyenetlen terhet a területi közigazgatásra. Általában véve a megkérdezettek **nem számítanak jelentős területi különbségekre**, de többen Közép-Magyarország felülreprezentáltságát, és Nyugat-Magyarország alulreprezentáltságát várják többen az esetek számának tekintetében. A Magyar Nemzeti Bank megyei szintű statisztikái állnak rendelkezésre jelenleg a nem teljesítő hitelek megyei szintű eloszlásáról (lásd a 6.2. Mellékletet). a nem teljesítő hitelek állományáról, ezekből azonban szintén nem lehetett olyan következtetéseket levonni, melyek egyértelműen jeleznék a várható területi különbségeket. Az látszik, hogy a késedelmes tartozások állománya lakosságszámra vetítve is kiemelkedik Pest megyében, az egy szerződésre jutó tartozás mértékét tekintve pedig Pest megye és Budapest van az élen. A nyugat-magyarországi megyék azonban vegyes képet mutatnak, a késedelmes tartozások állománya több ide tartozó megyében kifejezetten magas, azonban az egy lakosra jutó késedelmes szerződések száma a legtöbb nyugat-magyarországi megyében alacsony. Az adatok alapján nehéz tehát egyértelmű következtetéseket tenni az adósságrendezési ügyek várható számának tekintetében.

Ami a későbbiekben segítséget adhat a hasonló kérdések megválaszolásában, az a **Magyar Nemzeti Bank jelenleg készül, adósok számos jellemzőjét mikro szinten is tartalmazó adatbázisa**. Ehhez jelenleg szolgáltatnak adatokat a pénzüintézetek, és elkészülte az MNB szerint idén őszre várható. Egy ilyen adatbázis lehetőséget fog adni arra, hogy az adósokat problémáik szerint be lehessen sorolni klaszterekbe, pontosabban ismerve az érintettek számát, és ennek megfelelően kialakítani a problémák kezelésére szolgáló intézkedéseket.

Az **átmeneti időszakot, a jogosultak korlátozását az interjúalanyok indokoltnak találták**. Mint többen elmondták, ez azért tűnik szükségesnek, mert az intézményrendszer nem bírná el az első évben egyszerre az összes jogosultat.

4.2.2. Eljárás kérelmezése

A megkérdezettek megegyeztek abban, hogy **lehet arra számítani, hogy a főhitelező pénzüintézetek maguk is megkeresik, és tájékoztatják az érintett adósokat a magáncsőd**

lehetőségéről. Nem számítanak arra, hogy az információ ne érné el az adósokat. Mint többen is elmondták, az önkormányzatoktól és a kormányhivataloktól is lehet számítani tájékoztatásra. Volt, aki szerint fontos is, hogy ne csak a pénzügyesektől jöjjön tájékoztatás, mert velük szemben bizalmatlanság lehet az adósok részéről. Volt, aki azt is kiemelte, hogy fontos, a tájékoztatást követően az adós maga kezdeményezi az eljárást, hiszen ez már egy első „szűrő”, amely mutatja, hogy kooperatív a hozzáállása, és van esély a konszenzusra.

Felmerült, hogy lehetnek, akik nem lépnek majd be a folyamatba a gondnoksági elem miatt, mert azok, akik egyszer belépnek a folyamatba, valóban komoly áldozatot hoznak azzal, hogy gazdálkodásukat ellenőrzés alá vehetik. Azonban volt, aki szerint, ha egyesek ennek hatására nem lépnek be, és emiatt megpróbálják saját maguk megoldani a helyzetüket ezek az adósok, az is tekinthető egy pozitív indirekt hatásnak. Azt többen kiemelték, hogy **az adminisztratív teher nagy**, igen sok iratot kell beszerezni az adósoknak. Azonban akik ezt hangsúlyozták, azt is elismerték, hogy megértik ezt a megoldást, valóban szigorúnak kell lenni a belépésnél, hiszen ha elindul az eljárás, védelem illeti meg az adóst, ezért cserébe tényleg mindenképpen fel kell tárnia a helyzetét. Felmerült azonban az is, hogy az adminisztratív teher, illetve a folyamat hossza és rugalmatlansága miatt olyan adósok is eltántorodhatnak a belépéstől, akinek egyébként érdemes lenne, és így tovább romolhat a helyzetük. Ennek kapcsán elhangzott, hogy már a kezdeti szakaszban is jó lenne, ha az adósok számára rendelkezésre állna valamilyen tanácsadás jellegű szolgáltatás, ami segítséget ad nekik a tájékozódásban, adminisztrációban, és a pénzügyesekkel való egyezség során felmerülő kérdések értelmezésében is.

Azt, hogy a kezdeményezésnél a főhitelezőhöz kell fordulni, maguk a pénzügyesek képviselői és más megkérdezettek is jó megoldásnak látják. Általánosságban a pénzügyesek arra számítanak, hogy együttműködő magatartás esetén előnyös egyezséget fognak tudni kötni a magáncsőd eljárás keretében.¹³¹ Szinte mindenkitől elhangzott, hogy a főhitelező pénzügyesek alapvetően érdekeltek az eljárás sikerében, az egyezség megkötésében. Abban mindenki egyetértett, hogy jelenleg a pénzügyesek igyekeznek elkerülni a jelzáloggal terhelt ingatlanok végrehajtását, ami több szempontból is nagyon nehézkes, és kedvezőtlen számukra.

4.2.3. Bíróságon kívüli adósságrendezés

Az interjúalanyok általánosságban arra számítanak, **hogy ha csak néhány további hitelező lesz, akkor a főhitelezők valószínűleg vállalják a koordinációt**, mert érdekükben áll, az egyezség megszületése. Mint többen elmondták, az érintett családoknál jellemzően nem egy

¹³¹ Az adósság elengedését akadályozó tényező jelenleg az, hogy az elengedett adósság a magánszemélynél bevételként jelentkezik, ezért szja- és eho-köteles, ezt az adósnak meg kell utána fizetnie. Ez az adósságrendezési eljárás esetén nem lenne így, ahogy például a NET esetében sincs.

hitelező van, de azért általában nem is túl sok a szereplő. Többen elmondták ugyanakkor, hogy lehetnek olyan kisebb pénzintézetek, pl. takarékszövetkezetek, akik főhitelezői szerep esetén kevésbé valószínű, hogy a több hitelező közti koordinációt vállalnák. **Várható, hogy a nagyobb bankok viszont előre kialakítják a belső gyakorlataikat az eljárással kapcsolatban,** és előre meghatározzák majd azt is, milyen esetekben vállalják a koordinációt. Ennek kapcsán az is felmerült, hogy azért is fontos lenne minél hamarabb megismerni a végrehajtási részleteket, mert a bankoknak is fel kell készülniük, belső ügyrendeket kell kialakítaniuk, munkatársakat felkészíteniük, és ezekre kell néhány hónap. A fentieken túl az is felmerült, hogy a főhitelezői koordináció azért is várható minél több esetben, mert a folyamat további lépcsőiről még keveset tudni, ezért is inkább a bankok saját embereiben, tudásukban bíznak majd, és saját embereik szervezésének segítségével jobb egyezsége számítanak.

A többi hitelezővel kapcsolatban általánosan az volt a vélekedés, hogy **nehéz megjósolni a várható kompromisszumkészségüket.** Felmerült, hogy sok esetben az állami szereplőkkel, közműszolgáltatókkal való együttműködés lehet nehézkes vagy lassú, vannak, akik itt számítanak akadályokra. Ugyanakkor az adósságrendezést lebonyolító közigazgatási szereplők és a pénzintézetek sem számítanak arra, hogy közöttük nehezen megy majd az együttműködés.

4.2.4. Családi vagyonfelügyelők működése

A legtöbb megkérdezett kiemelte, hogy a **családi vagyonfelügyelőnek kiemelten fontos a szerepe** a folyamatban, és az eljárások, sőt **az egész jogintézmény sikeressége nagyban múlik azon, miképpen sikerül megszervezni munkájukat.** Többen kiemelték, nagyon fontos a családi vagyonfelügyelők alapos és szerteágazó képzése, és az ösztönző rendszer, amivel munkájuk végzése során szembesülnek. Abban megoszlottak a vélemények, hogy a szolgálat működése bürokratikusabb, vagy személyesebb jellegű legyen-e inkább. Voltak, aki elmondták, hogy a személyesebb, „adósközpontú”, tanácsadói jellegű működést tartanak szerencsésebbnek, még ha a bürokratikus működés mellett is szólnak érvek. Mások épp arra hívták fel a figyelmet, hogy jó lenne, ha bizonyos döntések minél szertundebbek, bürokratikusabbak lennének, hogy a vagyonfelügyelőknél megjelenő felelősséget és morális kockázatot mérsékelni lehessen.

Többen úgy vélték, hogy a folyamatban részt vevő adósok esetleges vagyonnal vagy jövedelemmel való rosszhiszemű trükközését nem lehet elkerülni, valamilyen mértékben biztosan jelen lesz, és nem várható, hogy az eljárásban pl. a szürke jövedelmek jelenlétére fény derülne az adósoknál. Volt ugyanakkor olyan vélemény is, miszerint a teljes megnyílás, amit az eljárás megkövetel, bírhat visszatartó erővel, ezért nem számít az ilyen esetek nagyobb mértékű jelenlétére. Abban viszont megegyezett az interjúalanyok véleménye, hogy a gazdaságra nézve nem várnak fehérítő hatást az intézménytől.

4.2.5. Bírósági adósságrendezés, hitelezők kielégítése

Általánosságban többen elmondták, hogy a **hitelezői kielégítések mértéke konszenzusos megállapodás eredménye**. Elhangzott, hogy a hitelezők besorolása esetén két fő érdeket kellett kiegyensúlyozni, a jelzáloghitelezők és más biztosított hitelezők érdekeit, valamint a fedezetlen hiteleket nyújtókét. A jelzáloghitelezők előresorolásával egyetértettek a megkérdezettek, azonban volt, aki szerint a fedezetlen hitelek térítése problematikus a normaszövegben, mert a kisebb összegű fedezetlen hiteleknek könnyű behajtani a meghatározottnál nagyobb részét az adóssal való egyedi egyezkedés során, így az eljárásban ezek a hitelezők rosszabbul járhatnak, mint az eljárás nélkül. Többször is felmerült, hogy a **magánhitelezők alacsony térítésének mértéke aggályosan alacsony lehet**. Ugyanakkor elmondták, hogy bizonyos visszaélések miatt érthető ez a korlátozás. Feltételezhető, hogy a fiktív kölcsönszerződések ellen szól, amelyek lehetővé tennék, hogy a rosszhiszemű adósok saját anyagi szempontjukból előnyös módon állítsák be a papíron fennálló adósság mértékét. Ezen kívül felhívták a figyelmet arra, hogy a térítés e hitelezői kör esetén annyira alacsony, hogy az már jogi aggályokat is felvethet, még akkor is, ha nem fognak előfordulni nagy számban ilyen követelések az eljárásokban.

A bíróságok szerepéről a megkérdezettek nem tudtak sokat mondani, többen jelezték, hogy még nem látnak tisztán-e tekintetben. Többen **kétségüket fejezték ki a bírósági titkárok szerepével kapcsolatban**, megkérdőjelezve, hogy rendelkeznek-e megfelelő szakértelemmel ahhoz, hogy első fokon eljárjanak. Voltak, akik kiemelték, hogy még a bírónak is **szükséges a megfelelő felkészítése**, összességében egyetértettek a megkérdezettek, hogy nagyon fontos, hogy az Országos Bírósági Hivatal megfelelően felkészüljön az eljárásokra. Abban egyetértés mutatkozott, hogy a várható ügyszámot tekintve **megfelelő, hogy a járásbírók járnak el** az ügyben. Azonban voltak, akik így is aggodalmukat fejezték ki azzal kapcsolatban, hogy **időben el fogják-e tudni látni a bíróságok az ügyeket**. Többen is arra számítanak, hogy az eljárások nagyobb része, akár 60-70%-a is a bíróság elé kerülhet, akár az egyezség hiánya, akár a nem teljesítése miatt.

Voltak olyan interjúalanyok, akik kérdésesnek látják, hogy a **bíróságok mennyire fognak egységes szellemben eljárni** az ilyen ügyekben. Felmerült, hogy egyes bíróságok az eltérő leterheltség, eltérő körülmények miatt nem ugyanúgy fognak dönteni hasonló ügyekben, amely pedig jogegységi problémákhoz vezethet, és hátráltathatja a jogintézmény hatékony működését. Továbbá volt, aki szerint ha valóban módosíthatja is a bíróság az eléje kerülő egyezségeket, akkor az további kérdéseket is felvet, mert általánosságban nincsenek hozzászokva a bíróságok ilyen széles mérlegelési jogkörhöz.

4.2.6. Egyéb végrehajtási szempontok

A fentieken túl egyes interjúalanyok további kockázatokat is felvetettek a végrehajtással kapcsolatban. Több interjúalany is megemlítette, hogy nagyon fontos, a **jelzáloggal terhelt ingatlan milyen módon kerül értékesítésre**, ami nagyban befolyásolhatja a folyamat sikerét, hatékonyságát. Az egyik megkérdezett elmondta, hatékonyság szempontjából szerencsés lenne, ha az ingatlanok nem központi aukciókon, hanem nagy ingatlanközvetítőkön keresztül kerülnének értékesítésre, hasonlóan ahhoz a gyakorlathoz, amikor a bankok maguk állapodnak meg az adóssal az ingatlan eladásáról.

Szintén többen említették, hogy tisztázni kellene, a tervezett törvény rendelkezései **nem ütköznek-e más jogszabályokba**, amelyek nyomán később a módosítására lehet szükség.¹³²

Ezekén túlmenően az egyik interjúalany szerint nagyon fontos **kockázat lehet az is, ha több adóstárs van egy szerződésben**. Elmondása szerint problémát jelenthet, hogy ha egy szerződésben több ügyfél van, és nem kell mindegyiknek jelen lennie az eljárásban. A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, ha nincs jelen aktívan és együttműködően minden adóstárs egy egyeztetési folyamatban, akkor jóval kevésbé valószínű, hogy sikerül egy adósság átstrukturálása. Ennek oka, hogy az adóstársak között sok esetben lehetnek érdekellentétek a szerződések megkötése óta megváltozott élethelyzetek, megromlott személyes kapcsolatok miatt (például válás vagy megromlott szülő-gyermek viszony esetén). Ez sok esetben oda vezet, hogy az adósságrendezés azért hiúsul meg, mert maguk az adóstársak nem tudnak egymás közt egyezségre jutni.

¹³² Az interjúalanyok adatvédelmi kérdéseket és alkotmányossági aggályokat említettek, amelyek felmerülhetnek a törvénytervezettel kapcsolatban.

5. A jogintézmény feltételezett működésének vizsgálata egy vidéki magyar megyében

5.1. Az esettanulmány célja, módszere

Az esettanulmány célja az volt, hogy feltérképezze

- a családi csődvédelem területi közigazgatásban való várható működését;
- összegyűjtse a végrehajtásban kulcsszerepet kapó államigazgatási egységek és szakemberek várakozásait és a végrehajtásra vonatkozó előzetes finomhangolási javaslatait.

Az esettanulmány terepmunkán, az érintett szereplőkkel készített félig strukturált interjúk feldolgozásán alapul. Ez a módszer a megkérdezettek szubjektív percepcióinak bemutatását teszi lehetővé. Mivel egy teljesen újonnan bevezetendő szabályozásról és feladatköréről van szó, a módszer adekvátnak tekinthető; érdemi tényadatok egyébként sem állnának rendelkezésre. Az interjúk kérdéslistáját a 6.3. Melléklet tartalmazza.

A csődvédelem célcsoportjainak területi eloszlása összefügg a gazdasági fejlettség és a jövedelemszint földrajzi különbségeivel. Feltehetően ott fognak többen belépni az eljárásba, ahol nagyobb a súlyosan eladósodott háztartások száma. Ennek megfelelően Baranya megyében, és a megyében található egyik nagyobb városban, Mohácson végeztük el terepmunkát, amelyekre az eladósodottság nagymértékben jellemző. Feltételezésünk szerint a várható problémák, kockázatok másutt is hasonló jellegűek, de a probléma volumenétől függően többé vagy kevésbé élesen fognak jelentkezni.

5.2. Az interjúalanyok köre

A törvénytervezet Családi Vagyonfelügyelői Szolgálat létrehozását irányozza elő, amelynek területi szervei a **kormányhivatalok**ba integrált fognak működni. A csődeljárást irányító családi vagyonfelügyelők kormánytisztviselőként vagy megbízásos alkalmazási jogviszonyban fogják ellátni feladataikat. Az eljárás – a bíróságon kívüli egyezség kivételével – bírósági nem peres eljárásként folyik le, méghozzá a tervek szerint a **járásbíró**ságokon. Az eljárásba belépő adósokról a környezettanulmányt a lakóhelye szerinti **jegyző** készítteti el. Ennek megfelelően a három legfontosabb érintett állami szereplő a kormányhivatal, a járásbíró és a jegyző. Az esettanulmányban ezek közül a kormányhivatalt vezető kormány megbízottal illetve a Gyámügyi és Igazságügyi Főosztály vezetőjével, valamint Mohács város jegyzőjével és Népjóléti Osztályának vezetőjével (feltehetően ténylegesen az ő feladatuk lesz a környezettanulmányok elkészítése) tudtunk interjút készíteni.

Ahhoz, hogy reálisan fel lehessen mérni a csődeljárások várható lefolyását, a rendszer „működőképességét”, fontosnak tartottunk megkérdezni a rendszerben szintén meghatározó szerephez jutó, a jelzáloghitelezésben részt vevő helyi **bankot** is (megyei központot).

5.3. Az esettanulmány eredményei

5.3.1. Várható társadalmi igények, érintett csoportok

A lefolytatott interjúk alapján kijelenthető, hogy alapvetően minden megkérdezett fél nehezen tudja megítélni, hogy mekkora igényre lehet számítani a magáncsőd eljárással kapcsolatban, konkrét adatokkal nem rendelkeznek, felsőbb vezetéstől sem kaptak még utasításokat, információkat a várhatóan kialakuló rendszerrel kapcsolatban.

Fontos megjegyezni, hogy a helyi önkormányzat elsősorban mélyszegénységben élőkkel van napi kapcsolatban. Véleményük szerint - többek között az adósságkezelési szolgáltatás, illetve a szociális tűzifa-támogatás tapasztalataira hivatkozva-, általánosságban az jósolható meg, hogy a jogosultak számára előzetesen ez egy népszerű lehetőség lesz, hiszen engedményeket, illetve az adósságcsapdából való kikerülést remélnék tőle. Ugyanakkor azt is valószínűnek tartják, hogy az alanyok egy része - szembesülve a feléjük támasztott szigorú elvárásokkal-, megpróbál majd kibújni a kötelezettségek alól, egyezkedni próbál a felügyelővel illetve erőteljesen fennáll majd a korrupció veszélye is.

Az érintettek körét tekintve a banki tisztviselő véleménye szerint is egyértelműen létezik az a kör, amelynek racionális megoldást jelenthet ez a rendszer, akár az adósok egy jelentős hányada. Elsősorban azokról lehet szó, akik nem látják a kiutat a jelenlegi pénzügyi helyzetükből akár 15-20 éven belül sem, így például abban sem motiváltak, hogy esetleg a fizetéskönnyítés lehetőségével élve további 30 évig viseljék még az adósságuk terheit, tehát egyértelműen valamilyen rövidebb távú megoldást szeretnének.

Azt is megjegyezte, hogy szerinte egy bizonyos körnek már korábban is megoldódhattak volna a problémái, de a ma érvényes törvények - elsősorban az adószabályok - akadályozzák a tartozás egy bizonyos részének elengedésével járó megállapodásokat (SZJA kötelezettség, bankadó miatt nem megfelelően motiváltak a felek). Tehát azzal együtt, hogy úgy véli, a megfelelő szabályozási háttérrel maga a piac is kitermelhetett volna már korábban egy megoldást, pozitív fejleménynek tartja a magáncsőd törvény lehetőségét.

5.3.2. Szabályozás megítélése

Összességében elmondható tehát, hogy a megkérdezett helyi szereplők jelenleg még nagyon kevés információval rendelkeznek a szabályozásról, így érdemben nehezen tudták azt megítélni. Ezzel együtt kijelenthető, hogy alapvetően pozitívan értékelik a kezdeményezést, nem vitatják a

lehetséges pozitív hatásait, amennyiben az valóban képes lesz a megcélzott társadalmi csoport terheit enyhíteni. Természetesen egy bizonyos fokú szkepticizmus is megfigyelhető a felek részéről, ami főként a rendszer újdonsága és az előzetes tapasztalatok hiányának tudható be, és elsősorban a rendszer megvalósíthatóságára irányul.

Emellett egyedülként az önkormányzati szociális vezető részéről a rendszer alapvető létjogosultságával kapcsolatban is megfogalmazódtak kétségek. Ezek leginkább azt vitatják, hogy az adósok „erőszakkal” jobb pénzügyi gyakorlatra nevelhetőek-e, és a kormány elsődleges feladata véleménye szerint inkább az lenne, hogy a hitelfeltételek szigorításával csökkenteni tudják az adósságcsapdába jutás lehetőségét, illetve a közműszolgáltatók esetében is nevelő hatása lehetne minél több előre fizetős mérő felszerelésének, amely intézkedésekkel tehát ez a nevelő hatás állami beavatkozás és további kapacitás ráfordítása nélkül is elérhető lenne.

A jogosultsági feltételekkel kapcsolatban is felmerültek bizonyos kérdések, aggályok. A megkérdezett banki vezető alapvetően ésszerűnek tartja a megszabott feltételeket, de problémásnak tartotta többek között 90 napja lejárt 500 ezer forintos tartozás meglétének szükségességét, mert véleménye szerint ezzel gyakorlatilag arra ösztönözhetnek adósokat - akik számára akár már egyértelmű, hogy fenntarthatatlan lesz az adósságuk-, hogy ne működjenek együtt, mert úgy kerülhetnek be a rendszerbe. Számukra is biztosítani kellene a megoldás keresésének lehetőségét, illetve hasonló problémák merülhetnek fel szerinte az átmeneti időszakokkal kapcsolatban is.

5.3.3. Az eljárásrend és a szervezeti keretek értékelése

A rendszer működésében elsősorban a bankoknak (mint főhitelezők), családi vagyonfelügyelőknek és a járási bíróságoknak lesz kiemelt szerepe. A következőkben az érintettek az eljárás egyes elemeiről alkotott véleményét ismerhetjük meg.

Az eljárás első lépésével kapcsolatban kérdéses lehet, hogy mennyire reális, jó megoldás az, hogy az adósoknak első körben a **főhitelezőjüket** kell megkeresniük, illetve, abban az esetben, ha azt azok a feladatot elvállalják, akkor a főhitelező folytatja a koordinációt a többi hitelezővel is. A kormányhivatal részéről felmerült kétség azzal kapcsolatban, hogy a bankszektor mennyire fog együttműködően fellépni. A megkérdezett banki vezető szerint azonban ez a szerep logikusnak és reálisnak tekinthető, több szempontból is.

Egyfelől létezik olyan helyzet, amikor a banknak is érdeke lehet a megegyezés (egyrészt látható, hogy nincs reális esély a teljes megtérülésükre, és a rendszer biztosít egy elfogadható arányt, másrészt csökkennék az adminisztrációs terhek). A koordináció kérdését tekintve pedig azon az állásponton van, hogy ugyan egy harmadik, külső fél bevonásának is lennének előnyei, az

azonban meg is drágítaná a rendszert, a bankok pedig amellett, hogy leginkább érdekeltek lesznek a megállapodásban, rendelkeznek a megfelelő szakmai tudással, apparátussal is, így véleménye szerint ez a rendszer működőképes lehet.

Ugyanezen okok miatt lehet elemi érdeke a bankoknak az érintettek értesítése, informálása is, amely már korábbi szabályozások esetén is működött, így ezzel kapcsolatban sem érzékel problémát, túlzott terhet a bankokra nézve.

A rendszer problémás pontját elsősorban a több hitelező esetén elérendő konszenzus esetében látja. Nem tartja kizártnak, hogy létrejöhetnek ilyen megállapodások, de vannak kétségei (többek között például a közműszolgáltatók esetében, akik tekintve az általuk nyújtott szolgáltatások alapvető jellegét, általában erős alkupozícióban vannak). Felveti annak a lehetőségét, hogy a főhitelezők esetlegesen elfogadnának egy alacsonyabb megtérülést velük szemben a siker érdekében, de nem biztos benne, hogy ez működőképes lesz. Megoldásként javasol egy olyan rendszert, hogy a főhitelező - mint a legjobb pozícióban lévő hitelező - által elfogadott arányt kötelező legyen elfogadni az összes többi hitelezőnek is, ezzel egyszerűsítve az eljárást.

Az eljárás következő lépése - amennyiben az első körben nem sikerült konszenzust elérni, vagy a bank nem vállalta a koordinálást - a bírósági peren kívüli eljárás, amely szakaszban már a családi vagyonfelügyelő is meghatározó - a helyi önkormányzat pedig bizonyos mértékig - szerephez jut.

A rendszerrel kapcsolatban számos kérdés felmerül, elsősorban a kialakítandó szerkezeti keretekkel illetve az esetleges kockázatokkal kapcsolatban.

A törvény szerint a kialakítandó **Családi Csődvédelmi Szolgálat** az Igazságügyi Hivatal keretein belül jön létre, a helyi egységeik pedig a Kormányhivatalokon belül.

Az érintettek véleménye szerint alapvetően ez egy támogatható, ésszerű megoldás és alkalmasak is lesznek a feladat elvégzésére.

Kivételként megemlítené a megkérdezett jegyző, aki szerint előnyösebb lenne önkormányzati szinten kialakítani a szolgálatot, mert az ügyfelek velük sokkal szorosabb, akár napi, kapcsolatban vannak és a „személytelen” Kormányhivatal nem fogja őket megfelelően megszólítani. Példaként hozta fel a Wesselényi Alapot, ahol a lakóingatlanokat kellett volna állami tulajdonba helyezni az árvízkárok kártalanítása keretében (a terület az árvíz által fokozottan érintett volt), és ezzel nem éltek a lakosok, miután szembesültek a feltételekkel.

A kormányhivatali rendszert támogató érvek elsősorban arra hivatkoznak, hogy Kormányhivatalok létrehozása pontosan azt a célt szolgálta, hogy az állami szereplők (így a létrejövő CSVSZ is) integrációja minél jobban megvalósuljon helyi szinten is, illetve, hogy a

rendszer így nem lesz túlzottan központosított sem, és nem kerül túlzottan alacsony szintre sem, ahol már nem biztos, hogy rendelkeznének a megfelelő kompetenciákkal. Az önkormányzati szociális vezető azt is megjegyezte, hogy szerinte nem lenne szerencsés a jegyzőket további feladatokkal terhelni. Természetesen a Kormányhivatal részéről is jelezték, hogy egyértelműen szükségük lesz létszám és infrastrukturális bővítésre az új feladat végrehajtásához. Arról egyelőre nem tudtak pontos becslést adni, hogy ez milyen mértékű lenne, sem pénzügyi, sem infrastrukturális illetve humán erőforrás esetében - ehhez szükségük lenne információkra a várható ügyszámról, amivel nem rendelkeznek-, illetve azzal kapcsolatban is eltértek a vélemények, hogy melyiket lesz nagyobb kihívás biztosítani. Az egyelőre biztosnak tekinthető, hogy ki kell majd alakítani például irodákat és olyan tárgyalókat, ahol az ügyfelekkel bizalmi beszélgetéseket folytathatnak majd a felügyelők. A CSVSZ kialakítására valószínűleg az Igazságügyi Osztályon belül kerülne sor, az Igazságügyi Hivatallal, mint szakmai felügyelő szervükkel, eddig is jól működő együttműködésben voltak, e téren nem látnak nehézségeket.

Szintén problémás területnek tűnik a környezettanulmány kérdése, amelyet a **helyi jegyzőnek** kell a törvény szerint elkészíttetnie. Alapvetően abban megegyeztek a vélemények, hogy hatékonyabb lehetne az egész folyamatot egy kézben, hivatalon belül tartani, tehát a tanulmányokat a járásokban dolgozó ügysegédek is elvégezhetnék, ezzel akár az ügymenetet is meggyorsítva. Problémát jelenthet az is, hogy egy helyi alkalmazott által felvett tanulmányt majd a felügyelő „látatlanban” - elkerülhetetlenül is-, szubjektíven értelmezheti majd. Abban is általában egyetértettek az érintettek, hogy a környezettanulmány felvételével kapcsolatban is számos nehézség felmerülhet, az adósok, nem jóhiszeműen eljárva, egyes vagyontárgyaikat akár el is rejthetik, illetve kérdéses lehet azok eredete is.

A **vagyonfelügyelővel** - mint a rendszer egyik legfontosabb szereplőjével- kapcsolatban is számos vélemény megfogalmazódott természetesen az érintettek körében.

Általánosnak mondható az a vélekedés, hogy egy nagyon összetett, kockázatokat is magába foglaló szerepkörrel lesz szó. Arra a kérdésre, hogy a törvény által felvázolt kétféle lehetőség közül (a felügyelők lehetnek kormánytisztviselők vagy külső, megbízási munkatársak), melyiket tartanak jobb megoldásnak, egyöntetűen a kormánytisztviselői megoldást választanák a válaszadók. Ennek okaként egyrészt a nagyon szigorú kormánytisztviselői felelősségi rendszert említették, ami egy tisztább viszonyrendszert is eredményezne („állami feladatot végezzenek állami tisztviselők”), másrészt felmerült egy olyan vélemény is, hogy ez viszony jobban tudná biztosítani az objektivitást, és mindenképpen elkerülendő lenne egy jutalékos jelleg is.

A felügyelővel kapcsolatban az egyik legfontosabb kérdésnek tekinthető, hogy milyen körből kerülhetnek ki ők, hiszen ez a szerepkör eddig Magyarországon gyakorlatilag ismeretlen, nem igazán lehet tapasztalatokra hagyatkozni.

Az érintettek egyetértenek abban, hogy a feladat elvégzéséhez mindenképp szükséges egy komoly jogi vagy/és pénzügyi végzettség megléte, emellett pedig döntő lehet, hogy rendelkezzenek megfelelő szintű szociális érzékenységgel is. Tekintettel arra, hogy a szociális területen dolgozó munkatársak valószínűleg nem rendelkeznek a megfelelő végzettségekkel (és fordítva), illetve a szerepkör már említett újdonságára is, egyértelműen szükség lesz képzések elindítására, de alapvetően úgy vélik megoldható lesz a megfelelő emberek megtalálása. A Kormányhivatali tisztviselők ezt a szakmai illetve módszertani segítséget, felkészítést egyértelműen az Igazságügyi Hivaltól várják, azt is megemlítve, hogy a tapasztalatok alapján, ez hatékonyan tudna működni mentorképzéses rendszerben.

A rendszer eddig nem említett szereplőiről, a **bíróságokról** csak a többi szereplőt tudtuk megkérdezni, ők azonban, tekintve, hogy nem ismerik a belső működésüket, állományukat, csak korlátozottan tudtak véleményt formálni. Az elmondható, hogy többnyire vélelmezik, hogy képesek lesznek ellátni a rájuk háruló feladatot, illetve a velük való együttműködésről a Kormányhivatalban elmondták, hogy jelenleg is nagyon jó kapcsolatot ápolnak a bíróságokkal és az együttműködés terén nem látják a probléma lehetőségét.

5.3.4. Kockázatok, javaslatok

Fontosnak tartottuk az érintettek arról is megkérdezni, hogy miben látják a kialakítandó rendszer legnagyobb kockázatait.

A felmerülő kockázatok meglehetősen szerteágazóak, a rendszer szinte minden elemét érintik.

A válaszadók többsége megemlítette, hogy kockázatokkal járhat a felkészült, minden elvárásnak megfelelő humánerőforrás megtalálása, illetve az is, hogy a rendszer jó működéséhez szükséges minden információval rendelkezni fognak-e a szereplők. Ezen kívül felmerült az esetleges adatkezelési problémák lehetősége is.

Szintén egyetértettek a válaszadók abban, hogy nagy kockázatokkal járhat, és negatívan hathat a rendszer sikerességére az adósok esetleges rosszhiszemű magatartása. Ez magába foglalhatja a vagyonelemeik esetleges eltitkolását, a rendszerrel való visszaélést, annak kijátszását, esetleg a vagyonfelügyelővel kapcsolatban a korrupció megjelenését is.

Elsősorban a banki vezető által megfogalmazott kockázatként az is felmerült, hogy, ha nem sikerül megegyezni a különböző hitelezőkkel, az túlzottan elhúzódó eljárást eredményezhet, és ez veszélyeztetheti a rendszer működőképességét is.

Mint társadalmi kockázat, az is megfogalmazódott, hogy felháborodhatnak egyesek azon, hogy bizonyos emberek bekerülhetnek a rendszerbe, mások nem. Azaz előfordulhat, hogy „lesz, akinek majd ki kell fizetnie a számláit, és lesz, akiknek nem.”

Szintén felmerült az az erkölcsi/jogi aggály, hogy a magánhitelezők érdekei aránytalanul sérülhetnek az eljárásban.

Rendszerszinten pedig mindenképp kockázatként tekinthető a pénzügyi rendszer stabilitása szempontjából, ha az adósok ebben a rendszerben egy „kibújási” útvonalat láthatnak majd. Ezért fontos, hogy valóban csak azok számára jelentsen megoldást, akik előtt tényleg nem áll más kiút. Tehát, ha ez egy „túl könnyű pálya” lesz, akkor eltérítheti az egész rendszert abba az irányba, hogy az adósok elkezdnek azon gondolkodni, hogyan tudnának a rendszerbe bekerülni és nem fizetni. Tehát fontos, hogy azoknak, akik képesek kifizetni a teljes tartozást, ez a rendszer ne jelenthessen egy vonzó lehetőséget adósságuk csökkentésére.

A korábbi pontokban már megemlített javaslatokon kívül felmerült még a Kormányhivatal részéről, hogy az eljárás gördülékenységét és hatékonyságát segítené, ha egyfelől létrejönne egy olyan közös, hiteles adatbázis, ahol a bíróságok, bankok, és a kormányhivatal kijelölt munkatársai tudnának adatokat rögzíteni és adatokat lehívni a folyamatban lévő ügyekről, másfelől az is lényegesen gyorsíthatná a rendszer működését, ha a résztvevők rendelkeznének elektronikus aláírással.

6. Mellékletek

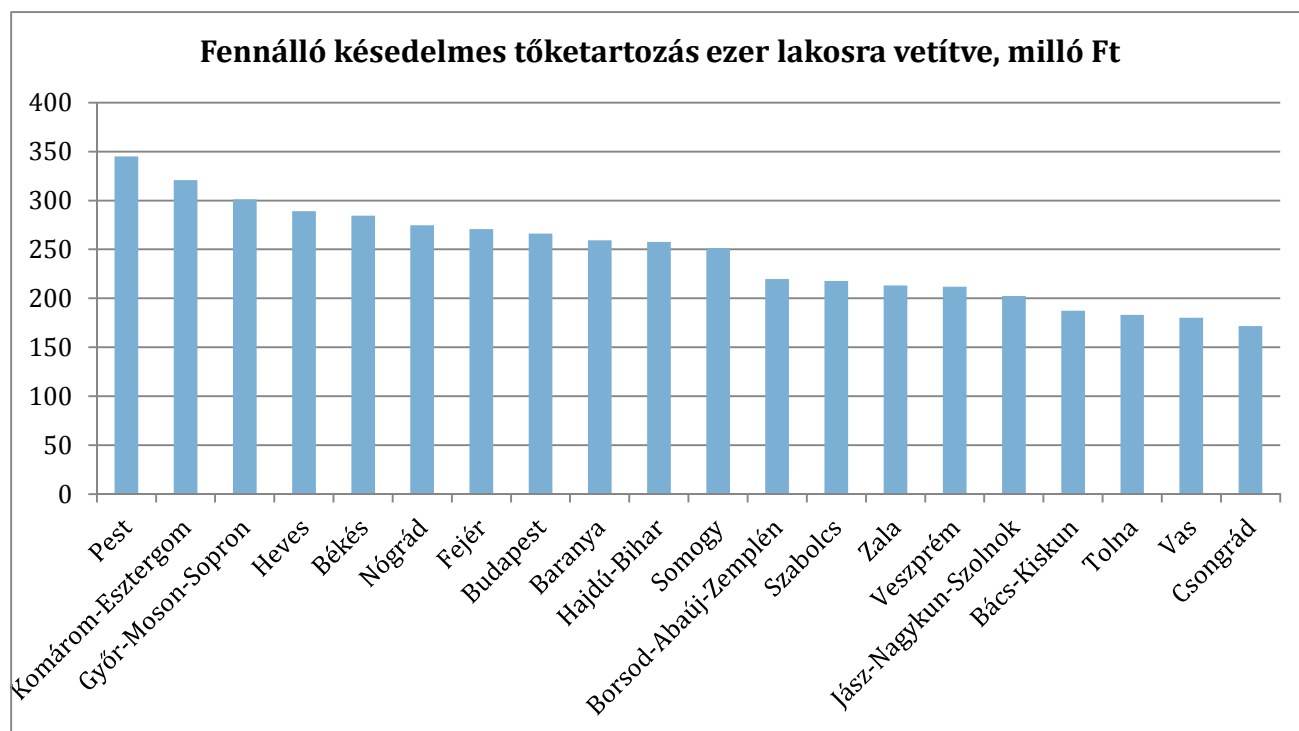
6.1. Melléklet: Szakértői interjúk listája

Dr. Auer Katalin	vezető jogtanácsos, Bankszövetség	2015. június 10.
Dr. Balás István	ügyvéd, csődjogi szakértő	2015. május 26.
Balogh László	pénzügypolitikáért felelős helyettes államtitkár, Nemzetgazdasági Minisztérium	2015. június 10.
Dr. Borboly István	ügyvéd, végrehajtási szakértő	2015. június 18. (írásos vélemény és javaslat)
Horváth Áron	közgazdász, ingatlanpiaci szakértő	2015. május 20.
Horváth-Szladek Zoltán	Lakossági Workout Osztály vezetője, Erste Bank Hungary Zrt.	2015. június 4.
Major Gábor	programvezető, Hitel-S Program, Magyar Máltai Szeretetszolgálat	2015. június 16.
Nagy Márton	pénzügyi stabilitásért és hitelösztönzésért felelős ügyvezető igazgató, Magyar Nemzeti Bank	2015. június 11.

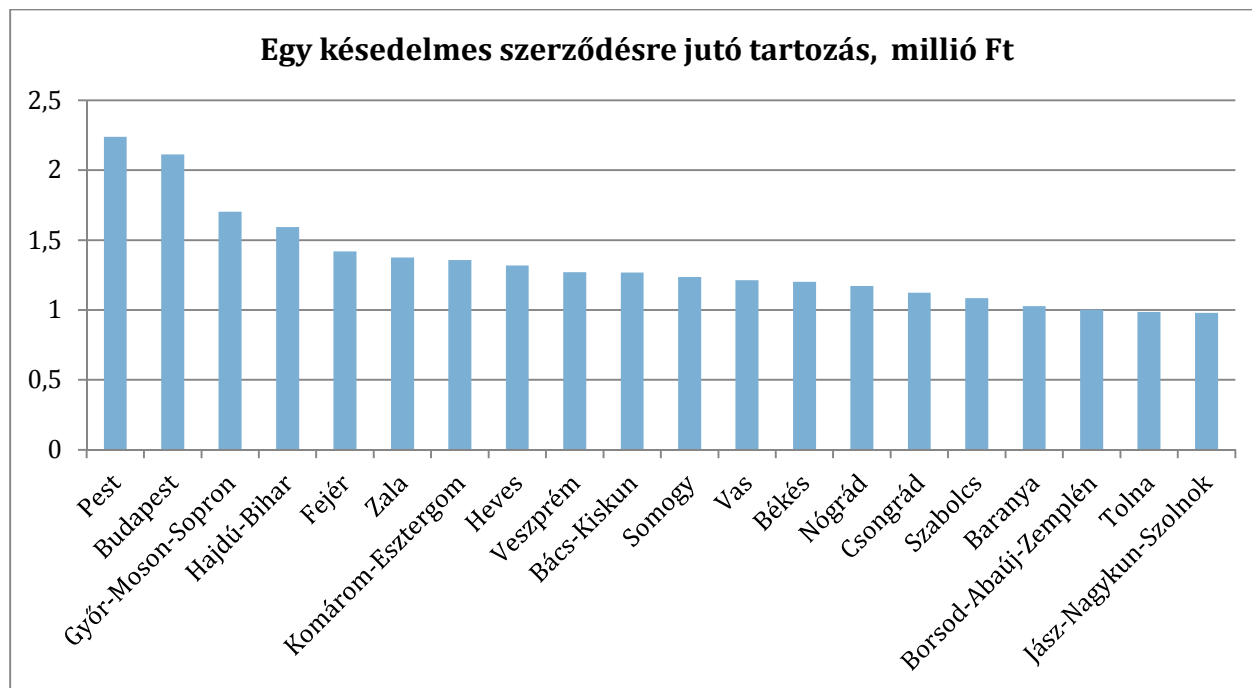
6.2. Melléklet: Nem teljesítő kölcsönök területi eloszlása

Az alábbi ábrák mutatják a nem teljesítő kölcsönök területi eloszlásának egyes aspektusait. A nem teljesítő kölcsönök aggregált, megyénkénti adatait a Magyar Nemzeti Bank bocsátotta rendelkezésünkre. Ezek az adatok a Központi Hitelinformációs Rendszerből származnak, és a nem teljesítő hitelek 2014. decemberi tőkeállományát és szerződésszámát tartalmazzák megyénként aggregálva. Az adatok mind a forint, mind a devizahiteleket tartalmazzák forintra átszámolva. Az adatokat a KSH 2014. januári megyei lakónépességi statisztikáit felhasználva vetítettük lakosságszámra.

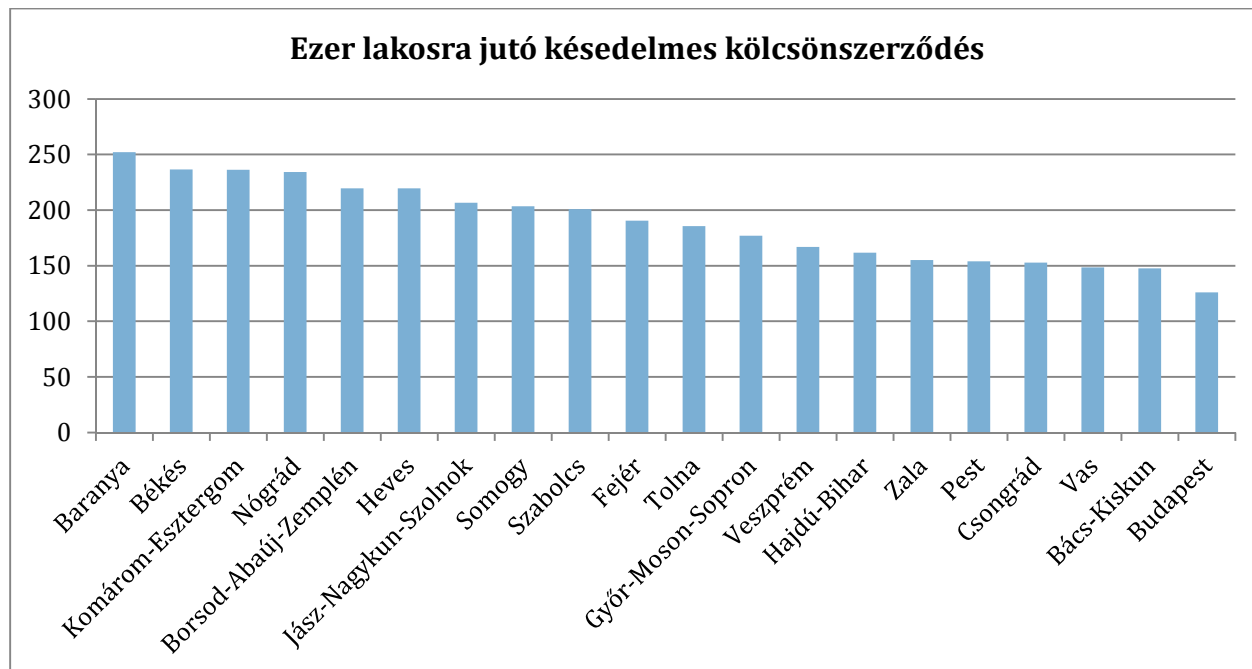
2. ábra: Fennálló késedelmes tőketartozások állománya megyénként, ezer lakosra vetítve, millió Ft

3. ábra: Egy késedelmes szerződésre jutó tartozás megyénként, millió Ft

4. ábra: Ezer lakosra jutó késedelmes kölcsönszerződések száma megyénként

6.3. Melléklet: Szakértői interjúk kérdéslistája

A. Az eljárás modellje

1. Eladósodás

?1.1. Célszerűen határozza-e meg a törvény a jogosultság feltételeit? Mi felesleges? Mivel lenne érdemes kiegészíteni?

?1.2. Milyen alternatív megoldások léteznek a jogosultak számára? Szerződés módosítás a bankkal? NET-be való belépés? Forintosítás? Várhatóan kik azok, akik nem ezeket az alternatívákat, hanem az adósságrendezést választják, és miért?

?1.3. Jó ötlet-e átmeneti időszakot kijelölni? Megfelelők-e az átmeneti pluszfeltételek? Mekkora az átmeneti időszakban a jogosult kör létszáma? Közülük várhatóan mennyien kezdeményezik az eljárást? Várhatók-e speciális nehézségek ezzel az átmeneti csoporttal kapcsolatban?

?1.4. Mekkora az átmeneti időszak utáni jogosult kör éves létszáma? Közülük várhatóan mennyien kezdeményezik az eljárást? Fog-e nehézséget okozni, hogy bizonyos adósoknak várniuk kell 2016. szeptember 30-ig az eljárással?

?1.5 Mennyi esetre lehet számítani, lehet-e tudni valamit ezeknek a területi eloszlásáról?

2. Kezdeményezés

?2.1. Jó ötlet-e, hogy a törvény kötelezi adóst, hogy először a főhitelezővel egyezkedjen?

?2.2. Hogyan értesül a lehetőségről, pontos feltételekről az adós? Pénzintézettől várható-e az információnyújtás, ajánlás?

?2.3. Mekkora kognitív és adminisztratív terhet jelent az adós számára a kezdeményezés? Várhatók-e különbségek az adósok csoportjai között? És mekkora a pénzintézetek terhe, ami a tájékoztatásból fakad?

?2.4. Bízni fog-e az adós a főhitelezőben?

3. Főhitelező döntése: vállalja-e a bíróságon kívüli adósságrendezés megszervezését

?3.1. Ha csak egyetlen hitelező van, miben lesz változás a szerződés módosítás eddigi lehetőségéhez képest? Van-e értelme ezt szabályozni?

?3.2 Ha több hitelező van, várható-e, hogy a főhitelező vállalja a koordinálást? Helyes-e rábízni ezt a feladatot?

?3.3. Ha több hitelező van, csak konszenzussal lehet elfogadni az egyezséget – ez most nem lenne lehetséges? Segíti ezt valóban az új eljárás?

?3.4. Mekkora terhet jelent a főhitelezőknek ez az előírás?

?3.5. Hogyan látják a bankok, mennyire lehet sikeres az együttműködés a kormányhivatallal, közigazgatás szereplőivel?

4. Bírószágon kívüli adósságrendezés megindítása: családi vagyonfelügyelő ellenőrzí és segíti a folyamatot

?4.1. Célszerű-e a csvf bevonása? Szükséges-e az ellenőrzés? És a környezettanulmány?

?4.2. Mekkora e feladatok elvégzésének munkaerő-igénye, költségigénye?

5. Bírószágon kívüli adósságrendezés keretében megállapodás előkészítése és megkötése

?5.1. Célszerű-e a főhitelezőre bízni a feladatot?

?5.2. Mekkora esély van konszenzusos megegyezésre? Milyen esetekben inkább, ill. kevésbé valószínű ez?

6. Bírószági adósságrendezés megindítása

?6.1. Bírószági kapacitás rendelkezésre áll-e?

?6.2. Jogegység hogyan teremthető meg?

7. Bírószági adósságrendezési egyezség előkészítése: adósságrendezési terv készítése és hitelezők osztályokba sorolása

?7.1. Helyes-e előírni kötelezően az egyezkedést? Van esély a sikerre az esetek jelentős részében?

?7.2. Jól vannak-e meghatározva a hitelező kategóriák? Világosan vannak-e definiálva? Milyen problémák merülhetnek fel?

?7.3. Ésszerűek-e a szavazási szabályok? Mi a várható hatásuk? Mennyire valószínű a megegyezés?

8. Egyezség megkötése vagy elutasítása

?8.1. Réálisak-e a határidők? Mekkora terhet ró a bírósági adósságrendezési szakasz a bíróságra, csvf-re, hitelezőkre, adósra?

?8.2. Hogyan lehetne egyszerűsíteni az eljárást? Érdemes-e egyáltalán az egyezségkeresést kötelezően előírni?

9. Sikertelen egyezség esetén adósságtörlesztési eljárás lefolytatása

?9.1. Ésszerűek-e ezek a kondíciók? Mik a valóban fontosak a kondíciók közül?

?9.2. Miben lesz mérlegelési jogköre a terv elkészítése során a csvf-nek? Helyes ennek a nagysága?

?9.3 Kell-e standardizálni a feltételeket? Ha igen, hogyan lesz ez megoldható?

10. Bírósági adósságrendezési egyezség vagy adósságtörlesztési terv végrehajtása

?10.1. Mennyire lesz nagy mérlegelési jogköre a végrehajtás ellenőrzése során a csvf-nek, vagy inkább adminisztratív jellegű a feladata?

?10.2. Mennyire fogadható el a különböző adóscsoportoknak a szoros gondnoki felügyelet? Milyen lesz a várható szelekciós hatása?

?10.3. Mennyire fognak problémát jelenteni a fekete, szürke jövedelmek, bevételek? Van-e ösztönzés a bevallásukra?

?10.4. Milyen munkaerő- és költségigénye van a csvf-feladatok ellátásának?

B. A szervezeti keretek modellje

?B.1. Milyen feladatokat ró az új szabályozás az egyes szereplőkre?

?B.2. Milyen fejlesztésekre van szükség a feladat ellátásához? Mik az erőforrásigények?

?B.3. Milyen feltételek megteremtése lesz a legnehezebb?

?B.4. Milyen együttműködésre van szükség az érintettek között? Mik ennek a várható nehézségei?

?B.5. Mik a szabályozott eljárás gyenge pontjai, kockázatai az egyes szervezetek szempontjából?

?B.6. Hogyan kezelhetők ezek a kockázatok?